

JULI 2020

BEHEERPLAN SCHEVENINGSE BOSJES
2020 - 2030

COLOFON

Titel Beheerplan Scheveningse Bosjes 2020 - 2030
Opdrachtgever Gemeente Den Haag
Contactpersoon Albert-Jan van de Scheur

Status Definitief
Datum Juli 2020
Projectnummer P19080

Studiebureau Buiting Advies BV
Projectleiding Ralph de Jong
Auteur Ralph de Jong, Ronald Buiting
GIS Tim Lemmerlijn, Ralph de Jong

BEHEERPLAN SCHEVENINGSE BOSJES

2020 - 2030

Afbeelding 1, een combinatie van open en dichte terreindelen maakt een gebied interessanter.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	9
1.1	AANEIDING & DOEL	9
1.2	PLANGEBIED	9
1.3	AANPAK	10
1.4	LEESWIJZER	10
2	HISTORIE	11
2.1	ONTSTAAN EN ONTWIKKELING	11
2.2	RECENTE ONTWIKKELING: PARTICIPATIE	13
3	GEBIEDSBESCHRIJVING	15
3.1	ALGEMENE KARAKTERISTIEK	15
3.2	GROEIPLAATS	16
3.3	GEbruik EN BELEVING	17
3.4	ECOLOGIE	21
3.5	BOSBOUWKUNDIGE SITUATIE	23
3.6	MONUMENTEN & ORNAMENTEN	25
4	BELEID & REGELGEVING	27
5	KANSEN EN VERBETERPUNTEN	31
6	BEHEERVISIE	33
7	BEHEERDOESTELLINGEN	37
7.1	DOELEN TEN AANZIEN VAN GEbruik EN BELEVING	37
7.2	DOELEN TEN AANZIEN VAN ECOLOGIE	40
7.3	BOSBOUWKUNDIGE DOELEN	44
7.4	DOELEN TEN AANZIEN VAN (CULTUUR)HISTORIE	49
8	MAATREGELENSET	51
8.1	BEHEER VAN BOS, BOMEN EN STRUIKEN	51
8.1.1	SELECTIEF DUNNEN KROONLAAG	51
8.1.2	BESTRIJDEN GEWONE ESDOORN	52
8.1.3	BESTRIJDEN ONGEWENSTE SOORTEN	53
8.1.4	VERHOGEN AANDEEL DOOD HOUT	56
8.1.5	ONTWIKKELING EN BEHEER MANTELVEGETATIE	57
8.1.6	BEHEER BEGROEIING AAN PADEN EN ENTREEZONES	59
8.1.7	VERWIJDEREN BOS/STRUWEEL	60
8.1.8	BOOMVEILIGHEIDSCONTROLE	61
8.1.9	JEUGDBEGELEIDINGSSNOEI	62
8.1.10	ONDERHOUDSSNOEI	62
8.1.11	BEHEER RISICOBOMEN	63
8.1.12	AANLEG EN ONDERHOUD TAKKENRILLEN	64
8.1.13	AANPLANTEN BOMEN	64
8.1.14	AANPLANTEN STRUIKEN	66
8.1.15	SCHEREN HEGGEN	68
8.2	BEHEER VAN GRASLAND EN RUIGTE	69
8.2.1	INTENSIEF MAAIBEHEER	69
8.2.2	EXTENSIEF MAAIBEHEER	70
8.2.3	MAAIBEHEER ZOOMVEGETATIE	70

8.2.4	INZAAIEN GRASLAND	71
8.2.5	CREËREN OPEN ZAND	72
8.3	BEHEER WATERPARTIJ	73
8.3.1	BEHEER OPPERVLAKTEWATER	73
8.3.2	BEHEER OEERVERGETATIE	73
9	PLANNING EN ORGANISATIE VAN BEHEER	75
9.1	BEHEERPLANNING	75
9.1.1	AFDELINGEN	75
9.1.2	WERKBLOKKEN	75
9.1.3	MAATREGELENPLANNING 2020-2029	75
9.1.4	STARTEN MET PILOTS	77
9.2	SAMENHANG MET OVERIGE PROJECTEN	77
9.3	PARTICIPATIE	77
 BRONNEN		 81

BIJLAGEN

Bijlage 1	BEHEERKAART
Bijlage 2	BEHEERTABEL
Bijlage 3	INDELING IN WERKBLOKKEN
Bijlage 4	JAAR VAN UITVOERING PERIODE 2020-2024
Bijlage 5	AANLEGGEN TAKKENRILLEN
Bijlage 6	ONTWIKKELEN BOSRANDEN

afbeelding 2, begrenzing van het plangebied.

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING & DOEL

Den Haag wordt gekenmerkt door de verschillende Grote Groengebieden, met elk hun eigen karakter. Diverse groengebieden hebben duidelijke kenmerken van een duingebied en dragen bij aan de beleving van Den Haag; ‘mooie stad achter de duinen’. De Scheveningse Bosjes zijn hiervan een goed voorbeeld. Dit gebied is dan ook niet voor niets een favoriete plek voor ontspanning voor veel inwoners en bezoekers van de stad. Vanwege de combinatie van het intensieve gebruik, de ecologische potenties, de specifieke groeiplaatseigenschappen en de sterke relatie tussen het groen en de omringende stad vraagt het beheer van dit gebied om een heldere visie en zorgvuldig afgewogen maatregelen. Daarbij komt dat bezoekers en omwonenden zeer betrokken zijn bij het wel en wee van het groengebied. In de eerste plaats is dit een groot compliment naar de Scheveningse Bosjes. Maar het vraagt ook om een goede balans tussen de vele -soms tegenstrijdige- wensen van bezoekers, een verantwoorde beheeraanpak en de daarvoor beschikbare middelen.

In 2017 is met het opstellen van de visie ‘Breng Romantiek Terug’ antwoord gegeven op de vraag “Hoe kunnen we het Westbroekpark en de Scheveningse Bosjes (inclusief Waterpartij) met behoud van eigen karakter aantrekkelijk houden, aantrekkelijker maken en beter verbinden voor alle Hagenaars en bezoekers?”. Deze visie is opgesteld door de toenmalige Denktank, bestaande uit inwoners van Den Haag.

Ter uitwerking van deze visie verwoordt gemeente Den Haag met voorliggend plan de lijn die gevolgd zal worden in het concrete beheer van de Scheveningse Bosjes. Het plan dient drie belangrijke doelen. In de eerste plaats beschrijft het de koers die gemeente Den Haag vaart in het beheer van het groengebied. Doelen voor de lange termijn vormen een afwegingskader waarbinnen in de toekomst praktische beslissingen genomen moeten worden ten aanzien van beheer en ontwikkeling van het groen. Ten tweede biedt het beheerplan een praktische leidraad met concrete maatregelen op basis waarvan de komende beheerperiode van 10 jaar het bos- en natuurbeheer zal worden uitgevoerd. En ten derde draagt het plan bij aan de communicatie tussen gemeente en inwoners over het beheer van de Scheveningse Bosjes. Hiervoor wordt een duidelijke relatie gelegd tussen de bijzondere karakteristieken, potenties en knelpunten van de Scheveningse Bosjes enerzijds, en de beheerdoelen en concrete beheermaatregelen anderzijds. Werkzaamheden die in het groen worden uitgevoerd kunnen zo aan de hand van het beheerplan duidelijk worden toegelicht en verantwoord.

1.2 PLANGEBIED

Het gebied waarop dit beheerplan van toepassing is, betreft de Scheveningse Bosjes inclusief de daarin gelegen waterpartij. Hoewel de visie ‘Breng Romantiek Terug’ ook het Westbroekpark beslaat, is ervoor gekozen het Westbroekpark niet in dit beheerplan te betrekken. De reden hiervoor is dat het culturele karakter van het Westbroekpark sterk verschilt van de Scheveningse Bosjes waar de nadruk meer op bos en natuur ligt. Door het beheerplan specifiek voor de Scheveningse Bosjes op te stellen kan het beheer beter worden toegespitst op de specifieke kenmerken, problematiek en kansen van dit gebied.

De Professor B.M. Teldersweg scheidt het plangebied fysiek in twee losse deelgebieden. In beleidsdocumenten in het verleden zijn de Scheveningse Bosjes als gevolg daarvan ook wel als twee gebieden beschreven. De twee deelgebieden zijn echter zowel historisch als ruimtelijk onlosmakelijk met elkaar verbonden en worden om die reden in dit beheerplan als één integraal groengebied beschreven.

De begrenzing van het plangebied is weergegeven in afbeelding 2, begrenzing van het plangebied.. In het noorden worden de Scheveningse Bosjes begrensd door de villawijk Van Stolkpark. In het zuiden markeren de Ary van der Spuyweg en in het verlengde daarvan de Kerkhoflaan de gebiedsgrens, met aan de overzijde daarvan de Archipelbuurt. De westelijke grens van het plangebied wordt gevormd door de Scheveningseweg. De oostgrens ten slotte wordt ten noorden van Madurodam gevormd door de Haringkade en ten zuiden van Madurodam door de Professor B.M. Teldersweg. Madurodam zelf, het deel van de B.M. Teldersweg ten westen van Madurodam en het terrein van de algemene begraafplaats maken geen deel uit van het plangebied.

1.3 AANPAK

Zoals de meeste beheerplannen is ook dit plan vormgegeven middels de beantwoording van drie hoofdvragen: “waar staan we nu?”, “waar willen we heen?” en “hoe komen we daar?”. Deze vragen en de antwoorden daarop worden beschreven aan de hand van een gebiedsbeschrijving, het formuleren van doelen en tot slot het beschrijven van concrete stappen die de ontwikkeling van de Scheveningse Bosjes sturen in de richting van die doelen. Bij elk van deze stappen heeft meermaals overleg plaats gevonden tussen diverse beleids- en beheermedewerkers van de gemeente die elk vanuit hun discipline hebben bijgedragen aan voorliggend beheerplan.

Deze visie ‘Breng Romantiek Terug’ heeft aan de basis gestaan van dit beheerplan. Daarnaast is een klankbordgroep geformeerd die vanuit verschillende invalshoeken heeft bijgedragen aan de inhoud en kwaliteit van dit beheerplan. Om een goede koppeling tussen de visie ‘Breng Romantiek Terug’ en dit beheerplan te borgen, zijn leden van de voormalige Denktank gevraagd de participeren in de klankbordgroep. In drie participatieronden heeft de klankbordgroep, en later ook een breder publiek, input gegeven voor de beantwoording van de drie bovengenoemde hoofdvragen.

1.4 LEESWIJZER

De vraag “waar staan we nu?” wordt beantwoord in de eerste 5 hoofdstukken. Na deze inleiding geeft hoofdstuk 2 een samenvatting van de rijke geschiedenis van de Scheveningse Bosjes. Dit verklaart hoe het gebied zich heeft kunnen ontwikkelen tot de Scheveningse Bosjes zoals we die nu kennen. Hoofdstuk 3 geeft vervolgens een beschrijving van de huidige situatie. Het vierde hoofdstuk geeft een korte samenvatting van het beleidskader en de wetgeving waarbinnen het beheer moet worden vormgegeven. De studie van het plangebied besluit in hoofdstuk 5 met een opsomming van de potenties en knelpunten, gezien vanuit verschillende invalshoeken.

In hoofdstuk 6 wordt antwoord gegeven op de vraag “waar willen we heen?” door het beschrijven van de beheervisie voor de langere termijn. Deze visie is voor een groot deel een uitwerking de bewonersvisie ‘Breng Romantiek Terug’ waarin de meer overkoepelende doelen worden vertaald naar een stip aan de horizon voor het bos- en natuurbeheer. In het zevende hoofdstuk wordt de stip aan de horizon gespecificeerd in concrete beheerdoelen voor de komende beheerperiode van 10 jaar.

De laatste van de drie vragen, “hoe komen we daar?”, wordt beantwoord door een beschrijving van concrete maatregelen die de beheerder in de Scheveningse Bosjes zal inzetten om de gestelde doelen te kunnen behalen. Omdat gemeente Den Haag de betrokkenheid van bewoners en bezoekers waardevol vindt wordt tot slot in hoofdstuk 9 kort beschreven hoe participatie van deze groep ook na het opstellen van dit plan wordt voortgezet.

2 HISTORIE

Een uitgebreide beschrijving van de historische ontwikkeling van de Scheveningse Bosjes is gegeven in het rapport 'Tuinhistorische verkenning en voorlopige waardestelling Scheveningse Bosjes, Waterpartij en Westbroekpark' (Stichting in Arcadië, 2016). Omdat dit als context voor het beheerplan van belang is, worden hieronder enkele belangrijke feiten uit deze publicatie benoemd.

2.1 ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

Vóór het ontstaan van de Scheveningse Bosjes zoals we die nu kennen, lag hier een uitgestrekt heideterrein tussen het Den Haag en Scheveningen van toen. Het was deel van de duinzone die van Hoek van Holland tot Schoorl liep. Na voltooiing van de Scheveningseweg in 1665, was Scheveningen vanuit het centrum van Den Haag eenvoudig bereikbaar voor een breed publiek. Deze weg vormt nu de westelijke grens van de huidige Scheveningse Bosjes.

Tegen het einde van de 19^e eeuw luidde een heideontginningsproject het ontstaan van de Scheveningse Bosjes in. Op de kaart uit 1870 (afbeelding 3) verwijst het toponiem 'De Bataafsche Boer' nog naar de initiatiefnemer van de eerste bosaanleg: Willem Heijtveldt met als bijnaam 'De Bataaf'. Ook zijn hier de begraafplaatsen aan de Kerkhoflaan zichtbaar die nog altijd de zuidgrens van de Scheveningse Bosjes flankeren. Tot halverwege de 19^e eeuw behield het plangebied een sterk duinachtig karakter. De bosjes die daarin inmiddels moeizaam waren gerealiseerd, hadden vooral een productiefunctie. Pas toen de gemeente zich actief op de bebossing richtte, veranderde dit. Onder leiding van jonkheer Ver Huell werden bomen en struiken geplant, werden paden aangelegd, werd de Belvédère gebouwd en werd de aanleg van de waterpartij geïnitieerd. In 1881 werd ter ere van zijn inspanningen de nog altijd aanwezige Ver Huellbank onthuld.

In die periode ontwikkelde ook de stad zich. Tegen het begin van de 20e eeuw was het complex van Scheveningse Bosjes, Zorgvliet en het huidige Westbroekpark goeddeels omgeven door stedelijk weefsel. In het noorden verrees het Van Stolkpark -een fraaie villawijk naar ontwerp van J.D en L.P. Zocher- met een sterke samenhang met de Scheveningse Bosjes. Ook elders rond het plangebied werden luxe villa's en hotels gebouwd. De Scheveningse Bosjes werden daarmee, zoals vele andere stedelijke groengebieden in die periode, een belangrijke plek om te zien en gezien te worden. Alleen in het noordoosten behield de stad een vrij open en groen karakter door de aanwezigheid van de Nieuwe Scheveningse Bosjes, het Hubertuspark en Klein Zwitserland. Nog altijd bestaat een diffuse groene relatie tussen de Scheveningse Bosjes en het Oostduinpark.

afbeelding 3, historische kaart uit 1870.

De Tweede Wereldoorlog had een grote impact op de Scheveningse Bosjes. De aanleg van de Atlantikwall leidt tot het graven van een anti-tankgracht dwars door de waterpartij, en het vrijkappen van een vrij schootsveld. Daarbij ging een groot deel van de beplanting in de Scheveningse Bosjes te gronde, evenals een groot aantal van de omringende villa's. Meer bomen werden vervolgens gekapt tijdens de hongerwinter van 1944-1945. De padenstructuur van het gebied werd ondanks de kaalkap echter grotendeels behouden.

Na de oorlog worden de Scheveningse Bosjes hersteld op basis van een ontwerp van W.M. Dudok. De nog resterende paden werden behouden, nieuwe beplanting werd aangebracht en de contour van de waterpartij werd aangepast. Een grote verandering in de lay-out van het gebied werd veroorzaakt door de aanleg van de Prof. B.M. Teldersweg in 1953, in de zone waar voorheen de anti-tankgracht lag. De weg deelde de Scheveningse Bosjes in tweeën. Hoewel de verdere structuur van het bosgebied hierbij behouden bleef, heeft de weg geleid tot een flinke toename van verstoring en versnippering van de ooit aaneengesloten groenzone.

2.2 RECENTE ONTWIKKELINGEN: PARTICIPATIE

Al van oudsher bestaat een sterke relatie tussen de Scheveningse Bosjes en de daaromheen liggende woonzones. Vooral in de 19^e eeuw hadden uitstraling en allure van de Scheveningse Bosjes en andere omliggende groengebieden een sterke aantrekkingskracht op welgestelden die in de directe nabijheid daarvan een villa lieten bouwen. Afgemeten aan de grote betrokkenheid bij het wel en wee van het groengebied die omwonenden en gebruikers van de Scheveningse Bosjes in meer recente tijden hebben getoond, is deze relatie nog altijd sterk aanwezig.

In de periode van 2001 tot 2015 zijn diverse plannen ontwikkeld omtrent de Scheveningse Bosjes. Aanvankelijk maakte de Scheveningse Bosjes in die plannen deel uit van zes onderling verbonden groengebieden die onder een gemeenschappelijke visie vielen. Nadat duidelijk werd dat deze plannen de eindstreep niet zouden halen, werden Acht 'stadslabs' georganiseerd, één in elk stadsdeel, als start van een nieuw planvormingsproces.

Als volgende stap zijn in 2016 twaalf personen door het college benoemd tot lid van de Denktank Westbroekpark en Scheveningse Bosjes (inclusief Waterpartij). De missie van de Denktank was het opstellen van een visie voor dit gecombineerde groengebied. De centrale vraag waarop de visie antwoord moest geven was: *"Hoe kunnen we het Westbroekpark en de Scheveningse Bosjes (inclusief Waterpartij) met behoud van eigen karakter aantrekkelijk houden, aantrekkelijker maken en beter verbinden voor alle Hagenaars en bezoekers?"* Resultaat hiervan is het document 'Breng Romantiek Terug, Visie op Westbroekpark en Scheveningse Bosjes met de Waterpartij', die op 19 september 2017 aan de wethouder BSKB is aangeboden (RIS297872). Ter aanvulling hiervan heeft de Denktank in 2017 het rapport '1001 kansen voor de Scheveningse Bosjes' laten opstellen

In 2018 is door de gemeente een plan van aanpak opgesteld waarmee in beeld wordt gebracht hoe uitvoering gegeven zal worden aan de visie van de Denktank. Dit plan is op 4 december 2018 aangeboden aan de raad (RIS301214). Eén van de voornaamste acties die daarin zijn geformuleerd is het, wederom in nauwe samenspraak met belanghebbenden en geïnteresseerden, opstellen van een integraal beheerplan.

LEGENDA

grens plangebied	oppervlaktewater	boom - volwassen
opgaand bos	voetpad - verhard	boom - halfwas
struweel/heesters	fietspad - verhard	boom - jong
gras	ruitpad - onverhard	
open zand	weg - autoverkeer	
haag	overig terrein	
sierbeplanting	bebouwing	

1:8.500

afbeelding 4, terreintypen binnen het plangebied in de huidige situatie.

0 50 100 200 300 400 500 m

3 GEBIEDSBESCHRIJVING

De som van landschappelijke vorming van de kuststreek, stedelijke ontwikkelingen, historische gebeurtenissen en de verschillende maatschappelijke functies die in het plangebied en de omgeving daarvan een plek hebben gekregen, heeft de Scheveningse Bosjes gevormd tot het bosgebied zoals we dat nu kennen. Elke ontwikkeling en gebeurtenis heeft daarbij in meer of mindere mate sporen nagelaten. Aan de hand van enkele voor dit beheerplan relevante thema's worden de Scheveningse Bosjes in hun huidige staat beschreven.

3.1 ALGEMENE KARAKTERISTIEK

Het gebied de Scheveningse Bosjes is een bosgebied met een oppervlakte van ruim 90 hectare. Opgaand loofbos is met afstand het best vertegenwoordigde terreintype binnen het gebied. Plaatselijk komen kleine stukjes naaldbos voor. Behalve bos kent het gebied ook een aanzienlijke oppervlakte gras. Hieronder vallen zowel de grotere grasvelden en met gras begroeide open plekken in het bos, als de bermen langs wegen en paden. Een relatief groot aandeel van de oppervlakte wordt ingenomen door verharde wegen en paden. Onderstaande tabel toont de huidige oppervlakte van de verschillende terreintypen binnen de Scheveningse Bosjes, gebaseerd op de objectbegrenzing als weergegeven in afbeelding 4.

TABEL 1, OPPERVLAKE PER TERREINTYPE		
TERREINTYPE	OPPERVLAKTE (HA)	OPPERVLAKTEAANDEEL
Opgaand bos	61,47	66,3%
Gras (inclusief bermen)	10,32	11,1%
Open zand	0,74	< 1%
Oppervlaktewater	3,15	3,4%
Struweel en grove heesters	0,18	< 1%
Heg, fijne heesters en sierbeplanting	0,28	< 1%
Verharde wegen	3,79	4,1%
Verharde fietspaden	2,20	2,4%
Verharde voetpaden	5,46	5,9%
Onverharde ruitpaden	0,46	< 1%
Overig terrein en bebouwing	4,62	5,0%
TOTAAL	92,67	100%

3.2 GROEIPLAATS

De groeiplaats is van grote invloed op de kansen voor en ontwikkeling van beplanting en vegetatie. De natuurlijke vorming van het landschap (geomorfologie) en de bodemprocessen die zich daarin al dan niet afspelen, vormen de basis. Menselijk ingrijpen kan daarop sterke invloed uitoefenen. Dit kunnen locatiespecifieke ingrepen zijn zoals vergraving, bodembewerking of bemesting. Maar ook op grotere schaal beïnvloedt menselijk handelen de groeiplaats, denk maar aan stikstofdepositie of aanpassing van de (grond)waterhuishouding. Onderstaand is een korte beschrijving van de groeiplaats in de Scheveningse Bosjes gegeven.

BODEM

De Scheveningse Bosjes zijn ontwikkeld in een gebied dat voordien overstoven was door jonge duinen. Op de bodemkaart 1:50.000 is het plangebied aangegeven als 'bebouwing', de bodem is niet nader geclassificeerd. In het duingebied ten noorden van Den Haag, op iets meer dan een kilometer afstand van de Scheveningse Bosjes, komen duinvaaggronden (kalkrijk en fijn zand) en vlakvaaggronden (kalkloos en leemarm tot zwakleemig fijn zand) voor. Hoewel dit geen garantie geeft, is het aannemelijk dat van oorsprong in het plangebied vergelijkbare bodemtypen voorkwamen.

Grondboringen in de directe omgeving laten zien dat de bodem tot enkele meters diep bestaat uit fijn zand, hier en daar zwak tot matig humeus. Plaatselijk zijn ook dunne veenlaagjes aangetroffen. Een deel van het plangebied is recentelijk vergraven bij de aanleg van de anti-tankgracht en daarna van de Prof. B.M. Teldersweg. Als onderdeel van herstelwerkzaamheden is na WOII op een groot deel van de Scheveningse Bosjes ter verbetering van de bodem huisvuil en rioolslib verwerkt, waarmee de oorspronkelijk schrale bodem aanzienlijk werd verrijkt én verstoord. Ook is een flinke hoeveelheid puin in het terrein gestort, vermoedelijk in de gedempte anti-tankgracht. Het reliëf in het terrein laten, daar waar de grond niet is vergraven voor de Atlantikwall, nog duidelijk zien dat hier oorspronkelijk een duinlandschap lag. Kleinschalige hoogteverschillen tot wel 20 meter dragen sterk bij aan de karakteristiek van de Scheveningse Bosjes.

WATERHUISHOUDING

Zowel de gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG) als de gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) liggen dieper dan 2 meter onder maaiveld. Bomen en struiken zijn hier dan ook veelal afhankelijk van hangwater. Peilbuisgegevens uit de omgeving laten zien dat de grondwaterstanden door de jaren heen stabiel zijn of licht oplopen. Een uitzondering is het meetpunt op de kruising van de Scheveningseweg en de Professor B.M. Telderweg. Hier laat het grondwaterpeil na 2010 een stijging zien tot soms ver boven de 3 meter +NAP, met vanaf medio 2012 een sterke spreiding tussen de meetgegevens. Een oorzaak hiervoor is niet gevonden. Op basis van gegevens uit de nabije omgeving is aan te nemen dat het grensvlak tussen zoet en brak grondwater zich ver onder de doorwortelbare zone van bomen en struiken ligt. Invloeden van brak grondwater op de vegetatie zijn dan ook niet te verwachten.

De waterpartij in het noordelijke deel van de Scheveningse Bosjes is het enige oppervlaktewater in het plangebied. De waterpartij staat via een gemetselde duiker onder de Haringkade in directe verbinding met de Koninginnegracht die de waterpartij voedt.

ZEEWIND

De noordelijkste punt van de Scheveningse Bosjes ligt hemelsbreed ongeveer een kilometer van de kustlijn. Het plangebied staat daarmee onder invloed van zeewind. Deze kan niet alleen krachtig zijn, maar voert ook zout mee. Omdat niet alle boom- struik- en plantensoorten hier in gelijke mate tegen kunnen, kan zeewind de soortensamenstelling van vegetaties in de kustzone beïnvloeden. Door de afstand tussen de zee en de Scheveningse Bosjes en de beschutting van de bebouwing daartussen, is deze invloed in het plangebied beperkt.

3.3 GEBRUIK EN BELEVING

Het behoeft geen toelichting dat een relatief groot groengebied als de Scheveningse Bosjes te midden van het stedelijke weefsel van Den Haag hoog gewaardeerd wordt. Zoals op basis van de ligging verwacht kan worden, heeft het gebied een sterk stedelijk karakter. Dit uit zich onder meer in een intensief netwerk van gescheiden voet-, fiets- en ruiterspaden (afbeelding 5 en afbeelding 6) en in het relatief grote aantal bankjes en afvalbakken. Tal van doelgroepen benutten de groene ruimte voor ontspanning, sport, ontmoeting of andere recreatieve functies. Getuige de vele reacties en uitgesproken zorgen die tijdens eerdere planvorming rond de Scheveningse Bosjes zijn ontvangen, is ook de betrokkenheid van omwonenden bij het wel en wee van het groengebied groot.

Tegelijkertijd is juist het intensieve gebruik van het terrein mede oorzaak van de inspanningen die de beheerder moet leveren om duurzame instandhouding mogelijk te maken. Velen bezoeken het terrein dagelijks op het uitgebreide padennetwerk en niet zelden ook daarbuiten. Onbedoeld en onbewust zorgen zij voor verstoring waardoor zowel de ecologische kwaliteit als de belevingswaarde onder druk zijn komen te staan. Dit spanningsveld tussen recreatief gebruik en kwalitatieve instandhouding vormt een belangrijk aandachtspunt in dit beheerplan.

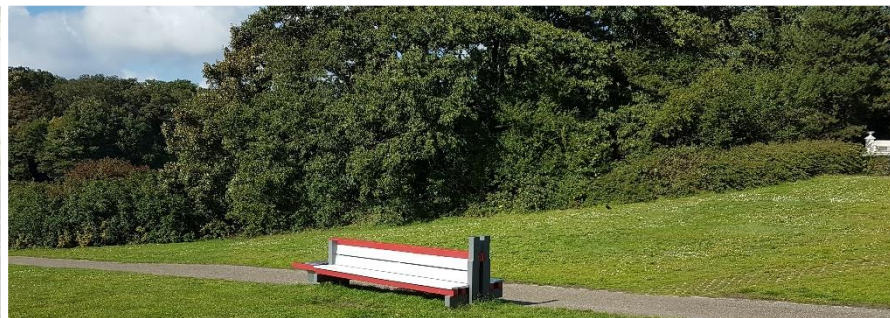
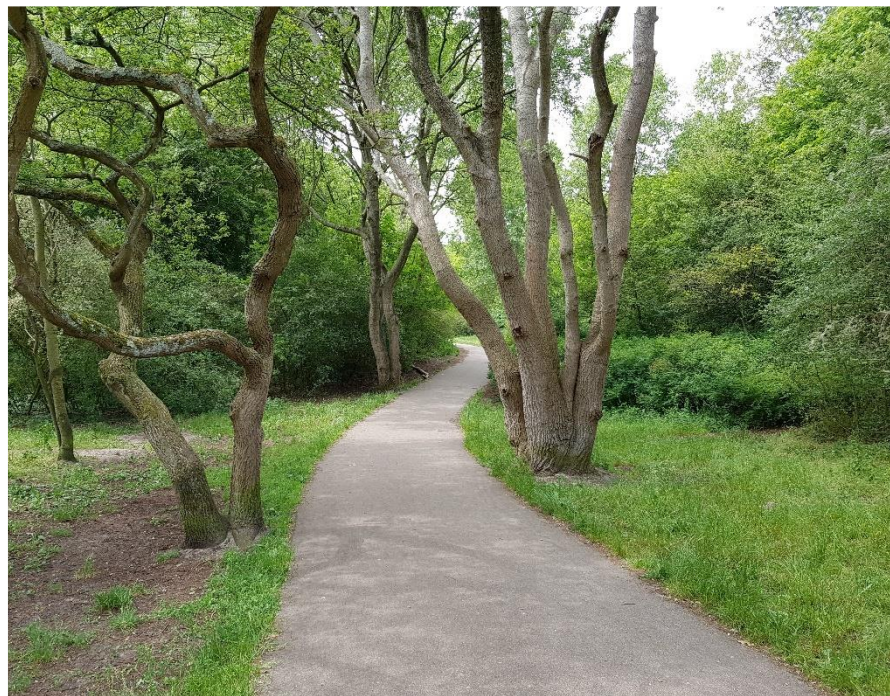
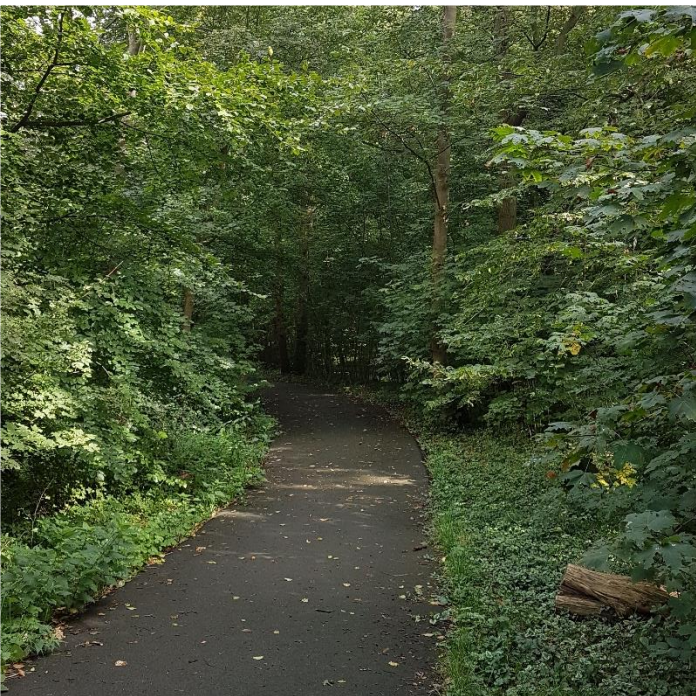
VOETPADEN

De Scheveningse Bosjes kent een intensief netwerk van voetpaden, dat sinds de inspanningen van jonkheer Ver Huell in de tweede helft van de 19^e eeuw niet significant is veranderd. Het netwerk heeft duidelijk kenmerken van de landschapsstijl die in die periode veel werd toegepast. Gebogen, slingerende paden, het ontbreken van haakse aansluitingen en parallelle paden passen in dit plaatje. Ze dragen ertoe bij dat het bosgebied veel groter lijkt dan het daadwerkelijk is, waardoor relatief veel mensen tegelijkertijd in het bos kunnen recreëren zonder dat het als vol of druk wordt ervaren. Dit kent vanzelfsprekend grenzen.

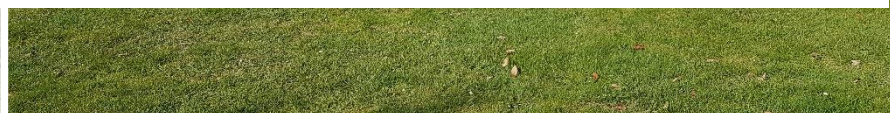
De paden die deel uitmaken van het ontworpen netwerk zijn vrijwel overal verhard met asfalt. Het asfalt is in de regel goed toegankelijk, maar niet overal meer in goede staat en voor minder validen soms zelfs ongeschikt. Behalve het ontworpen netwerk van voetpaden, bevinden zich in het gebied tal van zogenoemde olifantenpaadjes. Deze paden zijn niet verhard. Veelal betreft dit smalle paden die minder intensief worden gebruikt, maar enkele zijn door intensief gebruik brede, platgetreden paden geworden die nauwelijks meer te onderscheiden zijn van het ontworpen padennetwerk.

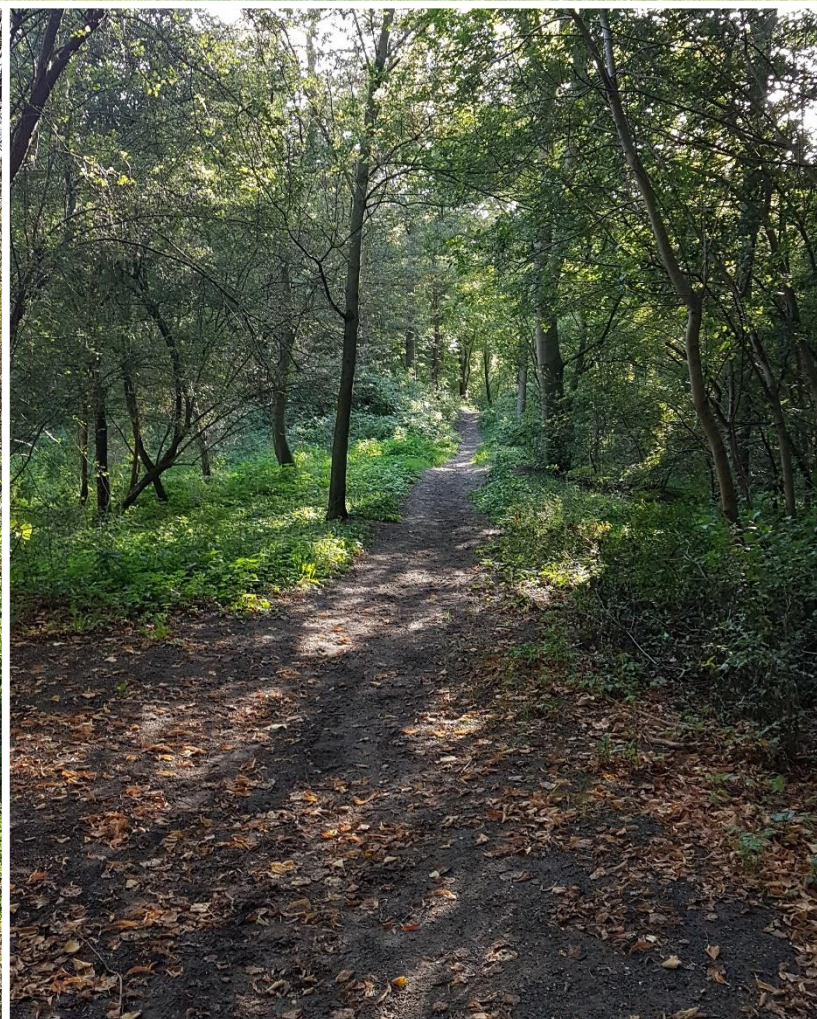
FIETSPADEN

Fysiek gescheiden van de voetpaden, bevinden zich in de Scheveningse Bosjes enkele fietspaden. Een deel hiervan loopt parallel aan de doorgaande wegen, zoals de Professor B.M. Teldersweg, de Ver Huellweg en de Doctor Alletta Jacobsweg. Andere fietspaden lopen meer autonoom door het bosgebied, zoals het Galgenpad, Het Jonge Rijspad, het Duinmeierpad en Het Hooge Paadje. Net als de voetpaden zijn ook de fietspaden verhard met asfalt. Behalve verkeersborden (G11) bij begin- en eindpunten van de fietspaden en enkele op de verharding aangebrachte symbolen is er geen duidelijk zichtbaar onderscheid tussen de inrichting van fiets- en wandelpaden. Dit maakt dat er regelmatig fietsers buiten de fietspaden worden aangetroffen en wandelaars op de fietspaden lopen. Hoewel dit laatste bij verplichte fietspaden in beginsel niet verboden is, is overal in de Scheveningse Bosjes voor voetgangers een geschikt voetpad als alternatief beschikbaar.

afbeelding 5, voor een groengebied van deze omvang bieden de Scheveningse Bosjes een verrassend grote variatie aan sferen. Het uitgebreide netwerk van paden trakteert bezoekers van de Scheveningse Bosjes op een veelheid aan fraaie beelden.

afbeelding 6, door materialisering en dimensionering is het onderscheid tussen voet- en fietspaden (boven en midden) en tussen voet- (links) en ruiterspaden (rechts) niet altijd duidelijk.

RUITERPADEN

Speciaal voor hen aangelegde ruiterspaden ontsluiten het zuidelijke deel van de Scheveningse Bosjes voor ruiters. De ruiterspaden hebben een gezamenlijke lengte van 3 kilometer. Dit omvat een rondgang door het bos en enkele ontsluitingswegen vanaf de Kerhoflaan en de Doctor Aletta-Jacobsweg (ter hoogte van het Hubertusviaduct). In het noordelijke deel van de Scheveningse Bosjes zijn geen ruiterspaden aangelegd. Hoewel de ruiterspaden exclusief voor ruiters zijn bedoeld, zorgt het intensieve netwerk van voet- en fietspaden ervoor dat paden van verschillende gebruikersgroepen elkaar frequent kruisen. Met name de aanwezigheid van vele al dan niet loslopende honden op de voetpaden en daarbuiten, leidt voor ruiters niet zelden tot onprettige situaties.

WEGEN

De Scheveningse Bosjes worden doorsneden door een aantal openbare wegen. Vooral het brede wegprofiel met middenberm van de Professor B.M. Teldersweg zorgt voor een duidelijke tweedeling van het bosgebied. Daarnaast brengen ook de Van Stolkweg, de Duinweg, de Hogeweg, de Ver Huellweg, de professor P.S. Gerbrandyweg en de Doctor Aletta Jacobsweg, autoverkeer binnen de grenzen van het plangebied. De Ver Huellweg is de ontsluitingsweg van het tennispark De Bataaf, waardoor deze weg ook een belangrijke parkeerfunctie heeft.

TOEGANGSPUNTEN

Vooral voor voetgangers is het bos zeer goed toegankelijk. Vanaf alle omringende wegen is het bos op meerdere plaatsen te betreden. De entrepunten sluiten goed aan op de omliggende infrastructuur: in het verlengde van alle wegen die haaks op de Scheveningse Bosjes uitkomen bevindt zich een entrepunt zodat voetgangers het bosgebied in één beweging binnen kunnen lopen.

Ook voor fietsers is de toegankelijkheid goed. De fietspaden liggen in het verlengde van wegen en paden in de omringende stad zodat de fietspaden als doorgaande route gebruikt kunnen worden. Ten behoeve van de veiligheid zijn voor fietsers snelheidsremmende voorzieningen aangebracht op plaatsen waar fietsroutes een drukke weg (zoals de Professor B.M. Teldersweg) of een trambaan (zoals langs de Scheveningseweg) kruisen. Veel van deze voorzieningen zijn echter beperkt functioneel doordat fietsers met hoge snelheid om de voorzieningen heen kunnen rijden.

Voor ruiters zijn minder entrepunten aanwezig. Deze bevinden zich aan de minder drukke en/of meer overzichtelijke wegen. Aan de zijde van de Scheveningseweg maakt de verkeerssituatie dat dit voor ruiters geen geschikte plaats is voor het betreden en verlaten van het bos.

Met uitzondering van de entree aan de Kerkhoflaan, tegenover de ingang van de Katholieke begraafplaats, hebben de entrepunten tot het bosgebied een informeel karakter. Zonder gerichte aankleding geven ze toegang tot het bos, de speeltuinen of open plekken. De entree aan de Kerkhoflaan die toegang geeft tot de Kapellaan, de enige laan binnen de Scheveningse Bosjes, heeft meer formele inrichting. De laan wordt betreden via een dubbele poort van hoge smeedijzeren hekwerken en gemetselde posten met ornamenten. Dit betreft het voormalige tolhek dat ooit aan het begin van de Scheveningse weg stond. In combinatie met de regelmatige laanbeplanting achter dit hekwerk vormt dit een statige entree.

VOORZIENINGEN

In de Scheveningse Bosjes is een grote hoeveelheid bankjes geplaatst. Ook zijn vele afvalbakken voorhanden. Bankjes en afvalbakken staan op 'logische' plaatsen, langs paden en in de open ruimten bij onder andere de waterpartij, de belvédère en de speeltuinen. Van dit meubilair komen binnen de Scheveningse Bosjes meerdere typen en uitvoeringen voor. De afvalbakken en vooral de bankjes zijn regelmatig doelwit voor vandalisme en bekladding en verkeren daardoor niet altijd in een even goede staat. Op twee plaatsen zijn openbare waterpunten geplaatst waar bezoekers drinkwater kunnen tappen.

In de Scheveningse Bosjes bevinden zich twee speeltuinen. De grootste bevindt zich in de meest zuidelijke hoek van het bosgebied en is toegankelijk vanaf de Ary van der Spuyweg. Naast een skatebaan bevindt zich hier een zandspeeltuin; een open plek met een ondergrond van wit zand, met diverse speeltoestellen. Een tweede speeltuin bevindt zich in het uiterste noorden van het gebied en is bereikbaar vanaf de Duinweg. In deze kleinere, eenvoudige speeltuin met een bosbodem als ondergrond, bevinden zich enkele eenvoudige speelvoorzieningen voor jongere kinderen. Iets ten zuiden van deze speeltuin bevindt zich een BMX-baan in het bos. Dit is een niet-officiële voorziening waarvan de aanwezigheid door de gemeente wordt gedoogd.

Openbare verlichting is conform het beleidsplan Openbare Verlichting in de Scheveningse Bosjes zelf niet aanwezig. Wel zijn openbare wegen binnen en rond de grenzen van het bosgebied voorzien van straatverlichting. Dit maakt dat een flink deel van de Scheveningse Bosjes, vooral de noordelijke helft, onder directe invloed staat van kunstlicht.

3.4 ECOLOGIE

De Scheveningse Bosjes vormt als stedelijk groengebied een schakel tussen de stedelijke context van Den Haag en de natuurgebieden daarbuiten. Doordat het terrein een geschikt leefgebied vormt voor tal van plant- en diersoorten draagt het gebied op zichzelf bij aan het behoud van de biodiversiteit, maar tilt ook de natuurwaarden van het omringende buitengebied over de drempel van de stad.

POTENTIEEL NATUURLIJKE VEGETATIE

De vegetatie die zich onder natuurlijke omstandigheden op een locatie ontwikkelt, kan worden beschreven aan de hand van de potentieel natuurlijke vegetatie (pnv), beschreven door Van der Werf. De pnv wordt door gemeente Den Haag gehanteerd als natuurlijke referentie voor de bostypen die in de Haagse groengebieden voorkomen. Voor de Scheveningse Bosjes zijn drie pnv-typen geformuleerd:

- Duin-Eikenbos
- Wintereiken-Beukenbos
- Abelen-Iepenbos

De soortensamenstelling en structuur van deze bosgemeenschappen zijn (mede) leidend bij de keuzes die ten aanzien daarvan in dit beheerplan worden gemaakt. Voor een nadere beschrijving van deze vegetaties wordt verwezen naar de Handleiding Haagse Bossen (gemeente Den Haag, 2011) of het boek Bosgemeenschappen (van der Werf, 1991).

FLORA

De opgaande begroeiing van de Scheveningse Bosjes is nagenoeg geheel van menselijke hand. De bosstructuur en de soortensamenstelling verraden dit. Ook de naoorlogse poging om de bodem van het toen vrijgekapte deel van het gebied te verbeteren door het opbrengen van huisvuil en rioolslib heeft zijn sporen nagelaten. Stikstofminnende soorten die in het oorspronkelijke duingebied maar weinig voorkwamen, zoals grote brandnetel, fluitenkruid, klein springzaad, zevenblad en diverse andere soorten komen hier nu algemeen voor.

Toch zijn in het gebied ook nog diverse plantensoorten aanwezig die karakteristiek zijn voor oudere of rijkere bossen zoals bosandoorn, bosgierstgras of groot heksenkruid, en sporadisch soorten die kenmerkend zijn voor duingrasland zoals knolboterbloem, slangenkruid en welriekende salomonszegel. Een interessante groep plantensoorten betreft de stinzenflora, die in de Scheveningse Bosjes met maar liefst veertien soorten vertegenwoordigd is. Soorten als bosanemoon, vingerhelmbloem, wilde hyacinten gewoon sneeuwkllokje kleuren hier in het voorjaar het bos.

afbeelding 7, een selectie van de vele voorjaarsbloeiers in de Scheveningse Bosjes: (vlnr) oosterse sterhyacint, vingerhelmbloem, speenkruid, bosanemoon.

FAUNA

Resultaten van recente onderzoeken (o.a. Bouma, 2013 en Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland, 2017) en gegevens uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) van de afgelopen 10 jaar wijzen uit dat de Scheveningse bosjes bewoond en/of bezocht worden door tal van diersoorten van verschillende soortgroepen. Niet van alle soortgroepen zijn gegevens beschikbaar. Onderstaand is een opsomming gegeven van amfibieën, vogels en zoogdieren waarvan bekend is dat zijn in de Scheveningse Bosjes voorkomen.

Amfibieën: gewone pad en vroedmeesterpad

Vogels: Van de afgelopen 10 jaar zijn waarnemingen bekend van 97 vogelsoorten (waarnemingen van overvliegende exemplaren buiten beschouwing gelaten). Het in 2017 uitgevoerde vogelonderzoek (Remeus, 2017) wijst uit dat in dat jaar 40 broedvogelsoorten voorkwamen. Interessante soorten daarvan zijn o.a. boomklever, bosuil, buizerd, groene specht, ijsvogel, nachtegaal, sperwer en diverse andere soorten.

Zoogdieren: bosmuis, rosse woelmuis, huisspitsmuis, muskusrat, eekhoorn, mol, vos en egel. Aangetroffen vleermuizen zijn: watervleermuis, meervleermuis, gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis en gewone grootoorvleermuis (vleermuizen zijn geïnventariseerd in het gecombineerde gebied van de Scheveningse bosjes en het Westbroekpark).

VERBINDINGEN

De Scheveningse Bosjes maken deel uit van een lint van grote stedelijke groengebieden dat de stad in een boog omgeeft. In de directe omgeving van de Scheveningse Bosjes liggen Zorgvliet, het Westbroekpark, de Nieuwe Scheveningse Bosjes en het Sint Hubertuspark op korte afstand van elkaar. De groengebieden liggen geschakeld, maar niet aaneengesloten. Ze worden onderling gescheiden door wegen, trambanen, watergangen en bebouwing. Deze structuren leggen in zekere mate een beperking op aan de uitwisseling van vooral fauna tussen de groengebieden onderling.

Dit complex van groengebieden staat via groenstructuren als lanen en lintvormige parken in verbinding met andere groengebieden én met de bebouwde omgeving.

afbeelding 8, enkele diersoorten die in de Scheveningse Bosjes te bewonderen zijn: (vlnr) boomklever, eekhoorn, groene specht en egel.

3.5 BOSBOUWKUNDIGE SITUATIE

Gemeente Den Haag heeft voor haar grote groengebieden kwantitatieve, meetbare doelen geformuleerd ten aanzien van enkele boskenmerken. De bosgebieden worden periodiek onderzocht op deze kenmerken. Door de meetgegevens van meerdere jaren met elkaar te vergelijken, ontstaat inzicht in de ontwikkeling die het bos doormaakt en in de mate waarin de ontwikkeling in lijn ligt met de gestelde doelen. De resultaten van de bosinventarisaties die in 2001, 2011 en 2019 in de Scheveningse Bosjes werden uitgevoerd, zijn weergegeven in tabel 2 (hoofdstuk 7).

Tijdens de bosinventarisaties is ook in beeld gebracht welke boomsoorten in de Scheveningse Bosjes voorkomen, als weergegeven in tabel 3. De bomen zijn opgesomd in aflopende volgorde van 'veel aanwezig' tot 'weinig aanwezig' zoals op basis van hun aandeel in het grondvlak is vastgesteld. De gegevens laten zien dat de esdoorn één van de dominante soorten is en dat het aandeel van beuk geleidelijk in aandeel toeneemt. Beide soorten passen niet op die manier in het beeld van de pnv (paragraaf 3.4). Andere soorten linde, haagbeuk en berk komen dermate weinig voor dat ze zijn opgenomen in de categorie 'overig inheems loof'. Berk is tijdens de laatste inventarisatie in het geheel niet aangetroffen in de onderzoekslocaties.

Indisch monument

LEGENDA

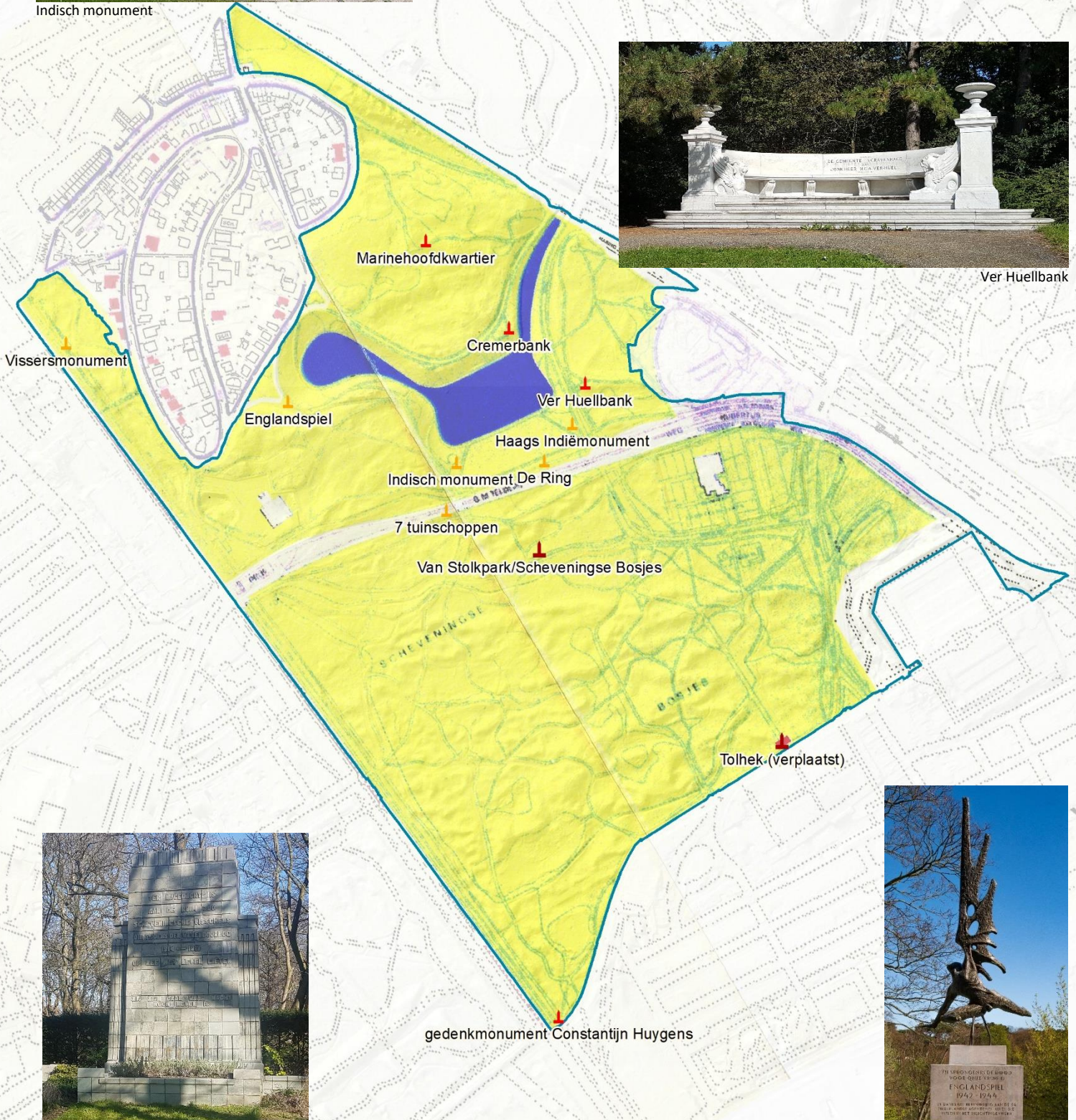
- rijksmonument
- gemeentelijk monument
- overig object
- belangrijke groenstructuur
- belangrijke duinstructuur
- belangrijke waterstructuur

1:8.500

Ver Huellbank

Vissersmonument

Englandspiel

Marinehoofdkwartier

Cremerbank

Ver Huellbank

Haags Indiëmonument

Indisch monument De Ring

7 tuinschoppen

Van Stolkpark/Scheveningse Bosjes

Tolhek (verplaatst)

gedenkmonument Constantijn Huygens

Eerste Vissersmonument

Englandspiel

afbeelding 9, Begrenzing en waardering van het beschermd stadsgezicht Van Stolkpark en Scheveningse Bosjes (bron: Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1994). Aanvullend zijn daarop de gemeentelijke en overige monumenten geprojecteerd.

3.6 MONUMENTEN & ORNAMENTEN

BESCHERMDE MONUMENTEN

De Scheveningse Bosjes zijn samen met het Van Stolkpark als beschermd stadsgezicht geregistreerd. Dit is gebaseerd op de beoordeling dat het Van Stolkpark tezamen met de Scheveningse Bosjes van belang zijn wegens bijzondere landschappelijke, stedenbouwkundige, cultuur- en architectuurhistorische waarden.

HUIDIG RUIMTELIJK KARAKTER EN BEBOUWINGSBEELD

In de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd stadsgezicht Van Stolkpark/Scheveningse Bosjes (1994) is het gebied als volgt beschreven:

“De rijk begroeide en geaccidenteerde terreinen van de Scheveningse Bosjes vervullen zowel voor het Van Stolkpark als voor de bredere omgeving een belangrijke rol. De Bosjes liggen in het grote aaneengesloten stedelijke groengebied dat loopt van Zorgvliet tot aan de Nieuwe Scheveningse Bosjes en Klein Zwitserland. Hier middenin verhoogt de laagliggende waterpartij de ruimtelijke belevingswaarde van het gebied. De gebogen padenstelsels, de afwisseling tussen open ruimte en dichtbeboste gedeeltes, de bijzondere plekken met monumentale zitbanken zijn belangrijke onderdelen van het gebied. De overgang naar de begraafplaatsen van de Archipelbuurt heeft nog duidelijk het karakter van een oude stadsrand. Bij het ‘verlaten’ van de stad is langs de langgerekte Scheveningseweg het landschappelijke karakter van dit uitgestrekte groengebied uniek binnen de stedelijke situatie. De uitlopers van de Scheveningse Bosjes zijn bepalend voor de besloten ligging en het parkachtig karakter van het Van Stolkpark.”

De waarderingskaart (afbeelding 9), laat zien dat binnen het plangebied de belangrijke groen-, duin- en waterstructuren van waarde worden geacht.

Het tolhek, dat tegenover de ingang van de katholieke begraafplaats staat, is beschermd als rijksmonument. Het hek stond ooit aan de Haagse kant van de Scheveningseweg, maar werd na het opheffen van de tolheffing naar zijn huidige locatie verplaatst. Het Marinehoofdkwartier uit de Tweede Wereldoorlog, de Cremerbank, de Ver Huellbank en gedenkmontument voor Constantijn Huygens zijn als gemeentelijk monument opgenomen in het monumentenregister van gemeente Den Haag. Ook twee grenspalen, bedoeld als afbakening van het jachtgebied van de koning, zijn als gemeentelijk monument geregistreerd, maar staan feitelijk buiten de begrenzing van het plangebied voor dit beheerplan

Verder bevinden zich in het plangebied enkele objecten die geen monumentstatus hebben, maar wel als gedenkplaats fungeren. Hieronder vallen het Indisch monument, dat in 1988 is geplaatst als belangrijke gedenkplaats voor de slachtoffers van de Japanse bezetting van voormalig Nederlands-Indië, het Eerste Vissersmonument uit 1922, het monument de Val van Icarus uit 1980, ter nagedachtenis van de slachtoffers van het Englandspiel, en het Haags Indiëmonument dat in 2002 is opgericht ter nagedachtenis van de militairen die sneuvelden in de strijd in het voormalig Nederlands-Indië.

Tot slot maken nog twee objecten deel uit van de inventaris van de Scheveningse Bosjes. Dit betreft het kunstobject De Ring uit 1987 en de jubileumschoppen, ofwel zeven tuinschoppen, ter gelegenheid van het 75-jarige bestaan van de Dienst der gemeenteplantsoenen. Beide objecten staan aan de Professor B.M. Teldersweg.

afbeelding 10, oude eiken verwijzen naar de vorige generatie bos. Esdoornopslag belemmert de ontwikkeling van een struik- en kruidlaag, maar vormt ook een bedreiging voor het voortbestaan van de eiken.

4 BELEID & REGELGEVING

Bestaand beleid en op het groenbeheer van toepassing zijnde regelgeving vormen het kader waarbinnen het beheer van de Scheveningse Bosjes moet worden ingevuld. Onderstaand worden de belangrijkste onderwerpen kort toegelicht.

WET NATUURBESCHERMING

De Wet natuurbescherming (Wnb) regelt onder andere de bescherming van de Nederlandse inheemse planten en dieren (inclusief hun voortplantings- en rustplaatsen) en van Natura 2000-gebieden. Behalve een algemene zorgplicht voor flora en fauna zijn specifieke verbodsbepalingen opgenomen met betrekking tot handelingen die gevolgen (kunnen) hebben voor planten en dieren. Daarnaast is ook de bescherming van het Nederlandse bosareaal (houtopstanden) in deze wet vastgelegd. Maatregelen die in het kader van het beheer van de Scheveningse Bosjes worden voorbereid of uitgevoerd, moeten altijd worden getoetst aan de bepalingen van de Wnb.

NATURA 2000

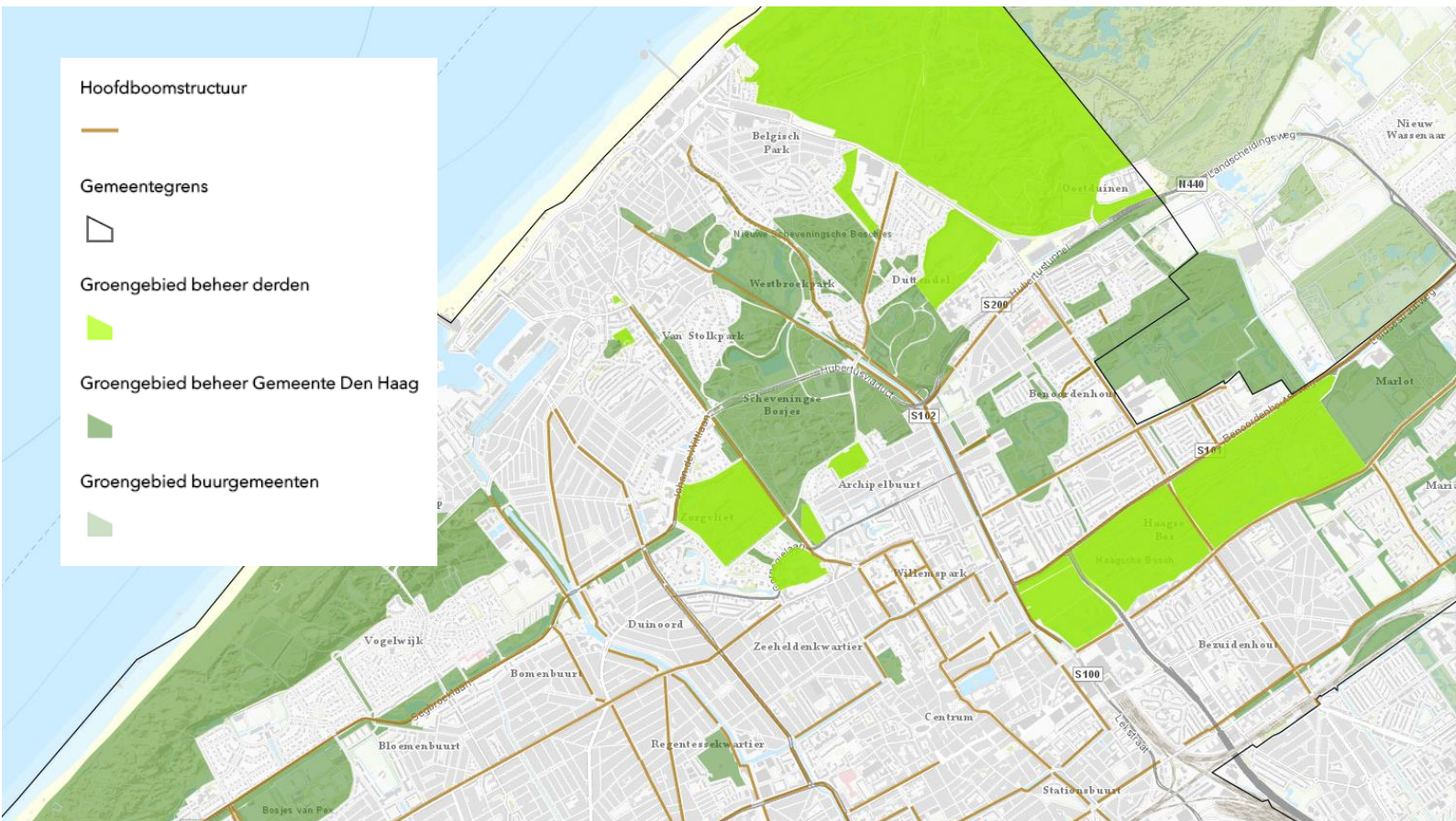
De Schevenings Bosjes zijn niet begrensd als Natura 2000-gebied. Het dichtstbijzijnde Natura 2000-gebied betreft de duinzone Mijndel & Berkheide en ligt op circa 1,2 kilometer afstand ten noordoosten van de Scheveningse Bosjes. Op circa 1,5 kilometer afstand in zuidwestelijke richting ligt het Natura 2000-gebied Westduinpark & Wapendal. Negatieve effecten van het groenbeheer in het plangebied op deze Natura 2000-gebieden (externe werking) worden niet verwacht.

NATUURNETWERK NEDERLAND

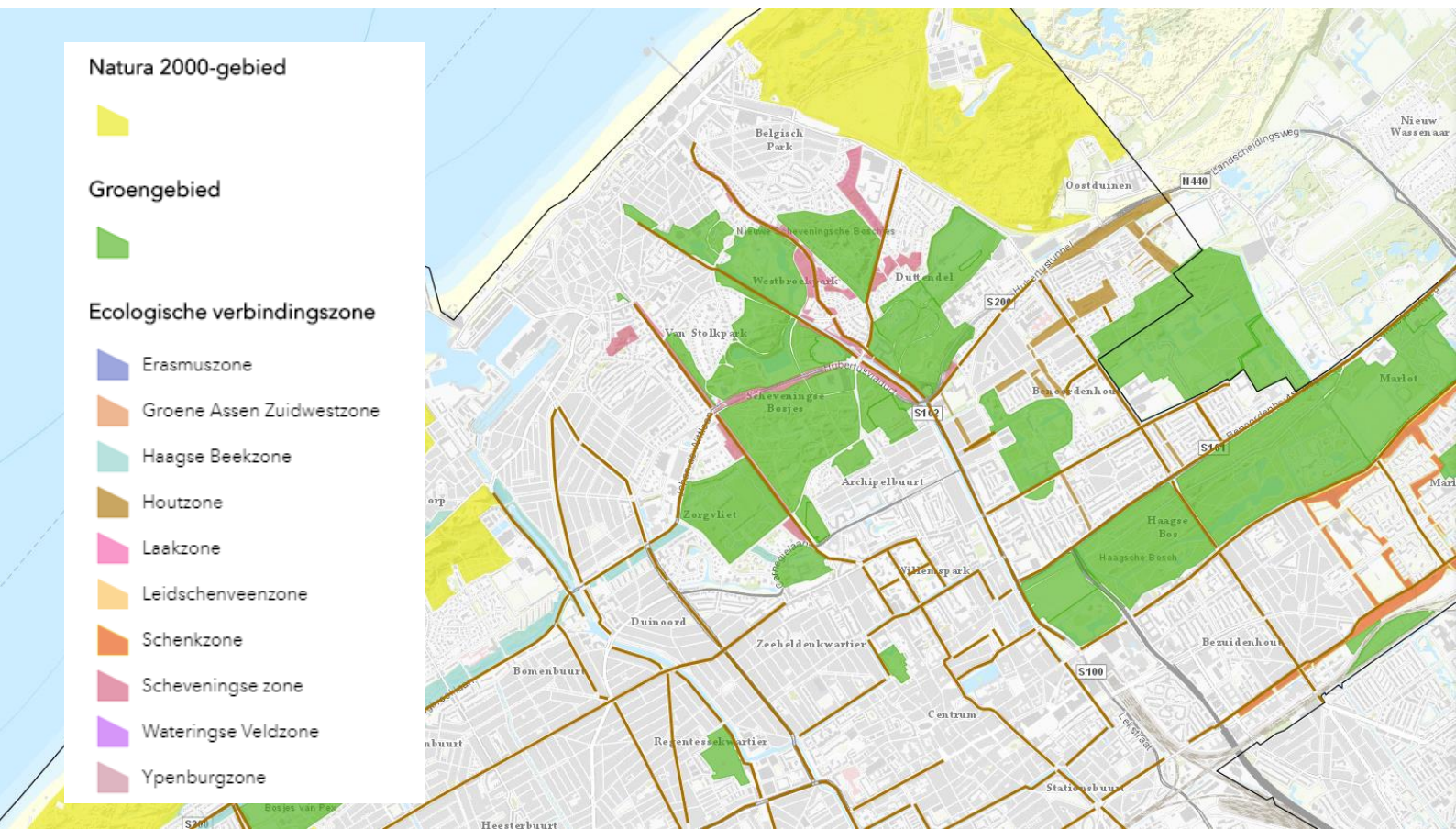
De Scheveningse Bosjes zijn niet begrensd in het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Het gebied Zorgvliet dat ten zuidwesten aan de Scheveningse Bosjes grenst, valt wel onder het NNN.

AGENDA GROEN VOOR DE STAD 2016

De Agenda Groen (RIS294705) beschrijft de waarde van het 'groene kapitaal' groen voor de kwaliteit van Den Haag en vertaalt dit naar ambities voor de toekomst. De waarde wordt uitgewerkt aan de hand van de thema's gezondheid, ontspanning, klimaat, biodiversiteit, imago (identiteit) en ontwikkeling. Het Haagse groen is ingedeeld in drie zones: groen in de dichte stad, groen in de halfopen stad en groen om de stad. De Scheveningse Bosjes vallen in de zone groen in de halfopen stad, waarin ruime wijken en grootschalige groenstructuren elkaar afwisselen. In de ambitie voor de Scheveningse Bosjes ligt de nadruk op de thema's biodiversiteit, gezondheid, ontspanning en imago, die betrekking hebben op respectievelijk de kwaliteit van de (stads)natuur, de gezonde leefomgeving, activiteiten en ervaringen in het groen en de bijdrage van het groen aan het beeld van de stad als geheel. De Agenda Groen beschrijft voor elk van deze thema's onder meer de uitdagingen, ambities en het ontwikkelpad. Voor elk van de drie zones wordt daarbij een verdere uitwerking gegeven. Deze uitwerkingen gelden als kader waarbinnen ontwikkeling en beheer van de Scheveningse Bosjes moet worden ingevuld.

afbeelding 12, Stedelijke Groene Hoofdstructuur 2018.

afbeelding 11, Groengebieden en ecologische verbingszones.

HAAGSE BOSSEN, HANDLEIDING BOSBEHEER

De Handleiding Haagse Bossen beschrijft de doelstellingen voor het bosbeheer binnen de gemeente. Een combinatie van meetbare doelen en periodieke monitoring moet uitwijzen of de doelstellingen behaald worden. De handleiding vermeldt de volgende doelstellingen voor de Haagse bosgebieden:

- Het bosbeheer is gericht op duurzame instandhouding van de bosgebieden, waarbij recreatie, natuur, landschap, cultuurhistorie en houtproductie tot hun recht komen;
- De beheermaatregelen sluiten zoveel mogelijk aan op spontane processen en zijn bedoeld om de functies van het bos te verbeteren of daarin een beter evenwicht te brengen;
- Door een actief beheer ontstaat een aantrekkelijk en naar soorten en leeftijden gemengd bos;
- Het bos heeft een aanzienlijk deel inheemse boomsoorten, dikke stammen, dode bomen en een gevarieerde bosstructuur.

In hoofdstuk 3 van dit plan komen deze doelen nader aan de orde. Gemeente Den Haag kiest bij het nastreven van deze doelen voor een bosbeheer naar de principes van het geïntegreerd bosbeheer. Daarin wordt wel de nuance aangebracht dat niet gestreefd wordt naar de productie van zo veel mogelijk goed verkoopbaar hout, zoals dat binnen het geïntegreerd bosbeheer gebruikelijk is. Hout dat eventueel vrijkomt bij het bosbeheer wordt in de regel verkocht, maar wordt beschouwd als bijproduct.

STEDELIJKE GROENE HOOFDSTRUCTUUR

De Scheveningse Bosjes vallen binnen de bestuurlijk vastgelegde Stedelijke Groene Hoofdstructuur (SGH), als weergegeven op afbeelding 12. Met het aanwijzen van de SGH heeft het gemeentebestuur zich verplicht tot het op eenduidige en herkenbare wijze duurzaam in stand houden en waar mogelijk versterken daarvan. Op alle gebieden die tot de SGH worden gerekend, is de Agenda Groen voor de Stad van toepassing.

NOTA ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONES 2008-2018

De Nota Ecologische Verbindingszones (RIS159450) uit geeft een overzicht van de ecologische verbindingen en de knelpunten en opgaven in de stad. Gebieden binnen en rondom de Scheveningse Bosjes, Westbroekpark, Nieuwe Scheveningse Bosjes en Hubertuspark maken deel uit van de Ecologische verbinding die in deze nota de Scheveningse zone wordt genoemd (roze gebieden in afbeelding 11).

De Scheveningse zone is de verbinding tussen de Oostduinen en het Westduinpark. Inrichting en beheer van de gebieden die deel uitmaken van deze zone dienen zich te richten op het behoud van de al aanwezige doelsoorten en het maken van schuilplekken en andere overlevingseisen voor de doelsoorten. Als doelsoorten worden voor deze zone genoemd: meervleermuis, watervleermuis, bunzing, eekhoorn, rosse woelmuis, waterspitsmuis, boomklever, bosuil, ransuil, grote bonte specht, nachtegaal, ijsvogel, rugstreepad, groene kikker, zandhagedis, bruin blauwtje en snoek. Voor de omgeving van de Scheveningse Bosjes wordt als belangrijkste verbeterpunt genoemd het oplossen van de barrière die wordt gevormd door de prof. B.M. Teldersweg.

VISIE WESTBROEKPARK, SCHEVENINGSE BOSJES EN WATERPARTIJ

Door een Denktank van afgevaardigden van de acht stadsdelen is een visie opgesteld voor de Scheveningse Bosjes en het Westbroekpark waarin wordt beschreven hoe de aantrekkelijkheid van deze gebieden behouden en verbeterd kan worden en hoe de gebieden onderling beter verbonden kunnen worden, zonder dat het eigen karakter verloren gaat. Ter ondersteuning heeft de Denktank advies gevraagd van een externe partij, wat geresulteerd heeft in het rapport '1001 kansen voor de Scheveningse Bosjes' (H. van der Lans & B. Swart, 2017).

De visie van de Denktank heeft als uitgangspunt dat het gebied grotendeels goed is zoals het is en derhalve niet 'op de schop' hoeft. Het grootste belang wordt gelegd bij het behouden en veiligstellen ervan voor alle mogelijk aantastingen. Daarbij worden de volgende vijf principes gehanteerd:

- Behouden of uitbreiden van het oppervlak van duinbos en park en koesteren van de landschappelijke diversiteit;
- Verbeteren van verbindingen voor natuur en voor mensen als gasten in die natuur;
- Waarderen van natuur en groen inclusief cultuurhistorische waarden als Haagse kernkwaliteiten;
- Veranderen uitsluitend op basis van overtuigende meerwaarde voor de kernkwaliteiten van het gebied;
- Verhogen van participatie bij het beheer van het gebied.

Het is belangrijk te realiseren dat de term 'park' dat bij de eerste bullit genoemd wordt, nadrukkelijk verwijst naar het Westbroekpark en niet naar de Scheveningse Bosjes, dat als bosgebied (duinbos) wordt beschouwd.

De visie van de Denktank beschrijft op basis van deze principes en uitgewerkt voor verschillende thema's de problematiek en oplossingsrichtingen. De volgende thema's komen aan bod:

- Natuur en biodiversiteit;
- Verbindingen voor mens en dier;
- Gebruik, beheer en onderhoud;
- Veiligheid, toezicht en handhaving;
- Evenementen, horeca en handel;
- Identiteit, bekendheid en positionering.

VISIE OP LICHT

De Visie op Licht (2017; RIS 298657) bevat een richtlijn voor licht in de natuur. Waarbij uitgangspunt is: geen verlichting in Natura 2000- gebieden en het beperken van verlichting in groengebieden tot hoofdfietspaden en nabij ecologische verbindingzones en in overig groen (aandachtsgebieden vleermuizen) licht toe te passen zonder directe lichtuitstraling op ecozones of water.

5 KANSEN EN VERBETERPUNTEN

De visie ‘Breng Romantiek Terug’, aangevuld met recent uitgevoerde onderzoeken en inventarisaties, input van de klankbordgroep en een beschouwing van het plangebied in de huidige situatie, heeft een helder beeld opgeleverd van de Scheveningse Bosjes. Hierbij springen vanzelfsprekend de grote kwaliteiten van het gebied in het oog. Maar daarnaast is aan het licht gekomen dat nog niet alle potenties van de Scheveningse Bosjes ten volle worden benut en er dus kansen zijn voor verbetering. Zo zijn er aspecten van het bosbeheer die in de voorbije beheerperioden onderbelicht zijn gebleven of ontwikkelingen in en rond het bos waar nog niet op geanticipeerd is. Ook in de maatregelen die wel zijn getroffen zijn hier en daar verbeterpunten benoemd. Onderstaand is een overzicht gegeven van de belangrijkste kansen en verbeterpunten.

KANSEN EN VERBETERPUNTEN VOOR HET BEHEER VAN DE SCHEVENINGSE BOSJES

- Het zou goed zijn om in het beheer meer te sturen op de eigen identiteit van De Scheveningse Bosjes. De verschillen met groengebieden als het Malieveld, Het Zuiderpark of het Scheveningse Strand kunnen meer worden benadrukt;
- Naast de identiteit van de Scheveningse Bosjes als geheel, omvat het plangebied meerdere deelgebieden en elementen die elk ook een heel eigen karakter hebben en op die manier van toegevoegde waarde zijn voor de beleving van het bos als geheel. Door de identiteit van de deelgebieden sterker te benadrukken wordt de grote diversiteit van het bosgebied nog beter zichtbaar;
- De lange geschiedenis van de Scheveningse Bosjes is af te lezen aan de sporen die verschillende tijdsvakken hebben nagelaten (duinvegetatie, oude bomen, padenpatroon met invloeden van landschapsstijl, WOII). Door deze sporen nadrukkelijker in beeld te brengen kan de waarde van het bos als tijdscapsule worden versterkt;
- De ligging van het bos in (oorspronkelijk) een duinzone met het daarbij horende reliëf, de bodemgesteldheid en de grondwaterhuishouding, maakt het geschikt voor interessante bostypen. Nu de effecten van eerdere groeiplaatsverstoring met de tijd geleidelijk afnemen, ontstaan in toenemende mate kansen om met gericht beheer te sturen op een ecosysteem met daarin een groot aandeel plan- en diersoorten die voor dit deel van Nederland kenmerkend zijn;
- Het verdient aanbeveling intensiever en doelmatiger in te grijpen in de bosontwikkeling waar deze niet in de gewenste richting verloopt. Het is van belang met gerichte sturing te voorkomen dat bijvoorbeeld externe factoren, ingrepen in het (verre) verleden en de groeikracht van ongewenste soorten zoals esdoorn ertoe leiden dat het bos verder verwijderd raakt van de gewenste situatie;
- De open ruimten in het bos bieden kansen voor de ontwikkeling van geleidelijke overgangsvegetaties tussen bos en grasland of open zand. Juist deze gradiënten zijn waardevol voor vele soorten planten, vogels, dagvlinders en andere soortgroepen en daarmee ook voor de belevingswaarde van het bos;
- De overgangen tussen het bos en de omliggende wegen zijn vaak erg abrupt. Dat kan leiden tot onveilige situaties bij het verlaten van het bos. Met -veelal weinig ingrijpende- beheermaatregelen kan een veiligere verkeerssituatie worden gecreëerd;
- Door meer maatregelen te treffen die de barrièrewerking van infrastructuur en bouwwerken verzachten, compenseren of opheffen, worden de mogelijkheden voor uitwisseling van flora en fauna van en naar omliggende groengebieden verbeterd. De kans dat minder mobiele soorten op termijn uit de Scheveningse Bosjes verdwijnen, wordt daardoor aanzienlijk kleiner;
- Het gebied wordt bezocht en gebruikt door veel mensen met sterk uiteenlopende verwachtingen ten aanzien van de gebruiksmogelijkheden. Wanneer men de vrijheid heeft dat te doen wat in de omringende stad niet mogelijk is of mag, verliest het gebied voor andere bezoekers gedeeltelijk zijn waarde. “De vrijheid van de één eindigt waar die van de ander begint”. In dit licht is het

wenselijk om nog meer, duidelijker en consequenter aan te geven welk gebruik en welk gedrag in de Scheveningse Bosjes wel en niet wenselijk is;

- Het intensieve netwerk van verharde voet- en fietspaden nodigen uit tot intensief gebruik te voet, op de fiets, maar ook met brommers. Daarnaast bevinden zich veel niet-officiële paden tussen de verharde paden. Dit maakt dat bezoekers vrijwel overal in het bos kunnen komen en niet duidelijk is waar betreding wel en niet wenselijk is. Dit pakt zowel voor de ecologische waarde als de beleving (rust en stilte) van het groengebied ongunstig uit. Met gerichte maatregelen is het mogelijk vooral het aantal niet-officiële paden te reduceren en zo grip te houden op de balans tussen intensief gebruik en rust in het bos;
- Een duidelijkere scheiding van infrastructuur voor wandelaars, fietsers en ruiters biedt deze verkeerscategorieën de mogelijkheid om het bos naar hun eigen voorkeur te bezoeken zonder onderling hinder te veroorzaken of te ervaren;
- Met materialisering van de infrastructuur, bebording en/of andere signalering kan worden verduidelijkt voor welke verkeerscategorieën paden zijn bedoeld. Zo wordt voorkomen dat gebruik van de infrastructuur door wandelaars en hun honden, fietsers (en brommers) en soms ook ruiters door elkaar loopt. Scheiding van verkeerscategorieën waar dat mogelijk is voorkomt onderlinge ergernissen en verhoogt de belevingswaarde van het bos;
- Met beheer, specifiek gericht op verdichting en verfraaiing van het groen tussen de paden, wordt het intensieve gebruik van het bos minder zichtbaar en wordt de belevingswaarde van het bos naar een (nog) hoger niveau getild;
- Voorzieningen als toiletten, prullenbakken, zitbanken en picknicktafels spelen een belangrijke rol in de beleving van een stedelijk groengebied. Door ervoor te zorgen dat de kwaliteit, vormgeving en de aantallen van dergelijke voorzieningen beter aansluiten op de wensen van de bosbezoekers, wordt een bezoek aan de groene openbare ruimte beter gefaciliteerd;
- Handhaving en toezicht is in een omvangrijk en druk bezocht gebied als de Scheveningse Bosjes nooit volledig. Wanneer mensen niet worden gecorrigeerd en het bos gebruiken naar hun eigen opvattingen. Heeft vandalisme en oneigenlijk gebruik tot gevolg wat zijn weerslag heeft op de kwaliteit van zowel de voorzieningen als het groen. Aandacht voor de capaciteit van handhaving is daarom van belang.

Gemeente Den Haag wil met het opstellen van dit beheerplan de gelegenheid benutten om deze onderwerpen waar mogelijk te implementeren in het dagelijks beheer van de Scheveningse Bosjes. In de volgende hoofdstukken (beheervisie en beheerdoelstellingen) worden kansen en verbeterpunten daarom vertaald naar concrete doelen.

6 BEHEERVISIE

De Scheveningse Bosjes vormen een gevarieerd bosgebied. Te midden van de drukke stad bieden ze bezoekers de gelegenheid voor het beleven van rust, natuur en ontspanning. Het ogenschijnlijk natuurlijke en sterk openbare karakter van de Scheveningse Bosjes vormen een waardevolle aanvulling op de beslotenheid van park Zorgvliet en het parkkarakter van het Westbroekpark.

Behoud van deze belangrijke functie vraagt om zorgvuldig en doelmatig beheer. Een heldere beheervisie is hiervoor onmisbaar. De beheervisie vormt de stip aan de horizon waarop alle beheerkeuzes moeten worden gericht en waaraan zij worden getoetst. Wat de stip aan de horizon is, wordt geschetst in het wensbeeld dat in het kader op de volgende pagina is beschreven. In de beheervisie voor de Scheveningse Bosjes spelen de huidige kwaliteiten de hoofdrol. Dit houdt in dat:

Grootschalige omvorming of verandering moet worden voorkomen. Wat goed is moet goed blijven, wat (nog) niet goed is wordt met gepaste middelen verbeterd.

In het terreinbeheer is behoud van de kernkwaliteiten en -waarden leidend. Echter, een groengebied is een dynamisch organisme dat continu in beweging en ontwikkeling is. Niet of nauwelijks ingrijpen leidt daarin vrijwel nooit tot behoud van de huidige situatie. In een door mensen aangelegd gebied, gelegen in een stedelijke omgeving met veel in- en externe invloeden leidt niet of nauwelijks ingrijpen überhaupt zelden tot een gewenste situatie. Daarbij komt dat de huidige situatie in verschillende aspecten afwijkt van de situatie dat als wensbeeld in beschreven. Om de doorlopende beweging en ontwikkeling van de Scheveningse Bosjes verder in de richting van het wensbeeld te begeleiden, is bijsturing noodzakelijk.

Het periodiek uitvoeren van kleine en soms grotere beheeringrepen wordt daarom geaccepteerd als een gevolg dat onlosmakelijk verbonden is met de bovenbeschreven stip aan de horizon. Een nadrukkelijke voorwaarde voor het beheer is dat het totaal aan ingrepen steeds gericht moet zijn op en getoetst moet worden aan de ontwikkeling van het wensbeeld van de Scheveningse Bosjes.

De gevolgen van boskap en groeiplaatsverstoring uit de periode rond de Tweede Wereldoorlog zijn in de begroeiing nog goed zichtbaar. Het beheer van de Scheveningse Bosjes richt zich al geruime tijd op herstel en ontwikkeling door gericht te sturen op het verhogen van de een hogere belevingswaarde en meer ecologische kwaliteit. Deze aanpak wordt ook de komende beheerperiode doorgezet zodat de ongewenste gevolgen uit de geschiedenis beetje bij beetje worden uitgewist. De middelen die hiervoor worden ingezet worden verder aangescherpt en planmatig ingezet. Daarnaast worden de ongewenste aspecten van het hedendaagse gebruik met hogere inzet aangepakt.

DIT ZIJN DE SCHEVENINGSE BOSJES: WENSBEELD

De Scheveningse Bosjes vormen een bosgebied met een zo natuurlijk mogelijk karakter, met als voornaamste functie dat van recreatief uitloopgebied en groene long van Den Haag. De kernkwaliteiten van het gebied; beleving, verrassing, natuurwaarnemingen, historische herkenbaarheid en (de illusie van) ongereptheid, komen optimaal tot uiting en zijn leidend in het beheer.

Er is een duidelijke samenhang met aangrenzende groengebieden, zoals het Westbroekpark. Het contrast dat de Scheveningse Bosjes als bosgebied vormt met de meer parkachtige sfeer van andere terreinen wordt doelgericht in stand gehouden.

De Scheveningse Bosjes zijn in beginsel voor iedereen opengesteld én toegankelijk, voor zover dit de instandhouding van het bosgebied en de kernkwaliteiten daarvan niet in de weg staat. Het intensieve netwerk van paden wordt gescheiden door dichte, overwegend ondoorzichtige vegetatie die andere paden en voorzieningen aan het oog onttrekt. Ondanks het intensieve gebruik van het gebied is het daardoor mogelijk stilte te ervaren en wordt een sterk contrast geboden aan het omringende stadsklimaat. Het bos faciliteert diverse vormen van ontspanning en sport door het bieden van ruimte en een groen decor, maar het voorzieningenniveau is laag. Confrontaties tussen verschillende gebruiksgroepen worden voorkomen door een gescheiden infrastructuur voor voetgangers, fietsers en ruiters. Overige faciliteiten als speelaanleidingen en informatievoorzieningen zijn aan de randen van het gebied gepositioneerd.

Het bos zelf kent een grote variatie. Dit uit zich onder meer in:

- Een breed assortiment boom-, struik- en plantensoorten die van nature op deze groeiplaats thuishoren en in wisselende samenstelling voorkomen;
- De aanwezigheid van zowel dichte bossen als kleine en enkele grotere open plekken;
- Een goede leeftijdsspreiding in het bomenbestand, waarin zowel woudreuzen met dikke stammen en brede kronen voorkomen als jonge bomen met voldoende potentie om op termijn de generatie van heersende bomen op te volgen;
- De afwisseling van goed onderhouden begroeiing rond de belangrijkste entreezones en voorzieningen en optimale ruimte voor natuurlijke en spontane bosontwikkeling in de rest van het bos;
- Verschillende deelgebieden (bijvoorbeeld de waterpartij, de belvédère en de speeltuin) dragen bij aan de diversiteit binnen de Scheveningse Bosjes. De begroeiing rond deze deelgebieden kent daartoe een eigen nuance dat de identiteit ervan versterkt.

De struiklaag is soortenrijk en overwegend dicht. Uitgezonderd enkele strategische doorkijkjes en zichtlijnen, verbergt het bos daardoor de omringende stad en de andere paden in het bos. Ook de kruidlaag is soortenrijk en bevat veel stinzenplanten en soorten die kenmerkend zijn voor duinbos. Het bos heeft een groot en continu aandeel dood hout, in de vorm van zowel staande als liggende dode bomen in alle verteringsstadia, dat optimaal bijdraagt aan de biodiversiteit.

Het bos verkeert in een staat van onderhoud waarin gematigde, reguliere beheermaatregelen volstaan voor het waarborgen van duurzame instandhouding en voor het bijsturen van de bosontwikkeling waar dat nodig is voor het behouden van dit wensbeeld.

Voortvloeiend uit het wensbeeld kunnen de volgende hoofddoelen worden geformuleerd:

- De Scheveningse Bosjes worden duurzaam in stand gehouden als bosgebied met een zo natuurlijk mogelijk karakter;
- De belangrijkste kwaliteiten op gebied van beleving en ecologie worden versterkt;
- De ongewenste invloeden van de stedelijke context worden zo veel mogelijk beperkt;
- De ongewenste gevolgen van gebeurtenissen uit het verleden worden geleidelijk verder uitgewist.

Als afgeleide hiervan kunnen aan deze hoofddoelen de volgende speerpunten worden toegevoegd:

- Gestreefd wordt naar meer differentiatie in bosbeelden (minder homogeniteit), wat leidt tot meer verrassing, een grotere biodiversiteit en een sterke gebiedsidentiteit;
- De gevolgen van intensieve recreatie (betreding buiten paden, honden, verstoring) worden zo veel mogelijk ingeperkt;
- Er wordt meer ruimte gecreëerd voor natuurlijke en spontane processen mits deze bijdrage aan de hoofddoelen;
- Waardevolle historische elementen (denk aan de oude eiken en de belvédèredennen) worden veilig gesteld;
- In de bosontwikkeling wordt gestuurd naar een meer evenwichtige soortensamenstelling, leeftijdsopbouw en bosstructuur.

Bovenbeschreven doelen en speerpunten komen overeen met de doelen die in het rapport 'Haagse Bossen, handleiding bosbeheer' voor de Scheveningse Bosjes zijn geformuleerd. Deze doelen worden in het volgende hoofdstuk verder uitgewerkt tot concrete beheerdoelstellingen.

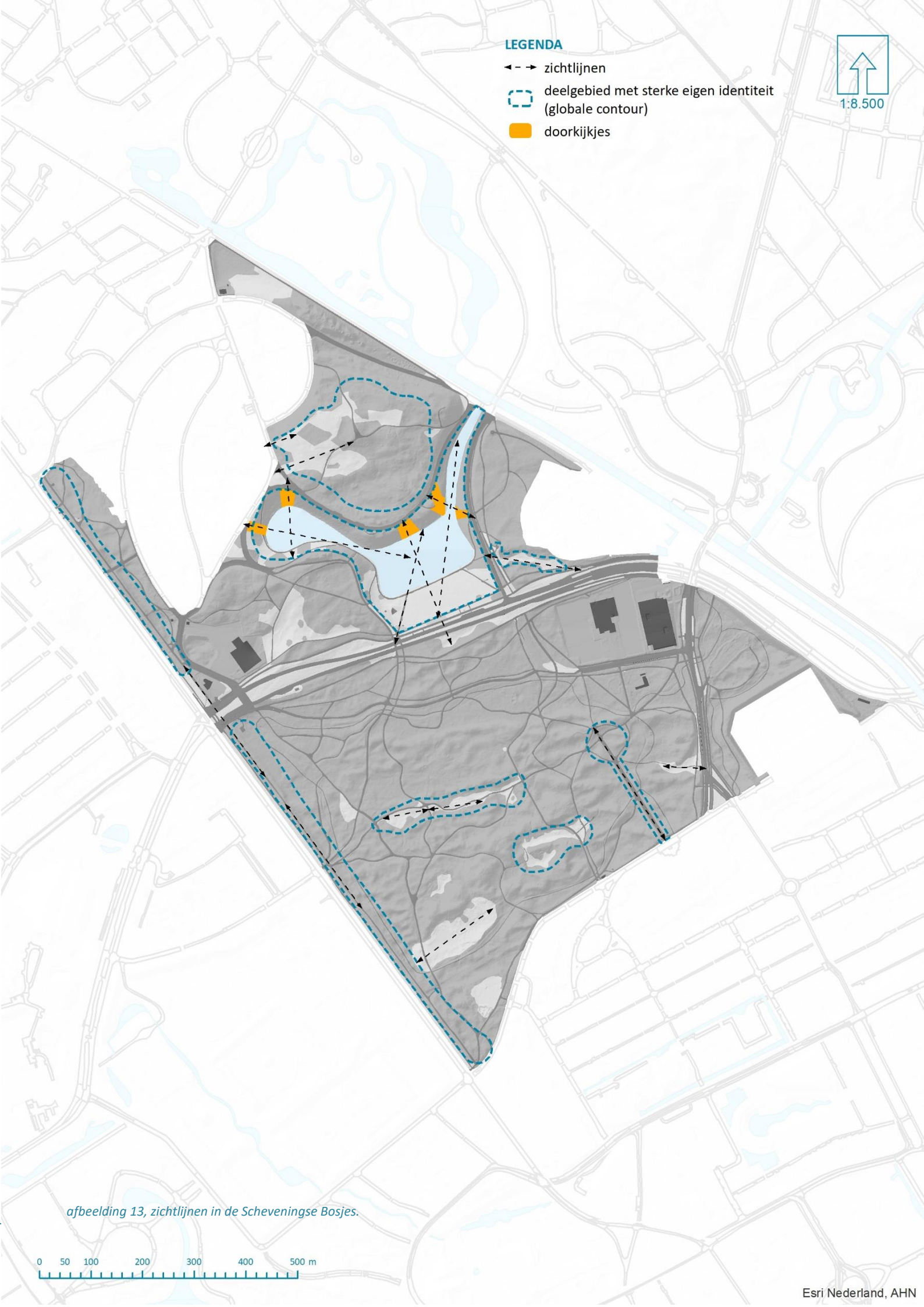
In een ruimer perspectief is ook de aanwezigheid van voldoende groene verbindingen tussen de Scheveningse Bosjes, de omliggende groengebieden en het stedelijke weefsel een aandachtspunt. Omdat deze verbindingen vooral buiten de grenzen van de Scheveningse Bosjes liggen en niet tot stand gebracht kunnen worden binnen regulier terreinbeheer, is het beheerplan daarvoor geen geschikt instrument. De verbindingen worden daarom in dit plan verder buiten beschouwing gelaten.

LEGENDA

- ↔ zichtlijnen
- ⬡ deelgebied met sterke eigen identiteit (globale contour)
- doorkijkjes

1:8.500

afbeelding 13, zichtlijnen in de Scheveningse Bosjes.

0 50 100 200 300 400 500 m

7 BEHEERDOELSTELLINGEN

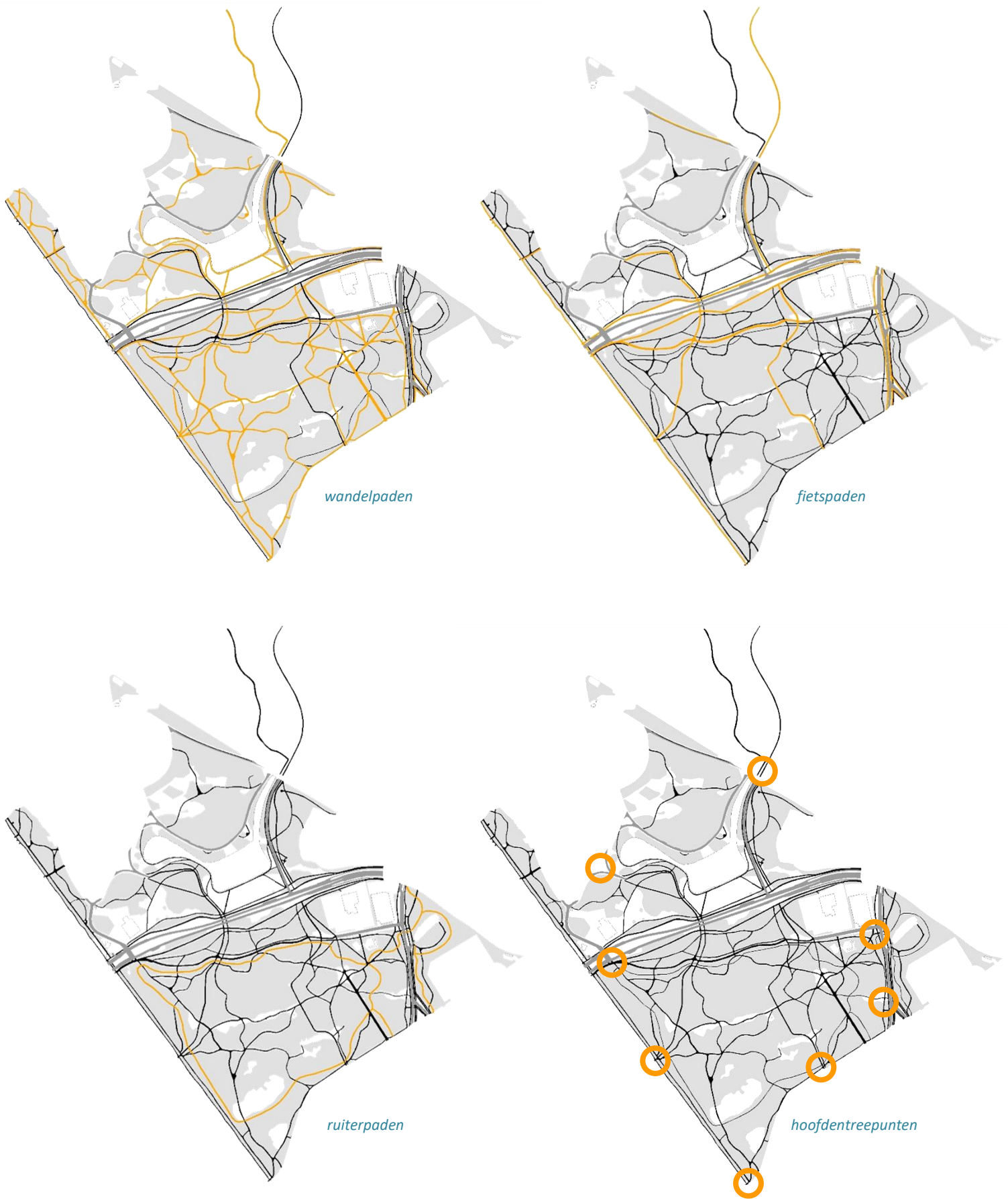
Met het formuleren van meer concrete beheerdoelen wordt een brug geslagen tussen de beheervisie voor de lange termijn en de concrete beheermaatregelen voor de komende beheerperiode. Onderstaand worden per thema doelen geformuleerd die zowel richting geven aan als een onderbouwing vormen voor beheer- en inrichtingsmaatregelen die in het bosgebied getroffen zullen worden. De thema's worden in willekeurige volgorde behandeld en zijn van gelijke waarde. De volgorde waarin ze zijn beschreven geeft derhalve geen indicatie van het belang dat aan de verschillende thema's wordt gehecht.

7.1 DOELEN TEN AANZIEN VAN GEBRUIK EN BELEVING

Hoewel de Scheveningse Bosjes de beleving van een groot natuurgebied mogelijk maken, is het qua ligging en gebruik een typisch stadsbos. De relatie tussen het bos en de mensen die daarvan gebruik maken is, veel meer nog dan in landelijk gelegen groengebieden, een belangrijk thema. De volgende doelstellingen zijn voor dit thema van belang:

BELEVING

- De differentiatie binnen het gebied wordt versterkt door lokale gebiedskenmerken meer te benadrukken. Dit vindt vooral (maar niet uitsluitend) plaats in delen van de Scheveningse Bosjes met een sterke eigen identiteit. Dit geldt voor de dennen en eikenstrubben op de belvédère, de omgeving van de waterpartij, de Kapellaan, het 'oude bos' nabij de Scheveningseweg en de boskern ten zuiden van Teldersweg. In de laatstgenoemde worden in het bijzonder de open ruimten en de direct omgeving daarvan als karakteristiek ervaren;
- Dikke en anderszins markante bomen die het natuurlijke karakter van het bosgebied benadrukken krijgen in het beheer extra aandacht. Dit geldt in het bijzonder voor de bomen die dateren van voor de Tweede Wereldoorlog;
- De grotere open plekken in het bos worden in stand gehouden. Open ruimten die geleidelijk dichtgroeien, worden hersteld door oprukkende begroeiing terug te dringen en meer natuurlijke bosranden te creëren;
- Middels beheer worden open ruimten gedeeltelijk geschikt gehouden voor recreatief gebruik. Overige delen worden extensief beheerd waardoor meer ruimte ontstaat voor natuur(beleving);
- Op strategische plaatsen worden zichtlijnen en doorzichten in stand gehouden en zo nodig hersteld (afbeelding 13). Dit is met name aan de orde in de nabijheid van de waterpartij en in het Belvederebos;
- De Scheveningse Bosjes krijgen een explicietere, herkenbare gebiedssignatuur met eenheid in verharding, meubilair (bankjes, vuilnisbakken, informatiepanelen, speeltuinen) en bebording;
- Het groen tussen nabij gelegen wandel-, fiets- en ruiterspaden wordt verdicht zodat zicht van het ene naar het andere pad wordt beperkt. Plaatselijk is de onderlinge afstand tussen paden dermate klein dat het lastig is de struiklaag voldoende dicht te krijgen om doorzicht te voorkomen. Hier wordt een relatief groot aandeel wintergroene soorten gebruikt, echter uitsluitend inheemse soorten, zoals taxus, hulst en wilde liguster.

afbeelding 14, infrastructuur voor verschillende gebruikersgroepen.

TOEGANKELIJKHEID

- De belangrijkste entrees (hoofdentreepunten, zie afbeelding 14) krijgen een meer formeel karakter als uitnodiging tot en herkenbaarheid van het gebied. De overige entrees blijven informeel en laagdrempelig;
- Voetpaden die deel uitmaken van het ontworpen padenstelsel worden in stand gehouden. Het voorkeursmateriaal voor voetpaden is een halfverharding, dat voldoende toegankelijk is voor minder validen, maar een natuurlijkere uitstraling heeft dan het huidige asfalt. Hierin wordt onderscheid aangebracht tussen hoofdpaden en secundaire paden door verschillen aan te brengen in maatvoering;
- Bospaadjes die geen deel uitmaken van het ontworpen padenstelsel (olifantenpaadjes) worden grotendeels uit gebruik genomen en afgesloten, vooral in en nabij aangewezen rustgebieden;
- Het huidige netwerk van fietspaden blijft behouden;
- Het voorkeursmateriaal voor fietspaden is asfalt, waarmee het duidelijk te onderscheiden is van wandelpaden;
- Het huidige netwerk van ruiterspaden blijft behouden;
- De begroeiing in de groene ruimte tussen paden, zeker waar het smalle zones betreft, wordt zo dicht mogelijk gehouden. Hiermee wordt het zicht van het ene naar het andere pad voorkomen, maar wordt tevens ontmoedigd zich door het groen, dus buiten de aanwezige paden naar een ander pad te begeven;
- Fiets-, wandel- en ruiterspaden worden binnen de grenzen van de Scheveningse Bosjes niet verlicht;
- De BMX-baan in het noorden van de Scheveningse Bosjes, tussen de Haringkade en de Professor P.S. Gerbrandyweg wordt tot nader orde gedoogd. Uitbreiding wordt tegengegaan en maatregelen worden getroffen om aantasting van het bos in te perken.

Parallel aan het opstellen van dit beheerplan is een herziening uitgevoerd van de infrastructuur in de Scheveningse Bosjes. Binnen dit padenproject zijn doelen geformuleerd ten aanzien van intensiteit, ligging, dimensionering en materialisering van alle paden. De doelen die in het padenproject en in dit beheerplan worden gesteld zijn zo veel mogelijk op elkaar afgestemd. Binnen het padenproject wordt onderzocht of het wegnemen van enkele (half)verharde wandel- en fietspaden haalbaar en wenselijk is, omwille van zowel de rustbeleving als van de ecologische kwaliteit. Omdat besluiten hierover genomen worden na afronding van voorliggend beheerplan, is het mogelijk dat de infrastructuur zoals in afbeelding 14 wordt getoond, op detail afwijkt van het definitieve padenstelsel dat in het padenproject wordt vastgelegd.

GEBRUIKERSGROEPEN

- Doel is om de drie belangrijkste gebruikersgroepen (wandelaars, fietsers en ruiters) zo veel mogelijk van elkaar te scheiden door voor elke groep een aparte infrastructuur aan te bieden;
- Om te verduidelijken welke paden voor welke gebruiksgroepen zijn bedoeld, worden waar nodig lage aanduidingspaaltjes geplaatst;
- Conflictsituaties tussen ruiters en andere gebruikersgroepen (met name mensen met honden) worden voorkomen door bijvoorbeeld het vermelden van gedragsregels bij de belangrijkste entreepunten en/of duidelijke maar subtiele markeringen bij het kruisen van ruiterspaden waarop aangegeven is dat honden begeleid moeten worden;
- De gevolgen van aangelijnde en vooral loslopende honden wordt zo veel mogelijk beperkt. Niet alleen wordt men bij de belangrijkste entreepunten gewezen op de opruimplicht, ook is het belangrijk dat men zich ervan bewust is dat loslopende honden vooral buiten de paden verstoring van flora en fauna veroorzaken en derhalve gedragsregels in acht genomen moeten worden;
- De meest intensieve en in het oog springende voorzieningen, zoals speeltuinen en informatiepanelen worden aan de buitenrand van het park geïntegreerd;
- Voor de organisatie van evenementen is in de Scheveningse Bosjes geen ruimte.

7.2 DOELEN TEN AANZIEN VAN ECOLOGIE

Onder het thema ecologie vallen de aanwezigheid van en interactie tussen plant- en diersoorten in het plangebied, en de terreinomstandigheden die daarop van invloed zijn. Ecologische aspecten vertegenwoordigen niet alleen een intrinsieke waarde, ze zijn ook van invloed op de beleving van bezoekers. Hieronder worden de doelstellingen voor dit thema besproken. Een aantal relevante onderwerpen wordt periodiek onderzocht tijdens een bosbouwkundige inventarisatie. Deze aspecten worden nader besproken bij de bosbouwkundige doelen in paragraaf 7.3.

ECOLOGISCHE DOELEN VOOR BOS

- Opgaande begroeiing van boom- en struiksoorten is en blijft het meest aspectbepalende terreintype in de Scheveningse Bosjes;
- In zowel boom-, struik- als kruidlaag wordt gestreefd naar een zo groot mogelijk aandeel inheemse, groeiplaatseigen soorten
- Een groot deel van de ecologische kwaliteit wordt ontleend aan de, voor stedelijke begrippen, grote oppervlakte aaneengesloten bos. Versnippering van het bos wordt dan ook nadrukkelijk tegengegaan. Waar mogelijk worden ecologische barrières in het bos opgeheven. De aanwezigheid van rasters binnen en rond de Scheveningse Bosjes wordt tot een minimum beperkt. Aanwezige rasters zijn passeerbaar voor alle faunagroepen, zo nodig zijn hiervoor voorzieningen ingebouwd;
- In de Scheveningse Bosjes zijn rustgebieden aangewezen (zie afbeelding 16). In deze gebieden is in principe geen ruimte voor andere dan officiële paden en wordt betreding van bos buiten de paden middels natuurlijke inrichting verhinderd;
- Het aandeel dood hout wordt verhoogd (zie ook paragraaf 7.3) en bestaat uit zowel staande als liggende dode bomen en takken in alle verschillende verteringsstadia. Dood hout wordt in de regel niet verplaatst en blijft liggen waar het is gevallen. Wel wordt dood tak- en tophout verwerkt in takkenrillen om betreding van rustgebieden buiten de paden tegen te gaan. Takkenrillen worden zo geconstrueerd dat zij functioneren als schuilplaats voor fauna, zoals kleine zoogdieren en vogels en zo veel mogelijk door de struiklaag aan het zicht worden onttrokken;
- De aanwezigheid van kunstmatige elementen zoals takkenrillen en takstapels voor zover niet bedoeld voor het hierboven genoemde doel, wordt voorkomen of ten minste uit het zicht van bezoekers geplaatst;
- Bomen met holten en andere verblijfplaatsen blijven, ongeacht hun soort en diameter behouden, mits dit het veilig gebruik van het bos niet hindert. Dit geldt dus ook voor niet-inheemse bomen;
- Beheer richt zich op de ontwikkeling van een soorten- en structuurrijke kruidlaag van inheemse grassen, kruiden en mossen (met speciale aandacht voor oud bossoorten en kenmerkende duinbossoorten) aangevuld met stinzenplanten. Herstel van de gevolgen van bemesting en bodembewerking in het verleden vraagt tijd en maakt dat de ontwikkeling van de gewenste kruidlaag langzaam zal verlopen. Waar de gewenste soorten aanwezig zijn, richt het beheer zich op behoud en uitbreiding daarvan. Op andere locaties worden de condities verbeterd voor mogelijke nieuwvestiging. Verdere verstoring van de kruidlaag als gevolg van betreding buiten de paden (door mensen en honden) en vermessing door honden wordt zo veel mogelijk voorkomen. De aanwezigheid van stinzenplanten wordt bevorderd door plaatselijke aanplant.
- Vanwege de kleinschalige lay-out van de Scheveningse Bosjes is niet overal ruimte beschikbaar voor de ontwikkeling van geleidelijke bosrandzones. Daar waar al een geleidelijke overgang van opgaand bos naar korte vegetatie aanwezig is, wordt deze behouden. Daarnaast worden de locaties waar ruimte is voor de ontwikkeling van nieuwe bosranden optimaal benut. Een voorzet voor geschikte locaties is op [afbeelding 16](#) weergegeven. De exacte lengte en diepte van de bosrandzone wordt tijdens de uitvoering van het beheer in het terrein bepaald.
- Op locaties waar bos grenst aan open ruimte, in de buitenranden van de Scheveningse Bosjes en langs bredere paden in het gebied, maar geen ruimte is voor de ontwikkeling van een bosrandzone, wordt in het beheer gestuurd op een verhoogd aandeel struiken in de randzone

door hier voor meer openheid te zorgen in het kronendak. Hiermee wordt een dichter bos met minder doorzicht gecreëerd, is meer ruimte en licht beschikbaar voor bloeiende soorten en ontstaat een meer natuurlijke, robuuste bosstructuur. Ook hier geldt dat gestreefd wordt naar een zo groot mogelijk aandeel inheemse struiksoorten.

ECOLOGISCHE DOELEN VOOR OVERIGE TERREINTYPEN

- Het aandeel grasland binnen de Scheveningse Bosjes wordt voor een groot deel ingezet voor de ontwikkeling van een soortenrijke vegetatie van inheemse grassen en kruiden. Extensief beheer en matiging van het gebruik leiden tot gunstige omstandigheden voor vestiging of uitbreiding van voor de groeiplaats kenmerkende bloeiende planten. De gevolgen van grondbewerking en bemesting tijdens en na de Tweede Wereldoorlog leggen beperkingen op aan de ecologische potenties. Met gericht beheer worden deze gevolgen geleidelijk verzacht. Deze doelen leggen in de praktijk weinig beperking op aan het gebruik van de open ruimte.
- Het grasland ten zuiden van de waterpartij heeft primair een gebruiksfunctie. Ecologische belangen zijn hier ondergeschikt;
- Daar waar intensief of extensief beheerd grasland grenst aan opgaande begroeiing (bos of struweel) en vooral waar de bosrand op het zuiden is georiënteerd, wordt in de randzone gestreefd naar de ontwikkeling van een soortenrijke zoomvegetatie met veel bloeiende inheemse plantensoorten. Deze zomen zijn waardevol voor tal van vlinders, bijen en andere insectensoorten en dragen sterk bij aan de belevingswaarde (zie afbeelding 15);
- Bermen van wegen en paden worden middels gericht ecologisch bermbeheer ontwikkeld tot soortenrijke vegetaties van grassen en kruiden, waaronder een groot aandeel bloeiende soorten.

afbeelding 15, referentiebeeld zoomvegetatie. Voor een soortenrijke zoom is in de regel niet veel ruimte nodig. Ook bestaande uit louter algemene soorten, leveren deze zomen een waardevolle bijdrage aan de ecologische en visuele kwaliteit.

LEGENDA

- opgaand bos
- struweel/heesters
- heg
- sierbeplanting
- kort gras
- natuurlijk gras
- open zand
- oppervlaktewater
- bosrandzones
- zoomvegetatie
- rustgebieden

1:8.500

afbeelding 16, ecologische doelen.

OVERIGE ECOLOGISCHE DOELEN

- In de Scheveningse Bosjes wordt meer ruimte gecreëerd voor open zand als groeiplaats voor daarvoor kenmerkende planten én als leefgebied voor groundbewonende fauna zoals wilde bijen. Hiervoor wordt bestaande open ruimte ingezet of worden nieuwe (kleinschalige) open plekken gecreëerd die niet direct aan een pad of in het zicht liggen en van beperkte oppervlakte zijn zodat zij niet direct uitnodigen om gebruikt te worden als speellocatie voor bijvoorbeeld kinderen of honden. Ideale locaties zijn kleinschalig en extensief gebruikt, worden voldoende door de zon beschenen, en kennen een geleidelijke gradiënt van open zand naar vegetaties met soorten kenmerkend voor de duinregio. De grotere locaties met open zand in de Scheveningse Bosjes zijn hiervoor niet geschikt, omdat deze dermate intensief worden gebruikt door bezoekers dat vestiging van planten en dieren hier niet mogelijk is. Voorbeelden van dergelijke locaties zijn weergegeven in afbeelding 17;
- De invloed van kunstlicht in en rond de Scheveningse Bosjes wordt tot een minimum beperkt. Lichtbronnen zijn uitsluitend aanwezig aan voor auto's toegankelijke wegen. Bij vervanging van deze bestaande lichtbronnen wordt gekozen voor armaturen die geen licht naar boven stralen en een scherpe cut-off hebben zodat uitsluitend de aan te lichten oppervlakte wordt verlicht en duisternis in de groene ruimte wordt behouden. Hiermee wordt de kwaliteit van de Scheveningse Bosjes als leefgebied voor nachtactieve diersoorten, waaronder vleermuizen, verhoogd;
- Gestreefd wordt naar een versterking van groene verbindingen tussen de Scheveningse Bosjes en de omliggende groengebieden. De effectiviteit hiervan hangt sterk af van de mate waarin de Scheveningse Bosjes zelf geschikt zijn als leefgebied voor plant- en diersoorten of als stapsteen in het netwerk van groengebieden binnen en rond gemeente Den Haag.

afbeelding 17, voorbeelden van open, zandige plekken in de vegetatie, geschikt voor wilde bijen en andere bodembewonende soorten.

7.3 BOSBOUWKUNDIGE DOELEN

Onderstaand onderwerpen zijn gebundeld onder de noemer bosbouwkundige doelen. Meerdere van deze onderwerpen hebben een duidelijke relatie met ecologische en/of recreatieve doelen. Omdat deze aspecten periodiek worden gemonitord tijdens de bosinventarisaties én omdat hiervoor in het rapport 'Haagse Bossen, Handleiding Bosbeheer' specifieke doelen zijn geformuleerd, worden ze in deze paragraaf samengevat.

Tabel 2 geeft een samenvatting van de gemeten waarden en doelen ten aanzien van de onderstaand beschreven onderwerpen. Een vergelijking van de metingen en de doelen laat zien dat de waarden van verschillende kenmerken geleidelijk dichterbij de streefwaarden komen te liggen. Zo neemt het voorraadniveau gestaag toe, is het aandeel gemengd bos ruim hoger dan het gestelde doel en neemt het aandeel dikke bomen toe. Andere kenmerken ontwikkelen zich tot op heden nog niet op de gewenste manier. Zo is het aandeel inheemse loofboomsoorten al lange tijd stabiel, maar toch beduidend lager dan de streefwaarde en is de ontwikkeling van de boomsoortenverdeling niet conform doel. Deze kennis vormt belangrijke input voor de beheerdoelen voor de komende beheerperiode, zoals die in deze paragraaf uiteen worden gezet.

TABEL 2, OVERZICHT BOSBOUWTECHNISCHE BEHEERDOELSTELLINGEN						
KENMERK	DOEL LANGE TERMIJN	GEMETEN WAARDEN			DOEL 2030	
		2001	2011	2019		
Aandeel inheemse loofboomsoorten	≥ 90%	74%	75%	74%	80%	
Aandeel belangrijkste boomsoort	< 50%	25% (eik)	24% (eik)	22% (eik)	25% (eik)	
Aandeel gemengd bos	> 80%	81%	91%	91%	> 90%	
Voorraadniveau	275 m ³ /ha	158 m ³ /ha	170m ³ /ha	199m ³ /ha	200m ³ /ha	
Aandeel dikke bomen	≥ 60%	32%	42%	47%	55%	
Aandeel dood hout	totaal 10%	totaal 4,8% staand 0,9% liggend 3,9%	totaal 7,2% staand 1,6% liggend 5,6%	totaal 6,3% staand 3,1% liggend 3,2%	totaal 8,0% staand 4,0% liggend 4,0%	
Aandeel bos in open en jonge fase	niet benoemd	4%	5%	3%	5%	

In de laatste kolom van tabel 2 zijn waarden opgenomen die binnen deze beheerperiode als haalbare tussendoelen worden beschouwd. Deze waarden zijn bepaald op basis van de trends die de bosinventarisatie in het verleden laten zien, van aanvullende waarnemingen in het gebied en van de effecten die te treffen maatregelen in deze beheerperiode zullen hebben op de boskarakteristieken.

BOOMSOORTENSAMENSTELLING

Gebaseerd op de pnv is een lijst opgemaakt van gewenste, minder gewenste en ongewenste boomsoorten, weergegeven in tabel 3. Ter vergelijking zijn de meetresultaten van de afgelopen drie bosinventarisaties nogmaals opgenomen.

TABEL 3, VOORKOMEN VAN BOOMSOORTEN BINNEN DE SCHEVENINGSE BOSJES OBV GRONDVLAK				
VEEL AANWEZIG	DOEL	METING 2001	METING 2011	METING 2019
 WEINIG AANWEZIG	Eik	Eik	Eik	Eik
	Linde	Esdoorn	Esdoorn	Beuk
	Haagbeuk	Beuk	Beuk	Esdoorn
	Berk	Iep	Spaanse aak	Spaanse aak
	Beuk	Spaanse aak	Iep	Overig inheems loof
	Populier	Robinia	Robinia	Iep
	Grove den	Overig inheems loof	Overig inheems loof	Robinia
	Zwarte den	Zwarte den	Zwarte den	Zwarte den
	Robinia	Populier	Populier	Populier
	Esdoorn	Inheemse struik	Inheems struik	Inheems struik
		Overig uitheems loof	Overig uitheems loof	Overig uitheems loof
		Overig naald	Overig naald	Overig naald

De volgende doelstellingen vloeien hieruit voort:

- Doel is een boomsoortensamenstelling die voor ten minste 90% bestaat uit inheemse loofboomsoorten, met nadruk op soorten die kenmerkend zijn voor deze groeiplaats;
- Inlandse eik is de belangrijkste soort en heeft in de doelsituatie dan ook een aandeel van ten minste 25%. De hoeveelheid eik in de Scheveningse Bosjes blijft momenteel stabiel, maar groeit niet mee met de toenemende staande voorraad waardoor het aandeel procentueel afneemt. Inlandse eiken worden daarom licht bevoordeeld tijdens beheeringrepen. De oude eiken die bij tijdens WOII gespaard zijn gebleven, evenals de eikenstrubben in het Belvédèrebos worden te allen tijde bewaard en bevoordeeld;
- Het aandeel van linde, haagbeuk en berk is momenteel erg laag. Op langere termijn moeten deze soorten na eik een prominente rol spelen in de soortensamenstelling. Deze soorten worden daarom in het beheer sterk bevoordeeld en, waar aan de orde, aangeplant;
- Daar waar relicten van stinzenflora aanwezig zijn of waar uitbreiding of aanplant wenselijk is, wordt gestreefd naar een lokale dominantie van boomsoorten met goed verteerbaar strooisel, zoals linde en haagbeuk en beperkt voorkomen van soorten als zomereik met slecht verteerbaar strooisel;
- Beuk neemt in aandeel geleidelijk toe en dreigt de dominante soort te worden. Doel is dan ook dit aandeel actief terug te dringen. In de doelsituatie komen beuken vooral voor als markante dikke bomen op kruisingen van paden of andere kenmerkende locaties en slechts beperkt in de bosvakken;
- De boomsoort populier past in het streefbeeld, maar in beperkte mate als mengsoort. Het aandeel van deze soort mag iets toenemen. Jongere populieren worden daarom in het beheer bevoordeeld. Populieren groeien snel en hebben een relatief korte levensduur. Oudere populieren worden daarom behouden zolang de veiligheid van deze bomen dat toelaat;
- Grove dennen zijn niet kenmerkend voor de kustzone, maar kunnen zich hier onder de juiste omstandigheden redelijk handhaven. Als wenselijke aanvulling op het door loofboomsoorten gedomineerde bosgebied worden grove dennen behouden, maar uitbreiding is geen doel;
- Behoud van de niet-inheemse zwarte dennen is in beginsel geen doel. In de bosvakken worden ze als mengsoort behouden, maar uitbreiding wordt voorkomen. Een nuancering hiervan geldt voor de oude Corsicaanse dennen in het Belvédèrebos, die als een landmark het hoogste deel van het

duin markeren, zie hierover meer in paragraaf 7.4. Beheer van deze dennen richt zich op het behoud ervan, maar bij uitval worden ze niet vervangen;

- Gewone esdoorn en robinia passen minder goed in het streefbeeld. Deze soorten worden in geen geval bevoordeeld in het bosbeheer. Esdoorn is echter een concurrentiekrachtige soort die veel nakomelingen levert en daardoor in de boom- en struiklaag snel een dominante plek inneemt. In het bosbeheer wordt daarom actief ingegrepen om het aandeel esdoorn te beperken;
- De doelsituatie biedt ruimte aan voor een klein aandeel niet inheemse loofsoorten. Voorwaarde voor het behoud van niet inheemse loofboomsoorten in het algemeen is dat deze duidelijk bijdragen aan de variatie, cultuurhistorische waarde of belevingswaarde van de betreffende locatie en die rol niet op gelijke manier kan worden vervuld met een inheems alternatief;
- Niet inheemse soorten met een sterk uitzaaiend karakter of anderszins een beduidend sterkere concurrentiekracht dan de inheemse soorten in het gebied, worden pertinent uit het gebied geweerd.

STRUIKSOORTENSAMENSTELLING

Gestreefd wordt naar een bos met een gevarieerde structuur waarin de struiklaag goed is ontwikkeld. Hiervoor gelden de volgende richtlijnen:

- De struiklaag bestaat voor het overgrote deel uit inheemse, gebiedseigen soorten, weergegeven in tabel 4;
- Het aandeel gebiedsvreemde soorten en soorten die meer kenmerkend zijn voor tuinen en parken wordt zo ver beperkt dat dit met regulier beheer op een aanvaardbaar niveau kan worden behouden. Bij soorten met een grote concurrentiekracht, die zich snel uitbreiden of op andere wijze een ongewenst effect hebben op de soortensamenstelling, wordt het aandeel in de regel zo laag mogelijk gehouden. Specifiek voor soorten waarvan het bekend is dat zij moeilijk te verwijderen zijn, zoals Aziatische duizendknopen (beperkt aanwezig in de Scheveningse Bosjes, geldt een nul-beleid. Dit houdt in dat vestiging te allen tijde wordt voorkomen en, indien toch aanwezig, maatregelen voor definitieve verwijdering worden getroffen;
- De soortensamenstelling van de struiklaag varieert per locatie. In bosranden en open plekken staan vooral lichtminnende soorten, terwijl in het gesloten bos meer schaduwverdragende soorten voorkomen;
- Met name bij entreepunten, langs paden en in bosranden komt een groot aandeel duidelijke bloeiende soorten voor die zowel een ecologische (stuifmeel en nectar) als visuele bijdrage leveren aan de kwaliteit van het bos.

TABEL 4, WENSELIJKE EN ONGEWENSTE SOORTEN IN DE STRUIKLAAG

GEWENSTE STRUIKSOORTEN*	OVERIGE GEWENSTE SOORTEN*	ONGEWENSTE SOORTEN
Boswilg	Klimop	Amerikaanse vogelkers
Eenstijlige meidoorn	Rode kamperfoelie	Prachtframboos
Egelantier	Wilde kamperfoelie	Sneeuwbes
Framboos		Aziatische duizendknoop
Hondsroos		
Hulst		
Inlandse vogelkers		
Sleedoorn		
Rode kornoelje		
Wegedoorn		
Wilde kardinaalsmuts		
Wilde liguster		
Wilde lijsterbes		
Zuurbes		

* de volgorde van genoemde soorten is alfabetisch en geeft geen prioriteit weer

In de Scheveningse Bosjes komen meer soorten voor dan in bovenstaand overzicht zijn weergegeven. Voor die soorten geldt dat deze niet worden bestrijden of anderszins worden verwijderd, maar dat deze ook niet actief worden aangeplant of met beheermaatregelen worden bevoordeeld. Een uitzondering vormen de plantvakken die direct grenzen aan de zuidoever van de waterpartij en het grasveld tussen de waterpartij en de Professor B.M. Teldersweg, waar soms al van oudsher uitheemse en gecultiveerde soorten deel uit maken van de lokale beplanting.

MENGING EN DIFFERENTIATIE

Bos wordt als gemengd bos beschouwd als tenminste 20% ervan bestaat uit een andere dan de meest dominante boomsoort. Voor de Scheveningse Bosjes is tot doel gesteld dat ten minste 80% van de oppervlakte bestaat uit gemengd bos. Met een huidig percentage gemengd bos van ruim 90% is dit doel ruimschoots bereikt. In de komende beheerperiode is daarom vooral belangrijk dat het aandeel gemengd bos niet afneemt. Zonder beheermaatregelen zal het aandeel van concurrentiekrachtige soorten als beuk en gewone esdoorn steeds verder toenemen, waardoor op termijn ontmenging optreedt. Het in stand houden van een gemengd en gevarieerd bos vereist dus periodiek terugkerende beheeringrepen.

We streven naar een verdere verhoging van de natuur- en belevingswaarde van de Scheveningse Bosjes. Hiervoor wordt meer variatie in het bos gecreëerd, onder meer in de soortensamenstelling. Zonder dat dit ten koste gaat van het aandeel gemengd bos of het natuurlijke karakter, wordt differentiatie aangebracht in de soortensamenstelling. Belangrijk uitgangspunt is dat niet elke boomsoort overal hoeft voor te komen. Afwisselend wordt gestuurd op een menging van vooral schaduwverdragende soorten of juist van lichtboomsoorten. Plaatselijk worden clusters van naaldbomen behouden die elders juist geheel ontbreken. Ook wordt differentiatie aangebracht door boomsoorten veelal individueel te mengen, maar hier en daar kleine groepen van maar één soort te creëren. De verschillen die zo ontstaan worden afgestemd op de locatie zodat verschillende onderdelen van de Scheveningse Bosjes een meer eigen, herkenbare identiteit krijgen.

STAANDE HOUTVOORRAAD

Onder de staande houtvoorraad verstaan we het gezamenlijke volume van alle stammen in het bos, uitgedrukt in kubieke meter per hectare. Hoewel de term 'voorraad' vooral lijkt te verwijzen naar de productiefunctie van bos, is dit ook voor ecologische aspecten en de beleving van het bos van belang. Een te lage voorraad kan duiden op een erg open bos en/of een bos met een groot aandeel bomen van een beperkte diameter. Een te hoge voorraad betekent vaak een dicht bos met een sterk gesloten kronendak dat relatief weinig zonlicht doorlaat. Dit leidt vaak tot een matig tot slecht ontwikkelde ondergroei met -op ooghoogte- een transparant bos tot gevolg. Ook leidt een (te) hoge staande voorraad vaak tot een lagere biodiversiteit.

- Het doel is een verhoging van de staande voorraad tot 275m³/ha op de lange termijn. Omdat ook gestreefd wordt naar een goed ontwikkelde struik- en kruidlaag, wordt de ontwikkeling van de staande voorraad en de ondergroei goed gemonitord. Wanneer blijkt dat de ondergroei onvoldoende tot ontwikkeling komt, wordt het doel ten aanzien van de staande voorraad naar beneden bijgesteld;
- Het streven naar groei van de staande voorraad in de Scheveningse Bosjes wordt voorlopig vastgehouden. Omdat er in het kader van andere beheerdoelen moet worden ingegrepen, wordt er vanuit gegaan dat in deze beheerperiode bijgroei en velling elkaar in evenwicht houden en de voorraad derhalve voorlopig ongeveer gelijk blijft (zie tabel 4);
- Het aandeel dat dikke bomen (>40cm) hebben in de staande voorraad wordt verder verhoogd. Het doel van een aandeel van tenminste 60% is binnen deze beheerperiode niet haalbaar. Desondanks wordt de lat hoog gelegd en wordt deze periode gestreefd naar een aandeel van 55%.

BOSSTRUCTUUR

Net als de boomsoortensamenstelling wordt met het sturen in de bosstructuur variatie gecreëerd in het bos, wat ten goede komt aan de beleving en de biodiversiteit. In dit kader wordt gestuurd op een kleinschalige afwisseling van zowel dichte bossen als meer open bosdelen. In de delen met een open kronendak dringt veel licht door tot de onderbegroeiing, waardoor struiken en kruiden de kans krijgen zich te vestigen en staande te houden. De dichte bossen kunnen bestaan uit groepen met dikke bomen met breed uitgegroeide kronen, maar ook uit groepen van jonge bomen in de stakenfase. Bos in stakenfase is van nature dicht en laat weinig ruimte voor struiken en kruiden. Deze bomen vormen echter de volgende bosgeneratie die de plek innemen van heersende bomen zodra die uitvallen.

Gestreefd wordt naar een oppervlakte-aandeel bos in open en jonge fase van 5% van het opgaande bos. Open en jong bos zijn die delen van het bos waarin respectievelijk geen bomen of heel jonge bomen staan maar geen kroonsluiting is bereikt. Deze fasen zijn van belang voor de biodiversiteit en maken deel uit van de natuurlijke kringloop van het bos. Bij een oppervlakte opgaand bos van 61,5ha komt dit neer op circa 3ha open en jong bos. Dit vraagt om een lichte toename ten opzichte van de laatste bosinventarisatie (tabel 4). Daarbij komt dat de open en jonge fase in de regel maar enkele jaren duren. Zodra het bos kroonsluiting bereikt, start immers de dichte fase. In elke beheerronde worden daarom maatregelen getroffen om het aandeel open en dicht bos in stand te houden. Bij ongeveer de helft van de plekken in deze fase is het doel de open fase min of meer permanent in stand te houden, zodat zich hier een waardevolle vegetatie van bos- en zoomplanten kan ontwikkelen. Ook kan dit worden gecombineerd met het doel kleinschalige plekken met open zand te creëren, zoals in paragraaf 7.2 is beschreven.

Om het doorzicht van pad naar pad te beperken wordt vooral daar waar paden dicht bij elkaar liggen gestreefd naar een relatief open kroonlaag, zodat deze voldoende licht doorlaat om een dichte struiklaag tot ontwikkeling te brengen.

Het doel voor de langere termijn is een toename van zowel het aantal soorten, kenmerkend voor bos op deze groeiplaats, zowel als het aantal exemplaren van deze soorten. De bosstructuur moet hiervoor plaatselijk voldoende open. Vooral waar kenmerkende bosplanten en stinzenplanten al aanwezig zijn wordt hieraan voldoende aandacht geschonken.

DOOD HOUT

Dood hout is van belang voor o.a. insecten, zwammen en mossen en voor vogels en zoogdieren die daarop jagen. Naar mate hout verteert, biedt het steeds andere soorten een geschikt (onderdeel van hun) leefgebied. Daarom is een continu aanbod van dood hout belangrijk, variërend van vers hout tot molm.

Doel voor de lange termijn is een doodhout-voorraad van ten minste 10% van de staande (levende) voorraad. Bij de beoogde voorraad van 275m³/ha is een hoeveelheid dood hout van ten minste 27,5m³/ha dus ideaal. Binnen deze beheerperiode is dit nog niet haalbaar. Een plotseling sterke toename van de doodhout-voorraad is niet wenselijk. Dit leidt tot grote fluctuaties in het aanbod en is vooral ten voordele van algemene soorten (Jagers op Akkerhuis et al, 2005). We streven daarom naar een geleidelijke toename en daarmee naar een zo continu mogelijk aanbod van dood hout in alle mogelijk verteringsstadia. Binnen deze beheerperiode is het doel de doodhout-voorraad te verhogen naar 8% van de staande voorraad. Bij een tussendoel van 205m³/ha levende staande voorraad betekent dit een hoeveelheid dood hout van 16,4m³/ha. Ideaal is een verdeling van 50% staand en 50% liggend dood hout, verdeeld over dik én dun dood hout van verschillende boomsoorten.

Dood hout dat te ver uitdroogt is voor veel minder organismen van waarde. Daarom kunnen dode stammen en takken het best verspreid in het bos blijven staan of liggen, verdeeld over zonnige en meer beschaduwde plekken. Hier kan het een natuurlijk afbraakproces doorlopen waarmee een zo breed mogelijk aanbod van substraat behouden blijft voor organismen die daarvan afhankelijk zijn. Eenmaal verwerkt in takkenrillen droogt dood hout sneller uit en verliest het een groot deel van zijn waarde voor deze organismen. Dood hout wordt daarom in de regel niet in takenrillen verwerkt. Omwille van andere doelen is de aanleg van takkenrillen juist wel wenselijk. Een juiste balans moet hierin worden gevonden. Door hierin vooral (dunnere) opslag van esdoorn en robinia te gebruiken, wordt voorkomen dat de aanleg van takkenrillen ten koste gaat van de voorraad doodhout van goede kwaliteit.

Bij staand dood hout is de veiligheid van bezoekers een aandachtspunt. Staand dood hout staat daarom niet binnen valafstand (ten minste één maal de boomhoogte) van wegen, paden of voorzieningen. Wanneer onder deze voorwaarde te weinig mogelijkheden ontstaan voor staand dood hout, kunnen bomen op 4 meter boven het maaiveld worden afgezaagd. Het resterende stamdeel kan dan nog relatief lang worden behouden zonder risico voor bezoekers of passanten.

7.4 DOELEN TEN AANZIEN VAN (CULTUUR)HISTORIE

De Scheveningse Bosjes hebben een interessant verleden waarover nog relatief veel bekend is. De bosjes vormen als het ware een tijdscapsule waarin sporen uit verschillende perioden bewaard gebleven zijn. Het bosbeheer houdt rekening met behoud en waar mogelijk herstel daarvan.

- Alle beschermde monumenten en onderdelen van het groengebied worden behouden en voor de toekomst veilig gesteld;
- De ruimtelijke samenhang tussen de Scheveningse Bosjes en het Van Stolkpark wordt in standgehouden en hersteld. De aansluiting van het padenpatroon tussen beide delen van de stad wordt behouden en de zichtlijnen vanaf de Hogeweg en de Duinweg worden in ere hersteld;
- De Corsicaanse dennen in het Belvédèrebos zijn zowel vanuit cultuurhistorie als vanuit landschappelijk oogpunt waardevol. De dennen worden daarom zo goed mogelijk bewaard en in het beheer bevoordeeld ten opzichte van alle andere soorten. De dennen hebben zich in hun huidige situatie lange tijd (vermoedelijk ruim 100 jaar) weten te handhaven en lijken vooralsnog vitaal. Dit doet vermoeden dat de bomen in hun huidige situatie goed gedijen. Daar staat tegenover dat Corsicaanse dennen uitgesproken lichtboomsoorten zijn. Om de bomen nog langdurig in het bos te kunnen behouden is voldoende ruimte nodig (liefst meer dan 75% vrijstaand). Om die reden kan het met het oog op behoud of verbetering van het toekomstperspectief van de dennengroep wenselijk zijn om ook binnen de opstand in te grijpen door de meest vitale bomen en bomen met goed ontwikkelde diepe kronen extra ruimte te geven. De noodzaak hiervoor wordt bij elke beheerronde op locatie bepaald. Na uitval van Corsicaanse dennen worden ze niet vervangen door bomen van dezelfde soort, maar door bomensoorten die passen in de gewenste soortensamenstelling (tabel 3);
- De eikenstrubben in het Belvédèrebos zijn een relict uit een tijd waarin de wind nog vrij spel had en in de binnenduinrand het zand nog (volledig) vastgelegd was. Ze vertellen dan ook veel over de geschiedenis van dit gebied en vertegenwoordigen als zodanig cultuurhistorische waarden. Kenmerkend aan deze bomen is de grillige en niet zelden meerstammige groeivorm, en breed uitgegroeide kronen met takken die soms helemaal tot aan de grond reiken. Eén ervan is opgenomen in het landelijk register van monumentale bomen. De eikenstrubben worden als cultuurhistorisch waardevolle elementen behouden en in het beheer bevoordeeld door de bomen en struiken die er inmiddels omheen groeien in voldoende mate te verwijderen. Voorzichtigheid is hierbij geboden: een te rigoureuze aanpak kan leiden tot uitdroging van de eiken of tot een te grote schok wanneer de eiken plotseling in het volle zonlicht komen te staan. Een gefaseerde aanpak is daarom aangewezen;

- Uit historisch onderzoek naar beplantingen (Stichting In Arcadië 2019) zijn in totaal 78 bomen en vier grotere groepen opgenomen in een tabel van bomen die in het licht van het onderzoek bijzondere aandacht verdienen. Een flink aantal van deze bomen dateert uit de periode vóór WOII en enkele daarvan vermoedelijk uit de aanlegfase van het bos. Deze bomen vertegenwoordigen daarmee een fase uit de geschiedenis van de Scheveningse Bosjes waarvan nog maar weinig groen bewaard is gebleven. Een belangrijke doelstelling in het bosbeheer is het veiligstellen van deze bomen zodat ze nog lang deel kunnen uitmaken van het bomenbestand.

8 MAATREGELENSET

In voorgaande delen van het beheerplan zijn de vele aspecten van de Scheveningse Bosjes in beeld gebracht en zijn doelen en ambities geformuleerd voor de toekomst ervan. In dit hoofdstuk wordt met de maatregelenset de vertaling gemaakt van deze doelen naar concrete maatregelen. De maatregelenset vormt de gereedschapskist van de beheerder; de verzameling van instrumenten die de beheerder ter beschikking staat om de doelen te realiseren. Onderstaand worden de maatregelen toegelicht waarbij zowel het doel als de wijze van uitvoering aan de orde komt.

8.1 BEHEER VAN BOS, BOMEN EN STRUIKEN

8.1.1 SELECTIEF DUNNEN KROONLAAG

Selectief dunnen in de kroonlaag is een belangrijke beheermaatregel. In veel bosvakken vindt een ontwikkeling plaats waarmee het bos verder verwijderd raakt van de doelsituatie. Ingrijpen in het kronendak is de meest effectieve manier om deze ontwikkeling in de juiste richting te sturen.

DOEL

Primair doel van selectief dunnen is de duurzame instandhouding van de opgaande begroeiing, door te sturen naar stabiele bosbestanden met vitale bomen. Daarnaast heeft deze maatregel tot doel de verschillende functies die de Scheveningse Bosjes vervullen, te versterken en optimaal tot uiting te laten komen. De maatregel dunnen is gericht op het ingrijpen in de kroonlaag van bos, dus in de dominante groeilaag. Omdat hiermee de kroonsluiting en dus de lichtdoorlatendheid wordt beïnvloed, is deze maatregel tevens van invloed op de struik- en kruidlaag.

Dunnen in de kroonlaag betreft feitelijk een verzameling van instrumenten die in dezelfde maatregel worden gecombineerd, waaronder:

- Beoordelen van stabiele, vitale bomen (zodat deze gezond en veilig oud kunnen worden);
- Beoordelen van markante, beeldbepalende, historisch waardevolle of anderszins bijzondere bomen;
- Sturen in de soortensamenstelling;
- Verwijderen (potentieel) risicodragende bomen (in nabijheid van wegen en paden);
- Versterken lichtinval verjonging, struiklaag en kruidlaag;
- Versterken lichtinval in bosrandzones.
- Verhogen aandeel open ruimte

Bij het toewijzen van deze maatregel aan een bosvak, is het dan ook zaak om aan te geven welke doelen met de dunning worden beoogd.

UITVOERING

De maatregel start met het uitzetten van de dunning. Hierbij wordt een positieve selectie toegepast, wat inhoudt dat eerst die bomen worden geselecteerd die behouden moeten worden omdat zij op de betreffende plaats een belangrijke rol spelen in de functieervulling óf omdat zij op langere termijn die rol kunnen invullen. Behalve bomen kunnen in dat kader ook struikgroepen, verjongingsgroepen of specifieke soorten in de kruidlaag worden aangewezen. Selectiecriteria zijn onder meer veiligheid, schoonheid, ontwikkelingsfase, levensvatbaarheid, soort en ecologische waarde. Van deze bomen of locaties wordt vervolgens bepaald of zij in het kronendak voldoende ruimte hebben om nu en in de toekomst hun functie(s) goed te kunnen blijven vervullen en –indien het bomen betreft- voldoende ruimte hebben hun kroon verder te ontwikkelen (dit verschilt per boomsoort). Indien onvoldoende ruimte beschikbaar is worden één of enkele nevenstaande bomen geselecteerd voor velling. Ook bomen die vanwege gebreken of vitaliteitsproblemen een veiligheidsrisico opleveren, kunnen worden gemarkeerd voor velling. Bij het aanwijzen van bomen

voor velling wordt in acht genomen dat te allen tijde voldaan blijft aan de criteria van gemengd bos. Dit houdt in dat meer dan 20% van de staande voorraad moet bestaan uit één of meer andere boomsoorten dan de dominante boomsoort.

Voor velling gemarkeerd bomen worden vervolgens vakkundig verwijderd met veel aandacht voor behoud van de blijvende vegetatie. Stamhout wordt uit het bos afgevoerd of wordt ter plaatse aan de dood hout-voorraad toegevoegd. Tak- en tophout blijft in beginsel liggen waar het is gevallen. In voorkomende gevallen wordt tak- en tophout gebruikt om takkenrillen aan te leggen of bij te houden. Tak- en tophout bevat veel essentiële nutriënten voor bomen en vormt een geschikt substraat voor mossen, zwammen en insecten. Afvoer van dit materiaal wordt dus zo veel mogelijk beperkt.

Dunning is wellicht de meest ingrijpende maatregel in een bos waarbij elke individuele keuze voor te verwijderen bomen, de intensiteit van de ingreep en de spreiding ervan over de bosoppervlakte van grote invloed is. Het markeren van te verwijderen bomen dient daarom zeer zorgvuldig uitgevoerd te worden door een ter zake deskundig persoon.

FREQUENTIE

Elke vijf jaar wordt elk bosvak beoordeeld op de dunningsnoodzaak. Indien nodig wordt een dunning uitgevoerd, zo niet dan wordt het vak die beheerronde overgeslagen.

8.1.2 BESTRIJDEN GEWONE ESDOORN

Bij de hiervoor beschreven maatregel selectief dunnen krijgen te behouden bomen zo nodig ruimte door concurrenten te verwijderen. Daarbij wordt in beginsel gekozen voor verwijdering van de boom die de meeste concurrentiekracht heeft. Is er keuze, dan wordt gekozen voor het verwijderen van een boom van een soort waarvan het aandeel verlaagd dient te worden (zie beheerdoelstellingen). Gewone esdoorn is zo'n soort. Hierbij blijft echter sprake van een positieve selectie omdat de ingreep gericht is op het behoud van gewenste bomen. De kiemkracht, groeisnelheid en concurrentiekracht van de gewone esdoorn is dermate groot dat deze met selectief dunnen onvoldoende onder controle kan worden gehouden. Aanvullende maatregelen zijn daarom noodzakelijk. Deze maatregel is niet van toepassing op de veldesdoorn (Spaanse aak), aangezien deze soort geen negatieve invloed heeft op het bossysteem.

DOEL

Doel van de maatregel 'bestrijden gewone esdoorn' is het verlagen van het aandeel gewone esdoorn in zowel de kroonlaag als de struiklaag van de Scheveningse Bosjes. Daarmee wordt meer ruimte gecreëerd voor andere boom- en struiksoorten. Tevens wordt hiermee voorkomen dat alle (semi-) open ruimte wordt gevuld met esdoornopslag zodat een heterogene bosstructuur ontstaat en behouden blijft met een goed ontwikkelde kruidlaag. Hier is dus sprake van een negatieve selectie.

Doel is niet het volledig verwijderen van de gewone esdoorn uit de Scheveningse Bosjes, maar het aanzienlijk verlagen van het aandeel van deze soort zodat de concurrentiedruk tot een aanvaardbaar niveau kan worden teruggebracht.

UITVOERING

Het bestrijden van gewone esdoorn bestaat uit het verwijderen van bomen in de kroonlaag en het verwijderen van opslag in de struiklaag. Het verwijderen van bomen in de kroonlaag (indien dit niet al tijdens dunning plaatsvindt) gebeurt wanneer in een deel van het bos dermate veel gewone esdoorns voorkomen dat zij een te grote rol spelen in de soortensamenstelling. Een andere situatie waarin gewone esdoorns in de kroonlaag worden verwijderd is als de betreffende boom of bomen als moederboom voor dermate veel opslag zorgen dat ter plaatse de beheerdoelen redelijkerwijs niet kunnen worden gehaald. Het verwijderen van gewone esdoorns in de kroonlaag gebeurt tegelijkertijd met de maatregel selectief dunnen. Hierbij wordt ervoor gewaakt dat niet te veel bomen ineens worden verwijderd waardoor de kroonlaag te open zou worden.

Het verwijderen van gewone esdoorns in de struiklaag wordt uitgevoerd wanneer esdoornopslag een hoogte bereikt waarop ze de onderste takken van het kronendak worden beconcurrereerd, wanneer de opslag dermate dicht is dat andere boom- en struiksoorten in de struiklaag worden verdrongen of wanneer de opslag ertoe leidt dat een soortenrijke kruidlaag niet tot ontwikkeling kan komen, dreigt te verdwijnen of reeds is verdwenen. Opslag wordt, afhankelijk van de dikte afgezet met handgereedschap, bosmaaier of kettingzaag. Bij lage dichtheden blijven de afgezette esdoorns ter plaatse achter. Bij hogere dichtheden worden de afgezette esdoorns afgevoerd of in voorkomende gevallen in takkenrillen verwerkt. Indien een gereede kans bestaat dat de afgezette esdoorns opnieuw zullen uitlopen, kan worden overwogen om aanvullend struiken aan te planten die het uitlopen middels schaduwdruk beperken.

FREQUENTIE

Het verwijderen van bomen in de kroonlaag gebeurt als onderdeel van de maatregel dunning, in de regel eens per vijf, indien noodzakelijk. Het bestrijden van esdoorns in de struiklaag wordt als aparte maatregel uitgevoerd, eveneens eens per vijf jaar, indien noodzakelijk. Het verwijderen van esdoorns in de struiklaag wordt uitgevoerd voorafgaande aan de dunning, omdat tak- en tophout dat bij dunning vrijkomt de bestrijdingswerkzaamheden flink kan belemmeren.

8.1.3 BESTRIJDEN ONGEWENSTE SOORTEN

In tabel 3 en 4 is aangegeven welke boom- en struiksoorten passen in de bostypen die van nature in het plangebied voorkomen. Behalve deze soorten komen ook andere soorten voor, aangeplant of via vermeerdering uit tuinen en parken in de omgeving. Zeker waar het om niet-inheemse of gecultiveerde soorten gaat is de ecologische waarde ervan vaak beduidend lager dan van soorten die hier van nature voorkomen. Daarbij komt dat een deel van deze soorten de neiging heeft zich sterk te vermeerderen en daarmee een onevenredig sterke concurrentie uitoefent op de groeiplaatsseigen soorten. Voorbeelden hiervan zijn Amerikaanse vogelkers, sneeuwbes, robinia (valse acacia) prachtframboos en rimpelroos. Ontwikkelingen in de toekomst kunnen aanleiding vormen andere soorten aan dit lijstje toe te voegen. Een voorbeeld hiervan is de Aziatische duizendknoop, een soort die plaatselijk voorkomt in de Scheveningse Bosjes, en strikt beheer vereist om verdere verspreiding en uitbreiding tegen te gaan. Gewone esdoorn vormt hierin een aparte categorie, omdat deze niet per se als ongewenst wordt beschouwd, maar wel maatregelen vraagt om in bedwang gehouden te worden. Om die reden is voor esdoorn een aparte maatregel opgenomen.

afbeelding 18, voorjaarsbeeld in de Scheveningse Bosjes. De voorjaarsflora vormt een belangrijke voedselbron voor vroeg uitvliegende insectensoorten.

DOEL

Doel van deze maatregel is het zo ver mogelijk beperken van het voorkomen van ongewenste soorten in en hun negatieve effecten op de Scheveningse Bosjes. Naar mate een soort ongewenster gedrag vertoont wordt de maatregel strikter toegepast. In veel gevallen is volledige verwijdering van een soort niet haalbaar omdat het plangebied daarvoor te groot is en de beschikbare middelen beperkt zijn. Concreet is het doel van bestrijding van ongewenste soorten dan ook dat de verspreiding ervan tot een acceptabel niveau wordt gereduceerd. Als acceptabel wordt de situatie beschouwd waarin ongewenste soorten geen dominante plek in het bos innemen, door spontane vermeerdering niet op korte termijn een dominante plek zullen innemen en de invloed ervan op de gewenste soortensamenstelling en de ecologische kwaliteit van het bos niet in het geding komen.

Een uitzondering op het bovenstaande geldt voor alle soorten die zijn opgenomen op de meest recente Unielijst Invasieve Exoten, waarin bijvoorbeeld de reuzenberenklauw is opgenomen en voor soorten die, eenmaal gevestigd, dermate moeilijk te bestrijden zijn dat verspreiding moeilijk te voorkomen is. Een voorbeeld hiervan is Aziatische duizendknoop. Voor deze soorten wordt in principe een nul-beleid gehanteerd. Ze worden dan ook actief bestreden.

UITVOERING

Bestrijding van ongewenste soorten wordt periodiek uitgevoerd met een frequentie van eens per zes jaar. De aanpak verschilt daarbij per soort. Amerikaanse vogelkers en prachtframboos wordt bij elke ronde vlakdekkend (op de hele oppervlakte van de te behandelen afdeling) verwijderd, waarbij zowel zaailingen, oudere opslag, zaadbronnen als uitlopers van eerder afgezette exemplaren worden verwijderd. Opslag van robinia wordt bij elke beheerronde daar verwijderd waar deze te massaal voorkomt of de gewenste soortensamenstelling onevenredig sterk beïnvloedt.

Sneeuwbes speelt in de huidige situatie een ongewenst grote rol in de soortensamenstelling en wordt daarom sterk teruggedrongen. Vlakdekkende bestrijding is niet haalbaar en zou daarnaast een te grote impact hebben op de beleving van het bos (openheid). Daarom wordt sneeuwbes gefaseerd bestreden. Hierbij worden bij elke beheerronde groepen sneeuwbes verwijderd, te beginnen bij de grote massieven, locaties waar mantelvegetaties ontwikkeld worden en locaties met grote ecologische kwaliteit. De vrijgemaakte ruimte wordt aansluiten ingeplant met struiken of bomen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van bosplantsoen in hoge dichtheden. Zo ontstaat snel voldoende schaduwdruk die opnieuw uitlopen beperkt. Desalniettemin kan nazorg noodzakelijk zijn.

Zaailingen van ongewenste soorten worden handmatig uitgetrokken of, bij wat oudere exemplaren, uitgestoken. Door ook de ondergrondse delen uit te trekken wordt opnieuw uitlopen voorkomen. Bij oudere exemplaren waarbij handmatig uittrekken of uitsteken niet mogelijk is, wordt gekozen voor het bovengronds afzetten of machinaal uittrekken/uitsteken. Afzetten heeft als nadeel dat veel soorten opnieuw zullen uitlopen. Wanneer dit kan worden voorkomen of beperkt door het inplanten van de vrijgemaakte ruimte door struiken of bomen, heeft dat de voorkeur. Machinaal uittrekken heeft niet de voorkeur vanwege het versturende effect daarvan op de bodem. Hiervoor wordt gekozen wanneer de alternatieven redelijkerwijs niet mogelijk zijn.

FREQUENTIE

In de regel wordt elke afdeling eens per vijf jaar nagelopen op de aanwezigheid van ongewenste soorten. Waar nodig wordt deze geheel of gedeeltelijk verwijderd als hierboven beschreven. Bij een sterke verspreiding van de betreffende soort, achterstallig onderhoud of snel herstel door opnieuw uitlopen, zal nazorg nodig zijn door de maatregel enkele malen met een hogere frequentie te herhalen.

8.1.4 VERHOGEN AANDEEL DOOD HOUT

DOEL

Doel van deze maatregel is het bevorderen van natuurlijke processen en het duurzaam voorkomen van soorten die samenhangen met aanwezigheid van aftakelende en dode bomen. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan het creëren van een geschikte leefomgeving voor planten en dieren die afhankelijk zijn van afstervend en dood hout in verschillende stadia van ontbinding. Concreet betekent dit dat gestreefd wordt naar een aanbod van dood hout van verschillende boomsoorten, in verschillende diameterklassen, in verschillende stadia van ontbinding op locaties met verschillende bezonning. In de komende beheerperiode is daarnaast een verhoging van het totale aandeel dood hout een doel.

UITVOERING

Het toevoegen van dood hout aan het bossysteem gebeurt op verschillende wijzen. Onderstaande opsomming geeft de mogelijkheden weer voor de Scheveningse Bosjes, gesorteerd in volgorde van afnemende waarde voor de biodiversiteit.

- Kwijnende bomen worden niet geveld;
- Dode bomen worden niet geveld;
- In het kader van een dunning te verwijderen bomen worden geringd in plaats van geveld;
- Kwijnende, dode of te verwijderen bomen worden op enkele meters hoogte, zo dicht mogelijk onder de onderste takaanzet, afgezaagd, waarbij het resterende stamstuk blijft staan en het afgezaagde deel zo mogelijk in het bos wordt neergelegd;
- Kwijnende, dode of te verwijderen bomen worden geveld en blijven ter plekke liggen;
- Reeds aanwezig dood hout wordt nooit uit het bos verwijderd en zo min mogelijk verplaatst.

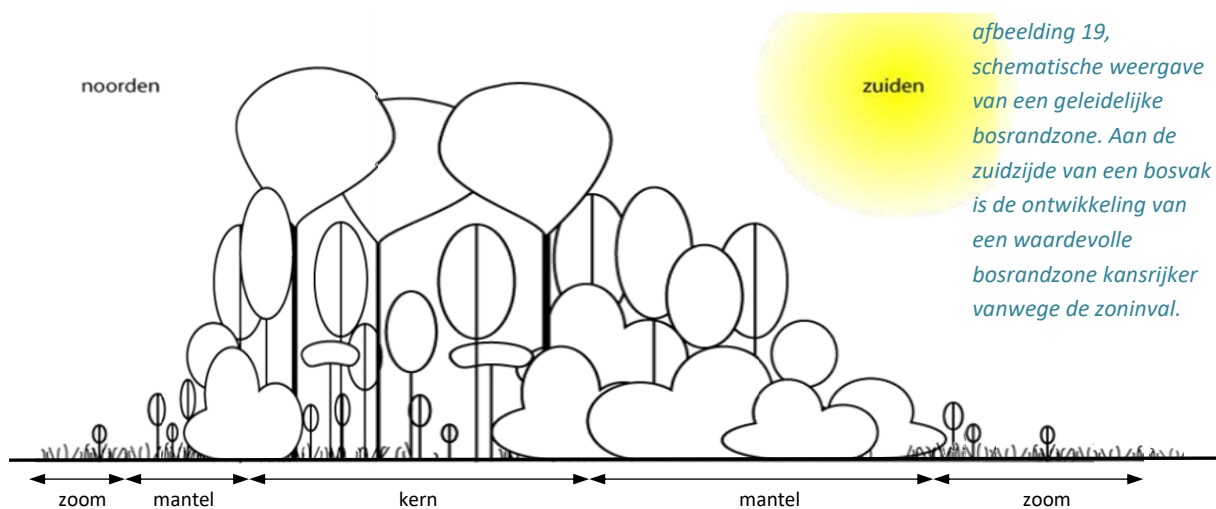
De best passende maatregel wordt afgestemd op de locatie, waarbij geldt dat staand dood hout geen verhoogd veiligheidsrisico mag opleveren voor bezoekers en passanten. Staande dode en kwijnende bomen worden daarom uitsluitend gehandhaafd op een afstand van ten minste één boomlengte vanaf officiële paden en omliggende wegen. Bomen die op enkele meters worden afgezaagd kunnen op kortere afstand van paden worden behouden, maar dienen dan met enige regelmaat worden gecontroleerd op veiligheid.

FREQUENTIE

Deze maatregel wordt uitgevoerd in dezelfde werkgang als de maatregel selectief dunnen en wordt derhalve eens per vijf jaar toegepast.

8.1.5 ONTWIKKELING EN BEHEER MANTELVEGETATIE

Mantelvegetaties vormen de overgang tussen opgaand bos en open ruimte en komen dan ook voor in bosranden aan de buitenzijde van het bos en rond open ruimten in het bos. Deze overgangsvegetaties zijn waardevol voor onder meer diverse vogelsoorten, vlinders en bijen en -niet onbelangrijk- zijn mooi om te zien. Mantelvegetaties bestaan overwegend uit struiksoorten, maar hier en daar kan een solitaire boom daartussen van toegevoegde waarde zijn. Een mantel kent een natuurlijke ordening met hogere en schaduwverdragende struiksoorten tegen het bos, onder de boomkronen en meer lagere en lichtminnende struiksoorten richting de open ruimte. In de randen is tussen de struiken bij voorkeur ruimte voor grassen en kruiden (zoomvegetatie) om een zo diffuus mogelijk overgang naar open ruimte te creëren.

DOEL

Doel van deze maatregel is het ontwikkelen van een geleidelijke overgangszone tussen opgaand bos en open vegetatie (grasland) door het sturen van de verhouding tussen bomen en struiken. Daarnaast wordt deze maatregel ingezet voor het sturen in de soortensamenstelling van de mantelvegetatie, gericht op een gevarieerde, soortenrijke begroeiing. Belangrijk is dat nadat een bosrand is ontwikkeld, deze niet opnieuw weer dichtgroeit met bomen. Het ontwikkelen en behouden van een mantelvegetatie is daarom altijd een periodiek terugkerende maatregel. Feitelijk betreffen ontwikkeling en beheer van mantelvegetaties dezelfde ingreep, waarbij de intensiteit afneemt naarmate de mantelvegetatie beter tot ontwikkeling is genomen.

UITVOERING

Mantelvegetaties worden ontwikkeld op locaties als aangewezen op de beheerkaart (bijlage 1). De breedte van deze zone varieert van ten minste 2 meter tot wel enkele tientallen meters, naar gelang de beschikbare ruimte. Hoe breder de mantel, hoe geleidelijker en daarmee waardevoller de gradiënt van bos naar open terrein.

Op beheer van zoomvegetaties is het werkpakket 'ruigte, mantel' van toepassing, als beschreven in de Beheerdershandleiding. Dit omvat de volgende werkzaamheden:

- 1 keer per jaar 5 % ongewenste houtige opslag en zaailingen verwijderen;
- 1 keer per 5 jaar 10 % van de beplanting dunnen;
- 1 keer per 5 jaar 0,5 % van de beplanting inboeten
- 1 keer per twee jaar maaien en afvoeren van de ruige kruidlaag tussen de houtige gewassen;
- 1 keer per 5 jaar terugsnoeien van de struweelmantelrand (laag houden);
- 1 keer per jaar 50% ongewenste woekerende kruiden (braam en haagwinde) verwijderen.

Voor bovengenoemde werkzaamheden geldt dat ze worden uitgevoerd indien nodig en dat de werkzaamheden zo veel mogelijk worden gebundeld en als één maatregel worden uitgevoerd. Voort geldt de volgende toelichting:

- Het komt voor dat open ruimte in het bos door de jaren heen gedeeltelijk is dichtgegroeid door het geleidelijk naar binnen opschuiven van de opgaande begroeiing. In dat geval wordt eerst de wenselijke (oorspronkelijke) grens van de open ruimte bepaald en worden alle bomen en struiken tot die grens verwijderd. De mantelvegetatie begint dan pas vanaf die nieuwe grens;
- In de bosrandzone worden bomen verwijderd. Wanneer ruimte is voor een brede mantelvegetatie, worden grenzend aan de (al dan niet herstelde) open ruimte alle bomen verwijderd. Verder van de open ruimte af worden steeds meer bomen gespaard zodat een geleidelijke overgang ontstaat tussen een volledig open en een nagenoeg gesloten kronendak. Is maar beperkt ruimte voor bosrandontwikkeling, dan worden in de beschikbare zone alle bomen verwijderd, waarbij eventueel enkele bomen als solitair worden gespaard. Selecteer hiervoor goed gevormde of markante bomen;
- Is in de huidige situatie sprake van een nagenoeg gesloten kronendak, dan kan worden overwogen het verwijderen van bomen gefaseerd uit te voeren. Door de ingreep de verdelen over twee beheerrondes, wordt voorkomen dat de impact van deze maatregel te groot is. Een en ander hangt ook af van de soortensamenstelling van de boom- en struiklaag;
- In de bosrandzone worden alle inheemse struiken behouden. Andere soorten, en vooral ongewenste soorten als sneeuwbes of Amerikaanse vogelkers, worden verwijderd. Wanneer de struiklaag in de bosrandzone een zeer beperkte diversiteit aan soorten kent, worden plaatselijk ook struiken van de meest dominante soort verwijderd om op een meer evenwichtige soortensamenstelling te sturen;
- Daar waar de struiklaag na bovengenoemde ingrepen onvoldoende potentie heeft om zich te ontwikkelen tot een robuuste mantelvegetatie, worden aanvullend groepen struiken aangeplant (inboeten).

Het verwijderen van bomen wordt uitgevoerd als onderdeel van de maatregel 'selectief dunnen kroonlaag' (paragraaf 8.1.1) of 'verwijderen bos/struweel' (paragraaf 8.1.7). Planten van struiken wordt nader beschreven in de maatregel 'aanplanten struiken' (paragraaf 8.1.14)

Als gevolg van natuurlijke successie zal bos op termijn de open ruimte weer in beslag nemen: de bosrand zal van nature geleidelijk opschuiven in de richting van de open ruimte. Beheermaatregelen zijn noodzakelijk om de mantelvegetatie in stand te houden op de plek waar deze gewenst is:

- Opslag van boomvormende soorten worden stelselmatig uit de mantelvegetatie verwijderd. Bij elke ingreep worden boomvormers uitgetrokken of, bij dikkere exemplaren, op maaiveldhoogte afgezet;
- Inheemse struiksoorten die in de Scheveningse Bosjes weinig voorkomen, worden zo nodig bevoorreed door struiken daaromheen af te zetten of te verwijderen;
- Struiksoorten die een groot deel van de mantelvegetatie beslaan en waarvan het aandeel niet door natuurlijke successie zal worden beperkt, worden teruggedrongen door binnen de betreffende afdeling groepen van deze soort af te zetten ten gunste van andere soorten;
- Struiken die zich sterk uitbreiden en ervoor zorgen dat de aangrenzende korte vegetaties verbossen, worden verwijderd;
- Struiken worden in geen geval geschoren of gesnoeid. Het verwijderen van struiken gebeurt door deze op maaiveldhoogte af te zetten. Wanneer in specifieke situaties opnieuw uitlopen zeer ongewenst is, kan worden besloten de struiken ondergronds af te steken of geheel uit te graven;
- Waar te weinig struiken voorkomen om een goede mantel te kunnen ontwikkelen, worden struiken ingeplant. Hier worden uitsluitend inheemse soorten gebruikt die zijn opgenomen in de linker kolom van tabel 4.

Specifiek in zones waar een dichte begroeiing gewenst is, bijvoorbeeld waar paden dicht bij elkaar lopen, wordt bij de uitvoering van deze maatregel rekening gehouden met het feit dat geen langdurige openheid ontstaat in de struiklaag. Met het oog hierop kan worden besloten om gefaseerd en extensiever in te grijpen.

Een aandachtspunt bij bovenbeschreven werkzaamheden is dat mantelvegetaties niet overal dezelfde soortensamenstelling, mengverhouding en breedte moeten hebben. Variatie in deze factoren tussen verschillende locaties in het park is van belang.

FREQUENTIE

Bovenbeschreven maatregelen worden eens per vijf jaar herhaald (tenzij hierboven anders aangegeven), waar nodig. Waar ten behoeve van de mantelvegetatie bomen verwijderd moeten worden, wordt dit gelijktijdig uitgevoerd de maatregel selectief dunnen.

8.1.6 BEHEER BEGROEIING AAN PADEN EN ENTREEZONES

Begroeiing aan paden maakt deel uit van het bos, maar vervult ook een belangrijke rol in de geleiding van bezoekers door het bos. Omdat dit de begroeiing is die op ooghoogte het meest in het oog springt, vervult deze ook een grote rol in de bosbeleving. Zo wordt een gevarieerde, structuurrijke begroeiing van afwisselende struiken en bomen anders ervaren dan een aaneengesloten, massieve begroeiing van sneeuwbes of juist de volledige afwezigheid van begroeiing op ooghoogte.

DOEL

Deze maatregelen dient drie doelen ineen. Ten eerste wordt de toegankelijkheid van het bos behouden op de officiële paden. Ten tweede wordt gestuurd op een aantrekkelijke en tegelijkertijd zo natuurlijk mogelijke begroeiing langs de paden. Ten derde wordt de maatregel ingezet om de belangrijkste entrepunten tot het bos zo in te vullen dat deze als zodanig herkenbaar zijn en mensen uitnodigt het bos te betreden. Vooral dit laatste vraagt om subtiele ingrepen die geen afbreuk doen aan de natuurlijke uitstraling van het bos, maar desalniettemin de zorg en aandacht uitstralen die aan het bosbeheer worden besteed.

UITVOERING

Deze maatregel is alleen van toepassing op de officiële paden, als aangegeven op de beheerkaart. Ten behoeve van het behoud van toegankelijkheid wordt het bos periodiek gecontroleerd op hinderlijke begroeiing langs paden. Dit kunnen overhangende takken zijn of sterk uitgroeiende struiken die de doorgang belemmeren. Vooral wanneer dit doorn-, of stekelvormende soorten betreft (denk aan braam, robinia of meidoorn), wordt deze begroeiing verwijderd.

Daar waar betreding ongewenst is of beperkt wenselijk is, wordt juist gestreefd naar een dichte begroeiing van struiken in de randzone. Dit wordt bewerkstelligd door het verlagen van de schaduwdruk. Het verwijderen van bomen in het kronendak in dit kader gebeurt uitsluitend als onderdeel van de maatregel selectief dunnen. Aanvullend kan opslag van bomen worden verwijderd om meer lichtval op de struiklaag te bewerkstelligen en kunnen struiken worden verwijderd ter bevordering van struiksoorten die een dichte, compacte groeivorm hebben.

In de directe omgeving van belangrijke entrepunten wordt bij het beheer van de begroeiing aan paden extra aandacht besteed aan de beeldkwaliteit. Hiertoe worden bloeiende, vruchtdragende soorten en soorten met opvallende herfstkleuren bevoordeeld door het selectief verwijderen van begroeiing in de struiklaag. Eventueel kunnen struiken van gewenste soorten en groepen stinzenflora worden toegevoegd. Ook worden hier markante bomen extra vrijgezet. Deze maatregel vraagt om maatwerk. Het verdient dan ook aanbeveling om deze ingreep onderdeel te maken van een

ontwerpogave voor de betreffende entreezones, waarin tevens aandacht is voor de inrichting van paden, bebording en andere voorzieningen.

FREQUENTIE

De controle op belemmerende vegetatie aan officiële paden gebeurt ten minste jaarlijks. Waar nodig wordt ingegrepen. Het sturen op de toegankelijkheid rond paden en de beeldkwaliteit van entreezones gebeurt in de regel elke vijf jaar, tijdens of direct na de maatregel selectief dunnen.

8.1.7 VERWIJDEREN BOS/STRUWEEL

Het verwijderen van bestaand bos vindt slechts sporadisch en kleinschalig plaats en uitsluitend daar waar het creëren of uitbreiden van open ruimte van toegevoegde waarde is voor de belevingswaarde en/of ecologische kwaliteit van de Scheveningse Bosjes.

DOEL

Het verwijderen van bos is erop gericht plaatselijk meer openheid te creëren waar dat gewenst is. Dit is bijvoorbeeld aan de orde bij het herstellen en creëren van kleinschalige doorkijkjes op enkele locaties aan de waterpartij en daar waar open plekken in het bos door natuurlijke successie op termijn dreigen dicht te groeien. Doel van deze maatregel is dan ook niet zozeer het verwijderen van bos, maar het creëren van een open vegetatie.

UITVOERING

Voorafgaand aan de uitvoering van de maatregelen wordt de te verwijderen oppervlakte bos zorgvuldig op papier en in het terrein uitgezet, waarbij goed wordt gekeken naar de kwaliteit van de blijvende bomen en struiken.

De maatregel omvat het verwijderen van bomen en opslag van boomvormende soorten. Waar in plaats van bos een korte vegetatie is voorzien worden ook de struiken permanent verwijderd. Aan de randen van het blijvende bos worden struiken in de regel behouden zodat zij tot een mantelvegetatie ontwikkeld kunnen worden. De mantelvegetatie wordt aangevuld met nieuw te planten struiken. Hierbij wordt gekozen voor een groot aandeel bloeiende struiksoorten zodat met de aanpassing zowel een esthetisch als ecologisch kwaliteit wordt toegevoegd.

Het resterende deel van deze locaties worden ingezaaid met een zaadmengsel van grassen en kruiden. De samenstelling van het mengsel wordt afgestemd op de groeiplaats (bodem en vochtleverend vermogen). Middels extensief maaibeheer wordt dit tot een soortenrijke en bloemrijke vegetatie ontwikkeld.

Met het oog op het beheer van de korte vegetatie dat nadien moet worden uitgevoerd worden bomen en struiken tot onder het maaiveld verwijderd.

FREQUENTIE

Dit betreft een eenmalige maatregel.

8.1.8 BOOMVEILIGHEIDSCONTROLE

Een boom is een levend organisme en daardoor vatbaar voor ziekten, afwijkende groei en aftakelingsverschijnselen. De eigenaar van een boom draagt de wettelijke verantwoordelijkheid voor de veiligheid van mens en materiaal in relatie tot de boom. In geval van schade door bijvoorbeeld vallende takken is de eigenaar daarvoor in beginsel aansprakelijk.

DOEL

De boomveiligheidscontrole (BVC) op basis van visuele kenmerken heeft tot doel een onderbouwde inschatting te maken van de staat waarin bomen verkeren, door zichtbare (bovengrondse) afwijkingen tijdig te signaleren en aanbevelingen te doen voor nader onderzoek of maatregelen. Hiermee is de eigenaar in staat adequaat te handelen wanneer eventuele veiligheidsrisico's aan de orde zijn.

UITVOERING

In Den Haag wordt een boomveiligheidsbeleid gehanteerd op basis van de standplaats van een boom met het bijbehorende potentiële veiligheidsrisico. Daarbij maakt Den Haag onderscheid in individueel geregistreerde bomen zoals straatbomen, plantsoenbomen en bosplantsoenbomen (bomen langs de randen van houtsingels en struwelen). Deze bomen worden met een omlooptijd van 15 maanden gecontroleerd. Daarnaast worden de bomen in bospercelen, waar het gebruik minder intensief is, driejaarlijks gecontroleerd. Het betreft daarbij de bomen in een zone van 10 meter langs wegen, fiets- en voetpaden, speelplekken, maar ook bomen nabij voorzieningen, rond en in de openplekken en in de nabijheid van gebouwen. Binnen het plangebied Scheveningse Bosjes staan zowel straatbomen als ook plantsoenbomen, bosplantsoenbomen en bomen in bospercelen.

Tijdens een BVC worden bomen onderzocht op visuele mechanische en biologische afwijkingen aan de kroon, stam, stamvoet en maaiveld. Individueel geregistreerde bomen waaraan geen afwijkingen worden geconstateerd, krijgen de A-status. Bomen waaraan een afwijking wordt geconstateerd die niet als risico wordt beoordeeld, maar zich mogelijk wel als zodanig kan ontwikkelen, worden bestempeld met een B-status (attentieboom) waarbij het potentiële risico wordt vastgelegd en input vormt voor een volgende controleronde.

Bomen waarbij één of meer afwijkingen wordt geconstateerd die wel een verhoogd veiligheidsrisico opleveren, krijgen de C-Status of de D-status. Bij een D-status is direct voor de controleur duidelijk wat gedaan moet worden om een veilige situatie te herstellen en binnen welke periode dat moet gebeuren. Dat kan variëren van dood hout of enkele takken verwijderen, het aanbrengen van kroonverankering tot het kappen van de boom. Een C-status geeft aan dat visueel is geconstateerd dat de boom een risicogebrek heeft maar dat de te nemen maatregel niet direct duidelijk is zonder nader onderzoek. De conclusie van een nader onderzoek kan zijn dat de boom veilig is waarbij de waarneming wordt vastgelegd voor de volgende controleronde (B-status) of dat er maatregelen moeten worden uitgevoerd zoals hiervoor beschreven bij de D-status. Bij individueel geregistreerde bomen worden deze BVC gegevens vastgelegd in een digitaal logboek.

De bomen in de bospercelen zijn niet individueel geregistreerd. Bij de BVC worden alle bomen in de 10 meter zone, zoals hiervoor beschreven, gecontroleerd. Onveilige bomen worden daarbij vastgelegd op een plattegrond met een beschrijving van de boomsoort, stamdiameterklasse, het risicogebrek en een advies.

8.1.9 JEUGDBEGELEIDINGSSNOEI

Bij bomen in een niet -natuurlijke omgeving zoals een stad, zijn vaak maatregelen nodig om de boom langdurig te laten functioneren op zijn standplaats. Hoewel bomen in de Scheveningse Bosjes in hun natuurlijke habitus mogen uitgroeien, zijn er situaties waarin bomen alleen kunnen worden ingepast als ze aan bepaalde voorwaarden voldoen.

DOEL

Jeugdbegeleidingssnoei heeft tot doel de ontwikkeling van een boom te begeleiden zodat deze voldoet aan de minimale voorwaarden die van toepassing zijn op de standplaats. In een vroeg stadium worden onvolkomenheden gecorrigeerd om te voorkomen dat deze op latere leeftijd tot instabiliteit of andere gebreken leiden of dat hinderlijke of gevaarlijke situaties ontstaan voor bijvoorbeeld verkeer.

Deze maatregel wordt uitsluitend uitgevoerd aan bomen in de jeugdfase op een standplaats waarop voorwaarden van toepassing zijn. Dit geldt voor bomen die direct grenzen aan wegen, fietspaden en trottoirs en na verloop van tijd met hun takken boven de verharding zullen groeien. Hierop is een minimale takvrije zone van toepassing zodat een veilige situatie voor de betreffende verkeerscategorie kan worden gegarandeerd. Ook in dit geval wordt jeugdbegeleidingssnoei uitsluitend uitgevoerd aan bomen waarvan duidelijk is dat zij op de betreffende locatie langdurig behouden kunnen en zullen blijven. In andere gevallen worden bomen die een belemmering vormen voor passerend verkeer tijdens een dunning verwijderd.

UITVOERING

Bij jeugdbegeleidingssnoei is de natuurlijke groeivorm van de boom altijd het uitgangspunt. Met het verwijderen van zogeheten probleemtakken wordt een veilige en gezonde kroon ontwikkeld. Probleemtakken zijn dikke takken, dubbele toppen, stijlopgaande takken, schuurtakken, gebroken takken of takken die in het kader van de zorgplicht verwijderd moeten worden. Per snoeibeurt mag nooit meer dan 20% van het aanwezige kroonvolume worden verwijderd. Daarnaast geldt dat de bomen aan wegen, fietspaden en trottoirs moeten voldoen aan de minimale takvrije hoogte voor de betreffende verkeerscategorie, voor zover dit van toepassing is binnen de kroonprojectie die de bomen in de volwassen fase zullen ontwikkelen.

FREQUENTIE

Jeugdbegeleidingssnoei vindt eens per 3 jaar plaats, voor zover nodig, tot het moment waarop de minimale takvrije zone is bereikt. Vanaf dat moment wordt uitsluitend onderhoudssnoei gepleegd.

8.1.10 ONDERHOUDSSNOEI

Onderhoudssnoei is in de regel van toepassing op alle bomen die tijdens de periodieke BVC worden gecontroleerd. Bomen op een locatie waarin ze geen veiligheidsrisico kunnen vormen, kunnen volledig uitgroeien volgens hun natuurlijke habitat en worden derhalve niet gesnoeid.

DOEL

De maatregel onderhoudssnoei wordt ingezet om risico's te voorkomen of weg te nemen voor bezoekers en passanten van de Scheveningse Bosjes. Deze risico's kunnen worden veroorzaakt door dode, instabiele of andere 'probleemtakken' in de boomkroon die bij uitbreken schade kunnen veroorzaken aan mensen, materiaal of aan de boom zelf.

UITVOERING

De noodzaak tot onderhoudssnoei wordt vastgesteld tijdens de BVC. Doordat takken groeien of onder het eigen gewicht verder naar beneden hangen, kunnen deze in de takvrijzone terecht komen. Deze en andere probleemtakken en dode takken worden verwijderd. Het werk wordt afgestemd op de situatie zodat schade aan te snoeien en omringende bomen wordt voorkomen. Ook is het van belang dat de maatregel dusdanig wordt toegepast dat de natuurlijke vorm van de boom zo veel mogelijk wordt gehandhaafd. Takmateriaal dat vrijkomt bij snoeiwerkzaamheden wordt zo veel mogelijk en bij beperkte hoeveelheid achtergelaten in achterliggende bosvakken, mits dit geen negatief effect heeft op de beeldkwaliteit. Bij grotere hoeveelheden en bij bomen die geen deel uitmaken van een bosvak, wordt snoeimateriaal afgevoerd.

FREQUENTIE

De noodzaak tot onderhoudssnoei wordt vastgesteld tijdens de periodieke BVC.

8.1.11 BEHEER RISICOBOMEN

Wanneer bomen tijdens de BVC het label van een C-status of D-status krijgen, is sprake van een risicoboom en vraagt dit om handelen.

DOEL

Maatregelen ten behoeve van risicobomen zijn erop gericht het risico voor mens en materiaal weg te nemen of zo veel als redelijkerwijs mogelijk is te beperken.

UITVOERING

Ingrijpen in risicobomen is altijd maatwerk en afhankelijk van de aard en ernst van de situatie. Zijn de aard en ernst onvoldoende bekend (C-status), dan wordt eerst nader onderzoek uitgevoerd. Fysieke maatregelen aan risicobomen kunnen variëren van doodhoutsnoei tot het vellen van een boom. Ook maatregelen als kroonverankering en groeiplaatsverbetering zijn mogelijk, maar worden in een bosgebied niet toegepast. Slechts bij heel bijzondere bomen (bijvoorbeeld monumentale bomen) kunnen dergelijke ingrepen worden overwogen.

Bij het bepalen van de noodzakelijke maatregelen wordt rekening gehouden met de waarde en de levensverwachting van de boom. Betreft het een boom op een bijzondere locatie, een monumentale of andere bijzondere boom, dan is in het treffen van ingrijpende maatregelen om de boom zo lang mogelijk veilig op de locatie te kunnen handhaven te verantwoord. Gaat het om een boom in een bosrand waarvan de rol door een nevenstaande boom kan worden overgenomen, dan wordt overwogen de boom te vellen. De kosten wegen dan niet op tegen het belang van de specifieke boom. Overigens kunnen dergelijke bomen het best als onderdeel van een dunning worden verwijderd.

FREQUENTIE

In de regel betreft het beheer van risicobomen om eenmalige maatregelen, gericht op het wegnemen van een risicovolle situatie. Het wegnemen van dood hout kan een periodiek terugkerende maatregel zijn, maar dit wordt geschaard onder de maatregel onderhoudssnoei

8.1.12 AANLEG EN ONDERHOUD TAKKENRILLEN

De aanleg van takkenrillen is geen vanzelfsprekendheid. Dood hout dat onder normale omstandigheden op de bosbodem verteert is van grote waarde voor de biodiversiteit. Het verwerken ervan in takkenrillen zorgt voor versnelde uitdroging en is daarmee ongunstig voor organismen die van dood hout afhankelijk zijn. Takkenrillen worden dan ook alleen aangelegd waar deze een functie vervullen in het reguleren van de toegankelijkheid van bosvakken. In een enkel geval kunnen takkenrillen worden aangelegd om grote hoeveelheden takhout, vrijgekomen bij boswerkzaamheden, te verwerken waar dit anders uit het bos afgevoerd zou moeten worden.

DOEL

Doel van deze maatregel is het aanleggen en in stand houden van een lijnvormig element van in de lengte opgestapelde takken die zijn vrijgekomen bij snoei, velling of afzetten van ongewenste esdoornopslag. De functie van de rillen is het reguleren van overmatige betreding van bosvakken buiten de officiële paden door de toegankelijkheid ervan te beperken.

UITVOERING

Takkenrillen worden aangelegd rondom delen van de Scheveningse Bosjes waarin betreding buiten de officiële paden moet worden voorkomen of worden beperkt tot enkele locaties. In het laatste geval kunnen ter hoogte van één of meer olifantenpaadjes onderbrekingen in de takkenril worden gecreëerd om bezoekers aan te geven dat betreding op die plek mogelijk is.

Takkenrillen worden afhankelijk van de situatie en beschikbare ruimte aangelegd in het bos op een afstand van ten minste twee, maar liever circa 5 meter vanaf een pad. Takkenrillen hebben een hoogte van gemiddeld een meter en worden relatief los gestapeld om het beklimmen ervan te ontmoedigen.

Tak- en tophout droogt uit en verteert, waardoor de rillen geleidelijk inzakken. Zonder onderhoud zullen ze op termijn zo goed als geheel verdwijnen. Om die reden worden de rillen periodiek aangevuld met nieuw materiaal. Let op dat voor het aanleggen van takkenrillen niet alle tak- en tophout in de omgeving wordt gebruikt. Met het oog op de ecologische doelen is het zaak dat ten minste een deel van het dode tak- en tophout verspreid op de bosbodem blijft liggen.

FREQUENTIE

Takkenrillen worden na aanleg eens per vijf jaar aangevuld met nieuwe takken. Door deze maatregel uit te voeren na de uitvoering van dunning of bestrijding van ongewenste (esdoorn)opslag is in de regel voldoende materiaal op locatie beschikbaar.

8.1.13 AANPLANTEN BOMEN

In het voorgaande hoofdstuk zijn doelen beschreven ten aanzien van onder meer de soortensamenstelling en spreiding van de verschillende bosontwikkelingsstadia. Omdat de huidige ontwikkelingen niet overal verlopen in de richting van deze doelen, is actieve sturing daarop noodzakelijk. Het aanplanten van bomen is hierin een belangrijk instrument.

DOEL

Met het planten van bomen wordt bijgedragen aan het nastreven van gewenste beheerdoelen. Bomen worden uit dat oogpunt aangeplant om de volgende redenen:

- Het toevoegen van of vergroten van het aandeel van één of meer boomsoorten in een deel van de Scheveningse Bosjes;
- Het vergroten van het aandeel bos in jonge of stakenfase, waarmee meer variatie in het bos wordt aangebracht en tevens de duurzame instandhouding van het bos wordt gegarandeerd door de een volgende generatie bomen van goede kwaliteit te bevorderen;
- Het creëren van voldoende schaduwdruk om plaatselijk het opslaan van of het opnieuw uitlopen van verwijderde bomen en struiken van ongewenste soorten te beperken.

UITVOERING

Op het planten van bomen zijn meerdere richtlijnen van toepassing, met name ten aanzien van de soortenkeuze. Tijdens de voorbereiding (blessen) van dunningswerkzaamheden wordt bepaald waar bomen geplant worden. In de beheertabel (bijlage 2) aangegeven welke boomsoorten per afdeling geplant worden, maar de definitieve soortenkeuze wordt tijdens het blessen bepaald. Ook in afdelingen waar geen dunning noodzakelijk is, maar wel geplant moet worden, wordt deze keuze in dezelfde werkgang gemaakt. Bij het maken van de soortkeuze wordt in het bijzonder gelet op het volgende:

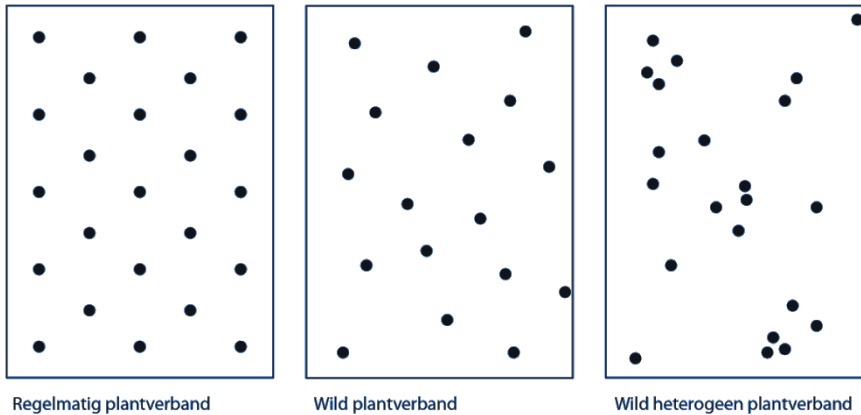
- De grootte van en hoeveelheid beschikbaar zonlicht in de open ruimte waarin geplant wordt;
- De boomsoortensamenstelling van de afdeling waarin geplant wordt en van de aangrenzende afdelingen (zorg voor voldoende diversiteit en let op concurrentiekracht van bestaande bomen);
- De soortensamenstelling van eventueel al aanwezige of te verwachten spontane verjonging in de te beplanten oppervlakte;
- De locatie van de te beplanten oppervlakte binnen de Scheveningse Bosjes (o.a. grenzend aan open ruimte, nabij water of aan wegen of gebouwen);
- Met het oog op de gewenste soortensamenstelling van het bomenbestand wordt bij aanplant vooral gekozen voor de soorten winterlinde, haagbeuk, ruwe berk en zomereik. Plaatselijk kan worden gekozen voor soorten met een grotere belevingswaarde zoals zoete kers.
- Het aandeel beuk dient af te nemen, deze soort wordt daarom zeer terughoudend aangeplant;

Afgezien van de soortenkeuze gelden de volgende richtlijnen voor het aanplanten van bomen:

- De te beplante oppervlakte wordt afgestemd op de beschikbaarheid van zonlicht. Bomen worden in de regel nooit geplant in de kroonprojectie van bestaande bomen en op beschaduwde plaatsen worden geen lichtminnende soorten toegepast;
- Voor het planten kan gebruik gemaakt worden van bomen van verschillende formaten, variërend van bosplantsoen tot grotere bomen. Welke maat wordt toegepast is sterk afhankelijk van de locatie en het doel van de aanplant. Wordt aangeplant om schaduwdruk te creëren, dan wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van bosplantsoen (veren) in hogere dichtheden zodat snel een dichte begroeiing ontstaat. Wordt aangeplant met het oog op beeldkwaliteit, dan wordt liever gekozen voor oudere bomen;
- Met uitzondering van solitaire bomen, worden bomen groepsgewijs aangeplant. Wordt gebruik gemaakt van meerdere soorten, dan worden de soorten ook groepsgewijs (dus niet individueel) gemengd. Bij gebruik van soorten met verschillen in concurrentiekracht wordt daarmee voorkomen dat voor het behoud van minder concurrentiekrachtige soorten al vroeg ingegrepen moet worden;
- Bij aanplant van bosplantsoen (veren) wordt met een vrij hoge dichtheid geplant. Uitgegaan wordt van een gemiddelde dichtheid van 5.000st/ha;
- Bij aanplant van meerdere bomen wordt altijd gebruik gemaakt van een wild heterogeen plantverband (zie afbeelding 14);
- Te gebruiken plantmateriaal is bij voorkeur en zo mogelijk van autochtone bron.

FREQUENTIE

Bij elke beheerronde van vijf jaar wordt bepaald of en waar aanplant van bomen wenselijk is. Wanneer aanplant van bomen in een bosvak op meerdere plekken of over grotere oppervlaktes wenselijk is, wordt de aanplant bij voorkeur gefaseerd (dus verspreid over meerdere beheerrondes) uitgevoerd. Aanplant vindt plaats na afronding van alle andere werkzaamheden in de betreffende beheerronde in het betreffende bosvak, om schade aan de nieuwe aanplant te voorkomen.

Afbelding 20, schematische weergave van verschillende soorten plantverbanden. In de Scheveningse Bosjes wordt bij aanplant van zowel bomen als struiken gebruik gemaakt van het wild heterogeen plantverband waarin planten in een onregelmatig patroon worden geplant, met sterk variërende onderlinge afstanden.

8.1.14 AANPLANTEN STRUIKEN

Met de aanplant van struiken wordt, net als bij bomen, een belangrijke bijdrage geleverd aan de beschreven beheerdoelen.

DOEL

Er is sprake van overlap tussen de doelen waarmee struiken en bomen worden aangeplant, maar er zijn ook verschillen. Struiken worden aangeplant met één of meer van de volgende doelen:

- Het toevoegen of vergroten van het aandeel van één of meer struiksoorten in een deel van de Scheveningse Bosjes;
- Het ontwikkelen of aanvullen van de mantelvegetatie in bosranden;
- Het vergroten van de structuurvariatie in de bosvakken;
- Het verdichten van het bos op ooghoogte om zicht door het bos van het ene naar het andere pad te beperken;
- Het creëren van voldoende schaduwdruk om plaatselijk het opslaan van of het opnieuw uitlopen van verwijderde bomen en struiken van ongewenste soorten te beperken.

UITVOERING

Op het planten van struiken zijn de volgende richtlijnen van toepassing:

- Bij het planten van struiken wordt gebruik gemaakt van soorten die zijn opgenomen in de linker kolom van tabel 4;
- Bij de soortkeuze wordt gevarieerd tussen bosvakken, zodat binnen de Scheveningse Bosjes voldoende variatie in soortensamenstelling ontstaat;
- De soortkeuze wordt zorgvuldig afgestemd op de locatie, waarbij rekening wordt gehouden met de lichtbehoefte van de toe te passen soorten;
- Vooral bij aanplant van struiken in mantelvegetaties wordt bij de soortkeuze ook rekening gehouden met de hoogte die de toe te passen soorten kunnen bereiken. Laagblijvende soorten worden hoofdzakelijk toegepast in de grens met open ruimte, terwijl hoger wordende soorten vooral tegen de grens van het bos worden toegepast;
- Op plaatsen waar beeldkwaliteit een relatief grote rol speelt, zoals nabij de belangrijkste entreezones (zie paragraaf 7.1), in bosranden van veel bezochte open plekken en bosranden die

zichtlijnen flankeren, wordt in de aanplant een groot aandeel soorten opgenomen met een duidelijke bloeiwijze en bij voorkeur gespreide bloeiperiode;

- Voor het planten van struiken kan gebruik gemaakt worden van plantmateriaal van verschillende formaten, variërend van bosplantsoen tot grotere struiken. Welke maat wordt toegepast is sterk afhankelijk van de locatie en het doel van de aanplant. Wordt aangeplant om schaduwdruk te creëren, dan wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van wat groter bosplantsoen in hogere dichtheden zodat snel een dichte begroeiing ontstaat. Wordt aangeplant met het oog op beeldkwaliteit, dan wordt liever gekozen voor wat verder ontwikkelde struiken;
- Bij aanplant van struiken wordt een gemiddelde dichtheid gehanteerd van 3.000st/ha;
- Struiken worden in de regel groepsgewijs aangeplant. Wordt gebruik gemaakt van meerdere soorten, dan worden de soorten groepsgewijs (dus niet individueel) gemengd. Bij gebruik van soorten met verschillen in concurrentiekracht wordt daarmee voorkomen dat voor het behoud van minder concurrentiekrachtige soorten al vroeg ingegrepen moet worden;
- Bij aanplant van struiken wordt altijd gebruik gemaakt van een wild heterogeen plantverband (zie Afbeelding 20);
- Bij aanplant van struiken in mantelvegetaties wordt de variatie in plantafstand nog verder vergroot. Houdt hierbij rekening met de omvang die een exemplaar van een struiksoort kan bereiken. Doel is dat ook na het uitgroeien van de struiken hier en daar nog open ruimte aanwezig is voor kruiden en grassen kenmerkend voor bosranden, zodat een diffuse grens tussen mantel- en zoomvegetatie mogelijk is;
- Struiken worden daar aangeplant waar zij vrij kunnen uitgroeien in hun natuurlijke habitus. Dat betekent dat struiken op voldoende afstand worden aangeplant van wege en paden zodat wordt voorkomen dat struiken in een later stadium periodiek afgezet of permanent verwijderd moeten worden om overlast voor passanten te voorkomen.
- Te gebruiken plantmateriaal is bij voorkeur en zo mogelijk van autochtone bron.

FREQUENTIE

Bij elke beheerronde van vijf jaar wordt bepaald of en waar aanplant van struiken wenselijk is. Wanneer aanplant van struiken in een bosvak op meerdere plekken of over grotere oppervlaktes wenselijk is, wordt de aanplant bij voorkeur gefaseerd (dus verspreid over meerdere beheerrondes) uitgevoerd. Aanplant vindt plaats na afronding van alle andere werkzaamheden in de betreffende beheerronde in het betreffende bosvak, om schade aan de nieuwe aanplant te voorkomen.

8.1.15 SCHEREN HEGGEN

Heggen komen in de Scheveningse Bosjes in beperkte mate voor. Daar waar ze staan hebben ze een geleidende functie voor verschillende verkeercategorieën of dienen ze ter aankleding van monumenten. In beide gevallen is het zaak dat ze goed onderhouden dienen te zijn om hun functie goed te kunnen vervullen

DOEL

Doel van het beheer van heggen is dan ook de instandhouding van een dichte, ononderbroken begroeiing met een goed verzorgde uitstraling en een regelmatige hoogte en breedte.

UITVOERING

Belangrijk is dat de heg consequent tot op de gewenste breedte en hoogte wordt teruggesnoeid. Gebeurt dit niet, dan zal na verloop van tijd het formaat toenemen en/of een onregelmatige groeivorm ontstaan. Ineens terugzetten van de heg tot de oorspronkelijke vorm kan dan leiden tot tijdelijke of permanente kale plekken. Wanneer in een heg hoogte- of breedteverschillen voorkomen, gaat dit daarnaast ten kosten van de beeldkwaliteit. Tijdens het scheren van heggen wordt tevens beoordeeld hoe de staat van instandhouding van de heggen is. Wanneer deze ongunstig is, wordt dit gerapporteerd en opgevolgd door het vrijstellen en/of vervangen van de heg of een deel daarvan.

FREQUENTIE

Scheren van heggen gebeurt jaarlijks. Indien nodig wordt na de zomer een tweede scheerbeurt uitgevoerd.

8.2 BEHEER VAN GRASLAND EN RUIGTE

Het beheer van grasland en ruigte in de Scheveningse Bosjes is afgestemd op de werkpakketten, beschreven in het document Groenbeheersysteem Den Haag, Beheerdershandleiding.

8.2.1 INTENSIEF MAAIBEHEER

DOEL

Een deel van de gras-kruidenvegetaties in de Scheveningse Bosjes wordt intensiever beheerd dan de rest. Doel hiervan is het behoud van een goede conditie en goede toegankelijkheid van de -veelal intensief gebruikte delen van het gras. Er wordt gestreefd naar een goede balans tussen een gezonde en draagkrachtige grasmat, voldoende beeldkwaliteit en een aanvaardbare onderhoudsverplichting. Een aandeel kruidachtige (tred)planten tussen het gras is wenselijk.

UITVOERING

Het beheer van deze terreindelen komt overeen met het werkpakket gazon, vlak, beschreven in de beheerdershandleiding en gaat uit van de huidige inrichting van de intensief beheerde grasland. Indien in de toekomst voor een andere inrichting (bijvoorbeeld een gras-kruidenmengsel) wordt gekozen, dient onderstaande beheeraanpak daarop te worden aangepast. Het werkpakket gazon, vlak omvat de volgende maatregelen:

- 1 keer per jaar 100 % stenen en takken verwijderen;
- 22 keer per jaar 100 % maaien;
- 11 keer per jaar 100 % obstakels bijmaaien, aangenomen wordt dat 5 % van de oppervlakte obstakel is;
- 1 keer per jaar 10 % blad verwijderen;
- 1 keer per jaar 5 % gemaaid gras verwijderen, bij gazonen groter dan 2.000 m²;
- 1 keer per jaar 100 % topbeluchten en rollen, bij gazonen groter dan 2.000 m²;
- 1 keer per jaar 50 % organische korrelbemesting;
- 1 keer per jaar 7 % gazon herstellen, inclusief grond aanvullen.

Daar waar intensief beheerd grasland grenst aan een verhard of halfverhard oppervlak, worden conform het werkpakket 'gazon, harde rand' aanvullend de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 1 keer per jaar 100 % randsteken;
- 4 keer per jaar 100 % randknippen.

Daar waar intensief beheerd grasland grenst aan een waterpartij, worden conform het werkpakket 'gazon, waterrand' aanvullend de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 1 keer per jaar 100 % stenen en takken verwijderen (0,5 m breed);
- 6 keer per jaar 100 % bijmaaien (0,5 m breed);
- 6 keer per jaar 100 % maaisel afruimen (0,5 m breed) inclusief slootvissen.

Waar in het intensief beheerde grasland obstakels voorkomen, waaronder, hekwerken, banken of monumenten, worden conform het werkpakket 'gazon rand obstakel' aanvullend de volgende maatregelen uitgevoerd:

- 6 keer per jaar 100 % bijmaaien.

8.2.2 EXTENSIEF MAAIBEHEER

DOEL

Bij extensief maaibeheer wordt ingezet op goed ontwikkelde kruidenrijke vegetaties met gebiedseigen en van nature voorkomende soorten. De bodem is zandig en relatief schraal, waardoor de ontwikkeling van grassen langzaam gaat. Met deze vegetatie wordt gestreefd naar een zo groot mogelijke bijdrage aan de ecologische én esthetische kwaliteit van de Scheveningse Bosjes. Als gevolg van variatie in groeiplaatskenmerken, historisch beheer en de invloed van betreding zal de vegetatie op lokaal niveau variëren in soortensamenstelling en structuur.

UITVOERING

Extensief beheerd grasland wordt beheerd conform het werkpakket ruiggrasveld, schraal (C) kruidenrijk grasland, beschreven in de Beheerdershandleiding. De vegetatie wordt 2 maal per jaar gemaaid. De eerste maaibeurt vindt plaats in april of mei, afhankelijk van de grashoogte. Hiermee worden de grassen onderdrukt en de kruiden beoordeeld. De tweede maaibeurt vindt plaats als 60% van de kruiden is uitgebloeid. De maaivoogte is minimaal 10 cm. Bij de eerste maaibeurt is het zaak dat er over de rozetten van de orchideeën heen wordt gemaaid. Bij elke maaibeurt wordt het maaisel verzameld en uit het terrein afgevoerd. Het maaisel dat moet worden verzameld en vervoerd, wordt minimaal één dag en ten hoogste drie dagen na het maaien gereedgemaakt voor vervoer en ten hoogste vijf dagen na het maaien afgevoerd. Grasland wordt gemaaid met gepast materieel waarbij vooral de bodemdruk dermate laag moet dat bodemverdichting wordt voorkomen. De insporingsdiepte van materieel mag ten hoogste 10 mm bedragen.

Samengevat omvat extensief maaibeheer de volgende maatregelen:

- 2 keer per jaar (april, mei en als 60% kruiden is uitgebloeid) 100% stenen en takken verwijderen;
- 2 keer per jaar (april, mei en als 60% kruiden is uitgebloeid) 100% maaien, wiersen en het maaisel afvoeren en obstakels bijmaaien.

Daar waar extensief beheerd grasland grenst aan een verhard of halfverhard oppervlak, worden conform het werkpakket 'ruigte, met harde rand' de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 1 keer per jaar 100% stenen en takken verwijderen;
- 6 keer per jaar 100 % rand maaien (breedte 1 m, waar mogelijk);
- 6 keer per jaar 100 % maaisel afvoeren (breedte 1 m waar mogelijk).

8.2.3 MAAIBEHEER ZOOMVEGETATIE

DOEL

Maaien van de zoomvegetatie richt zich op de ontwikkeling van een soortenrijke (ruigte)vegetatie van grassen en kruiden, die veelal onderdeel uitmaken van een mantel-zoomvegetatie. Hierin wordt gestreefd naar het voorkomen van kenmerkende bosrandsoorten voorkomen als hengel en havikskruiden. De zoomvegetatie vormt daarmee een belangrijke schakel in de (geleidelijke) overgangszone tussen opgaand bos en grasland, die bijdraagt aan zowel de visuele als ecologische kwaliteit van de Scheveningse Bosjes. Een zoomvegetatie betreft een strook van ten minste twee meter breed, maar 3 meter waar voldoende ruimte beschikbaar is.

UITVOERING

Op beheer van zoomvegetaties is het werkpakket 'ruigte, zoom' van toepassing, als beschreven in de Beheerdershandleiding. In bestaande zoomvegetaties of zones die zijn geselecteerd voor ontwikkeling daarvan, wordt de ruige kruidlaag in beginsel eens per twee jaar gefaseerd gemaaid. Hierbij geldt dat jaarlijks 50% van de vegetatie wordt gemaaid en het daaropvolgende jaar de overige 50% van de oppervlakte. Hierdoor blijft voor kleine zoogdieren beschutting aanwezig en blijven vroegbloeiende kruiden in de vegetatie behouden.

Het is van belang dat voor continuïteit wordt gezorgd in de vegetatie. Het is daarom niet de bedoeling dat rond een open ruimte in het bos het ene jaar alle zoomvegetatie aan de sterk door de zon beschenen noordzijde wordt gemaaid en het jaar daarop aan de meer beschaduwde zuidzijde. Daarmee zou jaarlijks een te grote variatie ontstaan in het totaal van de zoomvegetaties rond een open ruimte. De te maaien oppervlakte wordt zo gekozen dat elk jaar een deel van de vegetatie in alle voorkomende milieus wordt overgeslagen. Let op: Deze maatregel is uitsluitend van toepassing op de zoomvegetatie van de bosrandzones. De aangrenzende mantelvegetaties worden nadrukkelijk niet gemaaid.

Bij elke maaibeurt wordt het maaisel verzameld en uit het terrein afgevoerd. Het maaisel dat moet worden verzameld en vervoerd, wordt minimaal één dag en ten hoogste drie dagen na het maaien gereedgemaakt voor vervoer en ten hoogste vijf dagen na het maaien afgevoerd. De vegetatie wordt gemaaid met gepast materieel waarbij vooral de bodemdruk dermate laag moet dat bodemverdichting wordt voorkomen. De insporingsdiepte van materieel mag ten hoogste 10 mm bedragen.

Samengevat omvat het maaien van zoomvegetaties de volgende maatregelen:

- 1 keer per jaar (november) 50% stenen en takken verwijderen;
- 1 keer per jaar (november) 50% maaien en afvoeren en obstakels bijmaaien.

8.2.4 INZAAIEN EN INITIEEL BEHEER GRASLAND

Op locaties waar gericht maaibeheer naar verwachting niet, of niet binnen afzienbare tijd, leidt tot de gewenste soortenrijke vegetatie van grassen en kruiden, kunnen aanvullende maatregelen wenselijk zijn zoals het inzaaien van de gewenste soorten.

DOEL

Inzaaien van grasland heeft tot doel de vestiging van gewenste soorten, passend bij de aanwezige of gewenste vegetaties in de Scheveningse Bosjes te bespoedigen. De maatregel wordt ingezet op locaties waar bos (kleinschalig) wordt verwijderd ten behoeve van korte vegetaties of op locaties waar al een gras-, of kras-kruidenvegetatie aanwezig is, die niet aan de gewenste soortensamenstelling voldoet. Bij dit laatste geldt als kanttekening dat duidelijk moet zijn wat daarvan de oorzaak is, zoals overmatige betreding of bodemverstoring. Indien deze oorzaken naar verwachting niet weggenomen of voldoende beperkt kunnen worden, is het inzaaien van gewenste soorten mogelijk niet zinvol.

UITVOERING

Bij het inzaaien van grasland wordt uitsluitend gebruik gemaakt van voor Den Haag geselecteerde kruidenmengsels. De samenstelling van het zaadmengsel dat wordt gebruikt, de hoeveelheid in te brengen zaad en de zaaimethode worden afgestemd op de locatie. Hierbij is van belang of het een bestaande of nieuw te ontwikkelen gras-kruidenvegetatie betreft, in hoeverre sprake is van schaduwwerking van aangrenzende opgaande begroeiing en wat de bodemsamenstelling is.

FREQUENTIE

Het inzaaien (of doorzaaien) van grasland is een eenmalige maatregel. Wanneer de maatregel net leidt tot afdoende resultaat kan de maatregel worden herhaald. Wanneer ook dit niet volstaat moeten de samenstelling en methode worden herzien.

INITIEEL BEHEER

Nieuw ingezaaide (of doorgezaaide) vegetaties van grassen en kruiden worden aansluitend beheerd conform het werkpakket 'ruiggrasveld, recent ingezaaid, kruidenrijk grasland met veel rozetvormers', als beschreven in de Beheerdershandleiding. Na het inzaaien bestaat het beheer in principe uit jaarlijks maaien in het najaar, als de temperatuur beneden de 10° komt (in de regel november), zodat de kruiden de kans hebben om hun reserves op te bouwen en concurrentiekrachtig te blijven ten opzichte van grassen en ongewenste ruigtekruiden.

Wanneer in het zaaimengsel veel rozetvormers aanwezig zijn, kunnen twee maaibeurten toegepast worden. De eerste maaibeurt vindt dan half juni plaats. De maaihogte is in beide gevallen minimaal 10 cm, zodat de rozetten van planten intact blijven. Het onderhoud, dat aan 'ruiggrasveld recent ingezaaid', wordt uitgevoerd bestaat uit de volgende werkzaamheden:

- 2 keer per jaar (half juni en november) 100 % stenen en takken verwijderen;
- 2 keer per jaar (half juni en november) 100 % maaien, maaihogte 10 -25 cm;
- 2 keer per jaar (half juni en november) 100 % obstakels bijmaaien, aangenomen wordt dat 5 % van de oppervlakte obstakel is;
- 2 keer per jaar (half juni en november) 100 % wiersen en maaisel afvoeren.

Bij elke maaibeurt wordt het maaisel verzameld en uit het terrein afgevoerd. Het maaisel dat moet worden verzameld en vervoerd, wordt minimaal één dag en ten hoogste drie dagen na het maaien gereedgemaakt voor vervoer en ten hoogste vijf dagen na het maaien afgevoerd. De vegetatie wordt gemaaid met gepast materieel waarbij vooral de bodemdruk dermate laag moet dat bodemverdichting wordt voorkomen. De insporingsdiepte van materieel mag ten hoogste 10 mm bedragen.

Zeker in de beginjaren na inzaaien zal door middel van monitoring bepaald worden of het gewenste kruidenrijke beeld ontstaat en zich handhaaft of dat een aanpassing van het beheer nodig is.

8.2.5 CREËREN OPEN ZAND

De Scheveningse Bosjes bestaan voor het grootste deel uit gesloten bos. De aanwezige open ruimte wordt intensief gebruikt en/of is bezet met een dichte vegetatie. Terreindelen met een open vegetatiestructuur of zelfs zonder vegetatie (open zand) horen bij bos in het duinlandschap. Desalniettemin komen dergelijke plekken maar in beperkte mate voor en is uitbreiding daarvan in de beheerdoelstellingen opgenomen..

DOEL

Doel van deze maatregel is het creëren van kleinschalige locaties met open zand, geschikt als leefgebied voor onder meer wilde bijen, ter vergroting van de biodiversiteit.

UITVOERING

Het uitvoeren van deze maatregel gebeurt in nauwe samenhang met de maatregel selectief dunnen. Zandige locaties die geschikt zijn als leefgebied voor wilde bijen vragen om voldoende bezonning en tegelijkertijd beperkte of liever geen betreding door mensen en honden. Hiervoor zijn dan ook open plekken nodig waardoor voldoende zonlicht door het kronendak valt, die niet direct aan paden of intensief gebruikte open plekken liggen.

Tijdens de maatregel selectief dunnen worden kleinschalige open plekken gecreëerd. Aanvullend kunnen locaties worden geselecteerd in bosranden die op het zuiden zijn georiënteerd en die direct aan wandelpaden zijn gelegen. Ideaal zijn locaties met enig reliëf zodat de zoninval nog groter wordt. Hier wordt kleinschalig de bestaande vegetatie verwijderd tot op de minerale ondergrond, bij voorkeur in handkracht. Locaties van één tot maximaal enkele vierkante meters volstaan. Bij voorkeur worden enkele kleine plekken bij elkaar gecreëerd, gescheiden door een vegetatie van grassen en kruiden. De betreffende locaties zullen via natuurlijke successie vervolgens weer begroeid raken. Op het moment dat de plekken voor circa 70% zijn dichtgegroeid worden in de directe nabijheid daarvan nieuwe plekken van vegetatie ontdaan. Van de locaties waarop deze maatregel wordt uitgevoerd worden de coördinaten met gps vastgelegd, zodat ze zo nodig

8.3 BEHEER WATERPARTIJ

8.3.1 BEHEER OPPERVLAKTEWATER

DOEL

Doel van deze maatregel is de instandhouding van de contour van het oppervlaktewater als aangegeven op de beheerkaart door het tegengaan van verlanding.

UITVOERING

Beheer van het oppervlaktewater beperkt zich tot het verwijderen van overmatige vegetatie, dood organisch materiaal en eventueel een deel van het minerale deel van de waterbodem om dichtgroei en verlanding van het oppervlaktewater te voorkomen. De maatregel wordt uitgevoerd naar noodzaak, die op basis van periodieke inspectie wordt vastgesteld.

8.3.2 BEHEER OEVERVEGETATIE

Het beheer van oeervervegetatie wordt afgestemd op de locatie. Er wordt onderscheid gemaakt tussen locaties waar de waterpartij grenst aan intensief beheerd grasland, extensief beheerd grasland en opgaande begroeiing van bos of struweel.

DOEL

Deze maatregel heeft tot doel een oeervervegetatie te ontwikkelen en te behouden die aansluit bij de doelen van het aansluitende terreindeel:

- Waar de waterpartij grenst aan intensief beheerd grasland, is het doel vrij zicht te behouden op het oppervlaktewater;
- Waar de waterpartij grenst aan extensief beheerd gras, wordt gestreefd naar een soortenrijke vegetatie van overplanten met een groot aandeel bloeiende soorten;
- Delen van de waterpartij die grenzen aan bos of struweel worden zo extensief mogelijk beheerd gericht op een natuurlijke vegetatie van bomen, struiken en kruiden.

UITVOERING

De oeverzzone van de waterpartij grenzend aan intensief beheerd grasland, wordt gemaaid samen met het aanliggende gras. Daar waar het gras direct grenst aan de waterpartij wordt de vegetatie beheerd conform het werkpakket 'gazon, waterrand' aanvullend de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- 1 keer per jaar 100 % stenen en takken verwijderen (0,5 m breed);
- 6 keer per jaar 100 % bijmaaien (0,5 m breed);
- 6 keer per jaar 100 % maaisel afruimen (0,5 m breed) inclusief slootvissen.

Waar riet in de vegetatie voorkomt en voldoende ruimte beschikbaar is, wordt bij elke maaibeurt een deel overgeslagen zodat (overjarig) riet behouden wordt voor het winterseizoen. Hierbij geldt dat elk jaar andere delen overgeslagen worden zodat een qua soortensamenstelling en structuur gevarieerde vegetatie ontstaat. Bij elke maaibeurt wordt het maaisel verzameld en uit het terrein afgevoerd. Het maaisel dat moet worden verzameld en vervoerd, wordt minimaal één dag en ten hoogste drie dagen na het maaien gereedgemaakt voor vervoer en ten hoogste vijf dagen na het maaien afgevoerd. De vegetatie wordt gemaaid met gepast materieel waarbij vooral de bodemdruk dermate laag moet dat bodemverdichting wordt voorkomen. De insporingsdiepte van materieel mag ten hoogste 10 mm bedragen.

Delen van de oeverzone die deel uitmaken van bos of struweel worden uitsluitend beheerd wanneer de begroeiing van bomen of struiken te ver over het oppervlaktewater groeien en daardoor verlanding in de hand werken of de zichtbaarheid van het oppervlaktewater te sterk beperken. Dit laatste is vooral van toepassing op de smalste delen van de waterpartij.

9 PLANNING EN ORGANISATIE VAN BEHEER

In de volgende paragrafen wordt beschreven hoe de uitvoering van beheerwerkzaamheden wordt gepland in ruimte en tijd. Ook wordt ingegaan op de betrokkenheid van De Veldwerkgroep Scheveningse Bosjes en medewerkers van Den Haag Werkt.

9.1 BEHEERPLANNING

9.1.1 AFDELINGEN

In bijlage 1 is de beheerkaart opgenomen. Op deze kaart zijn de Scheveningse Bosjes verdeeld in verschillende afdelingen. Dit zijn kleinere eenheden in het bos met min of meer vergelijkbare kenmerken, doorgaans logisch begrensd door wegen en paden. In de beheertabel, opgenomen als bijlage 2, is per afdeling aangegeven welke van de in dit hoofdstuk beschreven maatregelen worden ingezet. Daarbij is kort toegelicht hoe, waar en waarom de maatregelen zijn voorzien.

Wanneer wordt ingegrepen in een afdeling, worden in de betreffende afdeling gelijktijdig of achtereenvolgens alle maatregelen getroffen die daarin noodzakelijk zijn. Dit verduidelijkt de samenhang tussen de verschillende maatregelen, maar zorgt er ook voor dat de betreffende afdeling de daaropvolgende jaren weer met rust gelaten kan worden.

9.1.2 WERKBLOKKEN

Gemeente Den Haag hanteert een beheerplanning waarbij de niet jaarlijks uit te voeren werkzaamheden zo veel mogelijk geclusterd worden uitgevoerd. Hiervoor zijn de Scheveningse Bosjes ingedeeld in vijf werkblokken: aaneengesloten delen van het bos die elk ongeveer een vijfde van de oppervlakte beslaan. Bosbeheermaatregelen worden veelal uitgevoerd met een frequentie van eens per 5 jaar of een veelvoud daarvan. Bij het werken conform werkblokken worden deze werkzaamheden jaarlijks zo veel mogelijk geclusterd uitgevoerd in één werkblok. Dit heeft als voordeel dat maatregelen efficiënt kunnen worden uitgevoerd en dat in de overige werkblokken in dat jaar geen grootschalige maatregelen plaatsvinden. Zo wordt jaarlijks in het overgrote deel van de Scheveningse Bosjes de rust bewaard voor mensen, dieren en planten. De indeling in werkblokken is op kaart weergegeven in bijlage 3.

In afwachting op voorliggend beheerplan zijn de Scheveningse Bosjes een periode extensief beheerd. In de komende beheerperiode van tien jaar wordt daarom een inhaalslag gemaakt waarbij enerzijds achterstallige maatregelen worden opgepakt en anderzijds actief wordt gestuurd in de richting die in de visie is beschreven. Dit houdt evenwel in dat plaatselijk intensief moet worden ingegrepen.

9.1.3 MAATREGELENPLANNING 2020-2029

Als gevolg van het tijdelijke extensieve beheer is dat in een aantal afdelingen werkzaamheden met een hogere prioriteit uitgevoerd dienen te worden. Deze afdelingen liggen verspreid over meerdere werkblokken. Omdat met de uitvoering van enkele maatregelen beter niet kan worden gewacht tot het betreffende werkblok 'aan de beurt' is, is ervoor gekozen deze beheerperiode niet volgens de vaste werkblokkenindeling te werken.

In de periode 2020 – 2024 worden de maatregelen uitgevoerd op basis van de beheernoodzaak. In de beheertabel (bijlage 2) en op kaart (bijlage 4) is aangegeven in welke volgorde de werkzaamheden in verschillende afdelingen worden uitgevoerd. In de daaropvolgende 5 jaar wordt de maatregelenplanning conform de werkblokkenindeling hervat. Concreet betekent dit dat de volgende uitvoeringsplanning wordt gevolgd:

- 2020: Bosbeheermaatregelen in de afdelingen die voor uitvoering in 2020 zijn gemarkeerd in bijlage 4. De prioriteit ligt hier bij het veilig stellen van de oude eiken, het creëren van een deel van het rustgebied, het vrijstellen van de laanbomen aan de Kapellaan en herstel van de open ruimten en creëren van geleidelijke bosranden.
- 2021: Bosbeheermaatregelen in de afdelingen die voor uitvoering in 2021 zijn gemarkeerd in bijlage 4. De prioriteit ligt hier bij het vrijstellen van de oude eiken en eikenstrubben, het beheer van de Corsicaanse dennen in het Belvédèrebos, het inrichten van een rustgebied in het Belvédèrebos, het vrijstellen van de monumentale boom naast de belvédère, het tegengaan van de veresdoorning in het bos rond Madurodam en het creëren van waardevolle bosranden rond open ruimten.
- 2022: Bosbeheermaatregelen in de afdelingen die voor uitvoering in 2022 zijn gemarkeerd in bijlage 4. De prioriteit ligt in deze vakken bij het veiligstellen van het volwassen bos in het noorden, parallel aan de Scheveningseweg en het tegengaan daarin van oprukkend sneeuwbesstruweel, beheer van de beplanting aan de Professor B.M. Teldersweg en het sturen van de bosontwikkeling (conform de beheerdoelstellingen) in het bos ten oosten van het hotel en ten zuiden van de Professor B.M. Teldersweg
- 2023: Bosbeheermaatregelen in de afdelingen die voor uitvoering in 2023 zijn gemarkeerd in bijlage 4. Prioriteit ligt hier bij het herstel van de beeldkwaliteit van de weide en het omringende bos ten zuiden van de waterpartij, inperken van de effecten van de gedoogde BMX-baan op het bos, herstel van open ruimten en ontwikkelen van waardevolle bosranden daaromheen en het sturen van de bosontwikkeling conform de beheerdoelstellingen.
- 2024: Bosbeheermaatregelen in de afdelingen die voor uitvoering in 2024 zijn gemarkeerd in bijlage 4. Prioriteit ligt in deze afdelingen bij herstel en ontwikkeling van doorkijkjes ten noorden en westen van de waterpartij, herinrichting rond de af te sluiten Ver Huëllweg ter hoogte van de tennisvelden en herstel en ontwikkeling van het bos rond de houtstammenopslag.
- 2025: Bosbeheermaatregelen in Werkblok IV conform reguliere planning, inclusief voorzetten van ontwikkelingen die zijn ingezet in de voorgaande 5 jaren.
- 2026: Bosbeheermaatregelen in Werkblok V conform reguliere planning, inclusief voorzetten van ontwikkelingen die zijn ingezet in de voorgaande 5 jaren.
- 2027: Bosbeheermaatregelen in Werkblok I conform reguliere planning, inclusief voorzetten van ontwikkelingen die zijn ingezet in de voorgaande 5 jaren.
- 2028: Bosbeheermaatregelen in Werkblok II conform reguliere planning, inclusief voorzetten van ontwikkelingen die zijn ingezet in de voorgaande 5 jaren.
- 2029: Bosbeheermaatregelen in Werkblok III conform reguliere planning, inclusief voorzetten van ontwikkelingen die zijn ingezet in de voorgaande 5 jaren.

9.1.4 STARTEN MET PILOTS

Met de maatregelen in deze beheerperiode wordt een inhaalslag gemaakt in het bosbeheer. Ook al worden de maatregelen zorgvuldig uitgevoerd, kan het gebeuren dat er gebruikers zijn die niet zijn bereikt in de voorgaande gesprekken en de achtergrond van de ingrepen niet kennen. Het tijdelijke (!) beeld dat ontstaat als gevolg van de maatregelen, kan door hen worden ervaren als een verstoring van het bekende beeld van de Scheveningse Bosjes. Met het oog op begrip voor het doel en de noodzaak van de maatregelen is een zorgvuldige voorbereiding nodig, waarbij participatie van omwonenden, leden van de Klankbordgroep en andere geïnteresseerden niet mag ontbreken.

Geïnteresseerden kunnen bij de voorbereiding van werkzaamheden worden betrokken door het organiseren van enkele pilots. Hiervoor worden enkele representatieve locaties uitgekozen waarin de uit te voeren werkzaamheden gezamenlijk worden besproken, toegelicht én in het veld uitgezet. Maatregelen die hierbij zeker aan bod moeten komen zijn het vrijzetten van waardevolle bomen, verlagen van de esdoorn druk, herstel van open ruimte en het ontwikkelen van bosranden.

9.2 SAMENHANG MET OVERIGE PROJECTEN

Met het oog op het versterken van de gebiedssignatuur van de Scheveningse Bosjes is een herziening uitgevoerd van de paden en voorzieningen in het bos. Deze herziening liep parallel aan de totstandkoming van voorliggend beheerplan. De doelen voor het bos en de doelen voor paden en voorzieningen, kennen een sterke onderlinge samenhang. Om die reden verdient het aanbeveling om de uitvoering van maatregelen in het bos, aan paden en aan voorzieningen zo veel mogelijk gelijk op te laten lopen. Dit houdt in dat de uitvoering van werkzaamheden in het kader van beide plannen op één locatie in het bos zo veel mogelijk gelijktijdig of direct aansluitend uitgevoerd worden.

9.3 PARTICIPATIE

De grote betrokkenheid van omwonenden en bezoekers van de Scheveningse Bosjes uit zich onder meer in de bereidheid een bijdrage te leveren aan het beheer en de ontwikkeling van dit bijzondere stadsbos. Betrokkenen hebben zich verenigd in de Veldwerkgroep Scheveningse Bosjes. Deze veldwerkgroep draagt bij in het beheer door het uitvoeren van praktische beheermaatregelen. Door de inhoudelijke kennis én gebiedskennis van veel deelnemers van deze werkgroep kunnen maatregelen met een grote doeltreffendheid en veel oog voor detail worden uitgevoerd.

Een andere waardevolle bijdrage aan het beheer wordt geleverd vanuit Den Haag Werkt, het werken ontwikkelbedrijf van de gemeente, dat zich inzet voor een inclusieve arbeidsmarkt. Ook medewerkers van Den Haag Werkt zijn in staat maatregelen uit te voeren die vragen om veel maatwerk en als gevolg daarvan om handwerk en oog voor detail die bij uitvoering door extern ingehuurde bedrijven veelal niet haalbaar zijn.

De bijdrage van zowel Den Haag Werkt als van de Veldwerkgroep komt het best tot zijn recht bij werkzaamheden die vragen om handwerk en een kleinschalige aanpak. De volgende maatregelen zijn daarvoor het meest geschikt:

VERWIJDEREN ESDOORNOPSLAG

Handmatig verwijderen van jonge esdoorns, met nadruk op exemplaren die de onderkant van kronen van de heersende boomlaag hebben bereikt. In dezelfde werkgang kan ook opslag van robinia worden afgezet indien aanwezig en nodig. Dit kan goed worden gecombineerd met de aanleg van takkenrillen. In de beheertabel (bijlage 2) is aangegeven in welke afdelingen esdoornopslag verwijderd moet worden en in welk jaar dat wordt uitgevoerd.

AANLEG EN ONDERHOUD TAKKENRILLEN

Takkenrillen aanleggen en periodiek herstellen en aanvullen met nieuwe takken. De takkenrillen worden vooral aangelegd rond de rustgebieden, maar ook ter afsluiting van een overmaat aan olifantenpaadjes en waar nodig in bosrandzones.

Bijlage 5 toont de locaties waar de aanleg van takenrillen is voorzien. Hierbij geldt de volgende toelichting:

- Rond de rustgebieden wordt gestreefd naar een aaneengesloten takkenril;
- Parallel aan de Scheveningseweg (afdelingen 1d, 2c, 22b en 35b) is alleen daar een takkenril nodig waar regelmatig door het bos wordt gelopen en waar dit niet wenselijk is. Een aaneengesloten takkenril over de hele lengte is hier niet nodig. Deze locatie moet dan ook worden gezien als zoekgebied;
- Ter plaatse van afdelingen 4a, 8a, 8d en 34a worden takkenrillen aangelegd waar een overmaat aan olifantenpaadjes hiertoe aanleiding geeft. Afsluiten van alle olifantenpaadjes is hier niet altijd mogelijk;
- De in bijlage 5 aangegeven locaties voor aan te leggen takkenrillen zijn niet limitatief. Ook elders in de Scheveningse Bosjes kan de aanleg van takkenrillen wenselijk zijn. De noodzaak hiertoe wordt bepaald in de loop van deze beheerperiode. Ook de beschikbaarheid van voldoende en geschikt takmateriaal speelt hierbij een rol.

Zie voor een nadere toelichting ook de beschrijving per afdeling in de beheertabel (bijlage 2).

VERWIJDEREN SNEEUWBESSTRUWEEL

In vakken waar sneeuwbes overmatig aanwezig is of om andere redenen de bosontwikkeling hindert, wordt deze handmatig verwijderd. Waar mogelijk worden de struiken inclusief ondergrondse delen verwijderd. Alleen wanneer dit met handwerk niet mogelijk is, of de hoeveelheid sneeuwbes te groot is, worden allen de bovengrondse delen verwijderd. In het laatste geval wordt de maatregel alleen uitgevoerd wanneer aansluitend bomen en/of struiken geplant worden in de behandelde oppervlakte. In de beheertabel (bijlage 2) is aangegeven in welke afdelingen sneeuwbes verwijderd moet worden en in welk jaar dat wordt uitgevoerd.

ONTWIKKELEN EN ONDERHOUDEN BOSRANDZONES

Op locaties aangegeven op kaart in bijlage 6 worden bosrandzones ontwikkeld. Deze maatregel omvat, indien van toepassing, het verwijderen van alle houtige begroeiing tot aan de rand van de te herstellen open ruimte, het verwijderen van bomen en opslag van boomvormers in de bosrandzone, en het selectief verwijderen van struiken in deze zone gericht op de gewenste soortensamenstelling, opbouw van laag naar hoog en juiste mate van openheid. Voor de juiste uitvoering van deze maatregel: zie hoofdstuk 8. Omdat de ontwikkeling van bosrandzones om gedegen kennis vraagt van de wijze waarop de bosrand zich na de ingreep verder moet ontwikkelen, dienen deze werkzaamheden voorbereid en uitgevoerd te worden onder begeleiding van ter zake deskundigen op het gebied van bosbeheer en ecologie. Zie voor een nadere toelichting per afdeling ook de beschrijving in de beheertabel (bijlage 2).

PLANTEN BOMEN EN STRUIKEN

Bomen en struiken worden geplant in bosrandzones, locaties waar opslag van esdoorn en sneeuwbes is verwijderd en in open plekken in het bos waar de ontwikkeling van een nieuwe boomgeneratie of versterking van de struiklaag gewenst is. De beheertabel (bijlage 2) geeft aan in welke afdelingen deze maatregel gewenst is. De exacte plantlocaties worden in het werk bepaald tijdens het uitzetten van dunningen, tijdens de keuze voor locaties waar esdoorn en sneeuwbes wordt bestreden en tijdens het vrijmaken van bosrandzones.

CREËREN KLEINSCHALIG OPEN ZAND

Op kleine zonnige locaties in weinig bezochte delen (bij voorkeur in de rustgebieden) van het bos worden plekken met open zand gecreëerd waar groundbewonende insecten en eventueel ook (grijs)duinvegetatie een kans krijgen. Om dichtgroeien te voorkomen is het zaak dat deze plekken elke vijf jaar worden gecontroleerd op de noodzaak voor herstelmaatregelen. De locaties waar deze werkzaamheden worden uitgevoerd worden daarom zorgvuldig gedocumenteerd. Omdat voor de locatiekeuze en de uitvoering van deze werkzaamheden om voldoende kennis van bosbeheer en ecologie vraagt, verdient het aanbeveling deze werkzaamheden uit te voeren onder begeleiding van ter zake deskundigen.

Veel van bovengenoemde werkzaamheden kennen een duidelijke samenhang en versterken elkaars resultaten. Het verdient daarom aanbeveling deze maatregelen zo veel mogelijk gecombineerd uit te voeren. Ideaal is het wanneer de uitvoering van deze werkzaamheden niet per maatregel, maar per locatie worden georganiseerd. Zo kan bijvoorbeeld het materiaal dat vrijkomt bij het afzetten van esdoonopslag het best direct worden verwerkt in een nabijgelegen takkenril. De vrijgemaakte ruimte kan vervolgens het best direct aansluiten worden ingeplant met bomen of struiken om opnieuw uitlopen van esdoorns te beperken.

Omdat vooral de eerste vijf jaar van deze beheerperiode veel werk te verzette is in deze aspecten van het bosbeheer, is een goede afstemming en samenwerking tussen de Veldwerkgroep, Den Haag Werkt en externe aannemers van groot belang.

Afbeelding 21, speenkruid kondigt samen met de vele andere voorjaarsbloeiers in de Scheveningse Bosjes de lente aan.

BRONNEN

- Bouma, M. & Peereboom, D. (2013). Zoogdieren in 's-Gravenhage, Inventarisatie van muizen, marterachtigen, eekhoorn, vos en overige kleine zoogdieren. Nieuwekerk aan den IJssel: Adviesbureau E.C.O. Logisch.
- Van Doesburg, C. (2017) Groenbeheersysteem Den Haag, Beheerdershandleiding. Den Haag.
- Dolstra, F., Schoonderwoerd, H. & de Klein, J.P.G. (2011). *Inventarisatie van het gemeentelijk bosbezit Den Haag 2011, Objecten Scheveningse Bosjes, Nieuwe Scheveningse Bosjes en Sint Hubertuspark*. Wageningen: Silve.
- Dolstra, F., Schoonderwoerd, H. & de Klein, J.P.G. (2019). *Woodstock bosinventarisatie van de Scheveningse Bosjes 2019*. Wageningen: Silve.
- Gemeente Den Haag (2011). *Haagse bossen, handleiding bosbeheer*. Den Haag: Gemeente Den Haag, Dienst Stadsbeheer.
- Geschiedenis van de Scheveningse Bosjes in het kort* (2017). Geraadpleegd op 29 augustus 2019 via <http://www.denktankscheveningsebosjes.nl/geschiedenis/>
- Immerseel, R.H.M et al. (2016). *Tuinhistorische verkenning en voorlopige waardestelling, Scheveningse Bosjes, Waterpartij en Westbroekpark*. Amersfoort: Stichting In Arcadië.
- van der Lans, H & Swart, B. (2017). *1001 kansen voor de Scheveningse Bosjes, op weg naar een natuurlijk open boslandschap*. Rhee, Pijnacker: Ecoplan natuurontwikkeling en SwartAdvies.
- Onderzoek vlemmuizen Scheveningse Bosjes en Westbroekpark* (2017). S.L.: Zoogdierwerkgroep Zuid-Holland.
- van Os, M. & Delforterie, W. (2016). *Inventarisatie flora Scheveningse Bosjes, Nieuwe Scheveningse Bosjes en Hubertuspark 2015*. Ede: Coöperatie Bosgroep Midden Nederland u.a.
- van Os, M. & Delforterie, W. (2019). *Actualisatie inventarisatie flora Scheveningse Bosjes 2019*. Ede: Coöperatie Bosgroep Midden Nederland u.a.
- Remeus, A. (2017). *Onderzoek Avifauna: Scheveningse Bosjes, Waterpartij, Madurodambos, Belvédèrduin*. Den Haag: Natuuronderzoeksbureau Remeus.
- van Rooy, P. (2017). *Breng Romantiek Terug, Visie op Westbroekpark en Scheveningse Bosjes met de Waterpartij*. Den Haag: Denktank Westbroekpark, Scheveningse Bosjes inclusief Waterpartij.
- Stortelder, A.F.H., J.H.J. Schaminée, P.W.F.M. Hommel (1999). *De vegetatie van Nederland, Deel 5 Plantengemeenschappen van ruigten, struwelen en bossen*, Uppsala.Leiden, Opulus Press.
- Toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermde stadsgezicht Van Stolkpark / Scheveningse Bosjes*. (1994). Zeist: Rijksdienst voor de monumentenzorg.
- Verhoeff, P. et al. (2019). *Scheveningse Bosjes in Den Haag, Historisch onderzoek beplantingen*. Amersfoort: Stichting In Arcadië.
- Van der Werf, S. (1991). *Bosgemeenschappen, Natuurbeheer in Nederland Deel 5*. Wageningen: Pudoc.

BIJLAGE 1 BEHEERKAARTEN

- OVERZICHTSKAART
- DETAILKAARTEN

BIJLAGE 2 BEHEERTABEL

BIJLAGE 3 INDELING IN WERKBLOKKEN PERIODE VANAF 2025

LEGENDA

Werkblokken

- I
- II
- III
- IV
- V

1:8.500

0 50 100 200 300 400 500 m

BIJLAGE 4 JAAR VAN UITVOERING PERIODE 2020 - 2024

LEGENDA
jaar van uitvoering

- 2020
- 2021
- 2022
- 2023
- 2024

LEGENDA

- aan te leggen takkenrillen
- rustgebieden

1:8.500

BIJLAGE 5 AANLEGGEN TAKKENRILLEN

— te ontwikkelen bosrandzone

1:8.500

BIJLAGE 6 ONTWIKKELEN BOSRANDEN

Buiting Advies
Wilhelminaweg 64
6951 BP Dieren

0313 - 619042
www.buiting.nl